



สัญญาเลขที่ RDG47S0021

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

แนวทางการฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
บ้านในทอน หมู่ 11 ตำบลสุโตะ อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง

โดย นายถนอม รอดเสน และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาค
(สทว.สำนักงานภาค)

คำนำ

“ป่าชายเลนบ้านในทอน” เป็นที่หาอยู่หากิน ผูกพันต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนมานาน ยุคที่มีการสัมปทานป่าทั่วประเทศ ป่าชายเลนบ้านในทอนก็เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่ถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง ป่าชายเลนที่เคยอุดมสมบูรณ์เหลือเพียงร่องรอยของต้นไม้ขนาดใหญ่ ทุกวันจะมีการล่าเลี้ยงไม้สู่เตาเผาเพื่อนำถ่านที่ได้ส่งออกไป ช่วงเวลานั้น เศรษฐกิจบ้านในทอนดีมาก อาชีพประมงเป็นเพียงการหากินในครัวเรือน เมื่อหมดป่า หยุคสัมปทาน รายได้ก็หายไป อาชีพประมงไม่สามารถทำได้อย่างเดิม ทุกอย่างหายไปกับผืนป่า

หยุดการทำลายป่าเพียงไม่กี่ปี ป่าเริ่มฟื้นคืนสภาพ แต่การดูแลรักษาป่าคนในชุมชนต้องทำร่วมกัน โครงการ “แนวทางการฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านในทอน หมู่ ๑๑ ตำบลสุไโห อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง” จึงเกิดขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ ลดการทำลายป่า และช่วยกันดูแลป่า เพื่อให้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งรายได้ของคนในชุมชนต่อไป

วันนี้ป่าชายเลนกลับมางอกงาม สมบูรณ์ อีกครั้ง ภาพป่าชายเลนบ้านในทอนวันนี้ต่างจาก ๑๐ ปีที่แล้วอย่างชัดเจน การตัดไม้ทำลายป่าหมดไปพร้อม ๆ กับการประมงแบบผิดกฎหมาย ร่องรอยความสูญเสียจากการสัมปทานป่าชายเลนเป็นอดีตไปแล้ว เต่าดำขนาดใหญ่ที่เหลือเป็นอนุสรณ์เตือนใจให้กับการทำลายป่า เก็บไว้เป็นเรื่องราวเล่าขาน เป็นบทเรียนให้กับลูกหลานในชุมชนต่อไป อาชีพประมงยังคงอยู่ในวิถีชีวิตของคนบ้านในทอนตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน และจะยังคงอยู่ตลอดไป ตราบใดที่คนในชุมชนช่วยกันรักษา ดูแล ป่าชายเลนผืนนี้ให้คงความสมบูรณ์

ทีมวิจัย

สิงหาคม ๕๘



สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 หลักการและเหตุผล	6
1.2 คำถามวิจัย	8
1.3 วัตถุประสงค์	8
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	8
1.5 พื้นที่เป้าหมาย	8
1.6 ระยะเวลาในการดำเนินงาน	8
1.7 งบประมาณ โครงการ	8
1.8 การดำเนินกิจกรรมของโครงการ	9
1.9 รายชื่อทีมวิจัย	9
1.10 รายชื่อที่ปรึกษา	10
บทที่ 2 บันทึกกิจกรรม	
2.1 การดำเนินกิจกรรมของ โครงการ	14
2.2 กิจกรรมเสริม	
2.3 ระเบียบป้าชายเลนบ้านในทอน	68
บทที่ 3 สรุปข้อมูล	
3.1 ประวัติดูชุมชน	72
3.2 การใช้ทรัพยากรป่าชายเลนในอดีต	74
3.3 การเดินทาง	75
3.4 อาชีพในอดีต	75
3.5 การประกอบอาชีพ	75
3.6 การศึกษา	76
3.7 ประเพณี	76
3.8 กลุ่มองค์กรในชุมชน	77
3.9 ปัญหาของชุมชน	77
3.10 การใช้ทรัพยากรป่าชายเลนในอดีต	78
3.11 สภาพป่าชายเลนและทรัพยากรในป่าชายเลน	79

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ	
4.1 บทสรุป	84
4.2 คำถามวิจัย	84
4.3 ทรัพยากรในป่าชายเลน	86
4.4 แนวทางในการฟื้นฟูป่าชายเลนบ้านในทอน	88
4.5 ผลที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการวิจัย	89
4.6 ผลที่เกิดขึ้นกับนักวิจัย	90
4.7 ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน	91
4.8 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน	93
4.9 ข้อเสนอแนะ	94
4.10 อนาคตป่าชายเลนบ้านในทอน	94

บทที่ 1

บทนำ

๑.๑ หลักการและเหตุผล

บ้านในทอนตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลสุโตะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง มีครัวเรือนทั้งหมด 83 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 368 คน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดหมู่ที่ 4 บ้านท่าคลอง ทิศใต้จดทะเลอันดามัน ทิศตะวันออกจดคลองสุโตะ และทิศตะวันตกจดคลองหวายคด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้าน เช่น ไขปลาเก๋า ไขปูดำ ไขปลาตุ๊กทะเล อวนปลาทุโล๊ะกั้ง เลี้ยงปลาในกระชัง เป็นอาชีพหลัก อาชีพรองคือการทำสวนยางพารา เพาะพันธุ์ยาง ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีไทยพุทธเพียง 2 ครอบครัว ประชากรส่วนใหญ่เรียนจบการศึกษามัธยมศึกษา เมื่อก่อนไม่นิยมส่งลูกเรียนต่อระดับสูงขึ้น แต่ในปัจจุบันนิยมส่งลูกเรียนมากขึ้น

บ้านในทอนมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมามากมายตามความต้องการของหน่วยงานของรัฐ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะกองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี นอกจากนี้ก็ยังมีกรรวมกลุ่มกันเองภายในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มเหล่านี้ยังดำเนินการอยู่

บ้านในทอนเป็นพื้นที่ที่มีป่าชายเลนกว้างใหญ่ มีเนื้อที่ไม่ต่ำกว่า 12,000 ไร่ ในอดีตป่าชายเลนอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์อย่างมาก มีพันธุ์พืชที่หลากหลาย เช่น โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ ตะบูนขาว ตะบูนดำ แสมขาว แสมดำ เตยปหนัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบพืชสมุนไพรหลายชนิด เช่น เหงือกปลาหมอ หัวร้อยรู เป็นต้น พันธุ์สัตว์ป่าที่พบ เช่น ลิง ค่าง ผึ้ง นกกินปลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนกแก้ว ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ด้วยความสมบูรณ์ของป่าทำให้พื้นที่บริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิดไม่ว่าจะเป็นปูดำ ปูเปี้ยว ปูแสม หอยปากแดง หอยจาก หอยคันหวาน กุ้ง ปลานานาชนิด เมื่อป่าชายเลนซึ่งถือว่าเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์จึงทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ไปด้วย ชาวบ้านได้อาศัยทรัพยากรที่มีอยู่อย่างสมบูรณ์เหล่านี้ในการดำรงชีพตลอดมา

ป่าชายเลนเริ่มเสื่อมโทรมลงเมื่อทางราชการเปิดให้มีการสัมปทานป่าชายเลน มีการทำโรงงานเผาถ่านขึ้นในพื้นที่จำนวน 4 โรง ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนไป ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนอาชีพมาเป็นคนงานรับจ้างตัดไม้เผาถ่าน เพราะรายได้ดีกว่า โดยมีรายได้วันละ 500 บาท

ขึ้นไป ขณะเดียวกันก็มีการตัดไม้เพื่อทำเสาเข็ม รายได้จากการตัดไม้ทำเสาเข็มดีมากประมาณ 1,000- 10,000 บาทต่อคนต่อวัน จากการสัมปทานทำให้ป่าชายเลนเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือประมงของคนในชุมชน จากเครื่องมือพื้นบ้านมาเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการทำลายล้างสูง เช่น อวนรุน อวนลาก ระเบิด ยาเบื่อ เพื่อสนองตอบการจับสัตว์น้ำเชิงพาณิชย์ การทำประมงเชิงพาณิชย์ทำให้คนในชุมชนมีรายได้มากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว

นอกจากนั้นเมื่อประมาณ ปี 2536 เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง เมื่อมีการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่ ทำให้เกิดการรุกรานเข้าไปในป่าชายเลนเพื่อเลี้ยงกุ้ง นอกจากการรุกรานเข้าไปในป่าชายเลนแล้ว การเลี้ยงกุ้งที่ใช้สารเคมีอย่างมากทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างมากไม่ว่าจะเรื่องการทำนาข้าวไม่ได้ การปล่อยน้ำเสียลงคลอง ทำให้สัตว์น้ำตาย เป็นต้น

จากการเปิดให้มีสัมปทานป่าชายเลน ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านที่เคยอยู่กันอย่างเรียบง่าย พอเพียง ช่วยเหลือแบ่งปันแบบเครือญาติเปลี่ยนแปลงไป ต่างคนต่างอยู่ เน้นบริโภคนิยมมากขึ้น มีปัญหาต่างๆตามมามากมายไม่ว่าจะเป็นปัญหาครอบครัว ปัญหาหนี้สิน ปัญหาสุขภาพจิต เป็นต้น

ถัดมาในปี พ.ศ. 2537 รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกการสัมปทานป่าชายเลน ทำให้คนส่วนหนึ่งที่เคยประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการสัมปทานป่าว่างงาน ขณะเดียวกัน นาุ้งที่เคยทำรายได้ ก็ก็มีปัญหาเรื่องราคากุ้งตกต่ำ โรคมาก ต้นทุนสูง หลายรายขาดทุนและเป็นหนี้เป็นสินจำนวนมาก อีกทั้งรัฐบาลมีนโยบายให้ยกเลิกการประกอบอาชีพประมงด้วยเครื่องมือที่ทำลายล้างทั้งหมด ทำให้ชาวบ้านต้องหันมาประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน โดยวิธีการแบบดั้งเดิม แต่จากกระบวนการทำลายป่าชายเลนที่ผ่านมาทั้งการสัมปทานป่าชายเลน การบุกรุกเข้าไปของนาุ้ง ประกอบกับการทำประมงเชิงพาณิชย์ ทำให้ทรัพยากรไม่อุดมสมบูรณ์อย่างแต่ก่อน อาชีพประมงแบบดั้งเดิมไม่สามารถรองรับได้ คนในชุมชนส่วนหนึ่งจึงเริ่มออกไปรับจ้างทำงานนอกบ้าน

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้คนในชุมชนเริ่มตระหนัก เริ่มหันมาทบทวน เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเริ่มเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรที่ใช้ร่วมกันและการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตของชุมชน แต่การอนุรักษ์ไว้ซึ่งป่าชายเลนจะทำเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของคนในชุมชนคงไม่สำเร็จ จะต้องอาศัยความร่วมมือของคนทุกส่วนในชุมชน ทำอย่างไรให้คนในชุมชนได้ตระหนัก เห็นคุณค่าเห็นความสำคัญ ลดการทำลายล้าง ร่วมกันดูแลรักษาป่าชายเลนอย่างเหมาะสมและยั่งยืน จึงได้จัดทำโครงการศึกษาแนวทางในการฟื้นฟูและจัดการป่าชายเลนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านในทอนขึ้น

๑.๒ คำถามวิจัย

ชุมชนบ้านในทอนจะมีแนวทางในการฟื้นฟูและการจัดการป่าชายเลนที่เหมาะสม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างไร

- วิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
- สภาพป่าชายเลนและทรัพยากรในป่าชายเลนมีอะไรบ้าง
- แนวทางในการฟื้นฟูและการจัดการป่าชายเลนที่เหมาะสมและยั่งยืนเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ชุมชนบ้านในทอนได้เรียนรู้ เห็นความสำคัญของป่าชายเลน และตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนที่เหมาะสมและยั่งยืน
- เพื่อให้ได้แนวทางในการจัดการป่าชายเลนที่เหมาะสมยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน
- เพื่อให้ป่าชายเลนบ้านในทอนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และผู้สนใจ

๑.๔ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ชุมชนบ้านในทอนตระหนักถึงการใช้อย่างเหมาะสม และ ได้แนวทางในการฟื้นฟูและการจัดการป่าชายเลนที่มีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเหมาะสมและยั่งยืน
- เกิดแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน และผู้สนใจ

๑.๕ พื้นที่เป้าหมาย

บ้านในทอน หมู่ 11 ตำบลสุไโตะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

๑.๖ ระยะเวลาในการดำเนินงาน

10 เดือน ตั้งแต่ 1 กันยายน 2547 จนถึง 30 มิถุนายน 2548

๑.๘ การดำเนินกิจกรรมของโครงการ

- ประชุมทีมวิจัย
- เวทีเตรียมความพร้อม
- ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชน
- ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในป่าชายเลน
- ศึกษาดูงาน
- เวทีนำเสนอข้อมูล พร้อมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะ
- ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติมส่วนที่ยังขาด
- เวทีประชาคม
- สรุปข้อมูล
- เวทีนำเสนอผลการวิจัย

๑.๙ รายชื่อทีมวิจัย

1. นายถนอม รอดเสน	หัวหน้าโครงการ
2. นายสมพร ใจสมุทร	ทีมวิจัย
3. นายศักดิ์ เสียมไหม	ทีมวิจัย
4. นางวรรณ เสภา	ทีมวิจัย
5. นายสมปอง จันนุ้ย	ทีมวิจัย
6. นายพร จิโตะ	ทีมวิจัย
7. นายมานิช เสภา	ทีมวิจัย
8. นายเปลื้อง เสภา	ทีมวิจัย
9. นางสาวสุภาพร เขาวพ้อง	พี่เลี้ยงโครงการ

๑.๑๐ รายชื่อที่ปรึกษา

1. หัวหน้าสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 33
2. นายวิศาล สารบรรณ กำนันตำบลสุโตะ
3. นายมนตรี หงสสาร รองนายก อบต.
4. นายเพิ่มพร สมจริง สมาชิก อบต.
5. อาจารย์จันทร์เพ็ญ สิริกาน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านสุโตะ
6. นายประจบ เสลา กรรมการหมู่บ้าน
7. นายชอบ รอดเสน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน
8. นายหมาดเกียน รอดเสน โต๊ะอิหม่าม
10. นายยะเหตุ รอดเสน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

ประวัติทีมวิจัย

1. ชื่อ นายถนอม รอดเสน
วันเดือนปีเกิด 18 มกราคม 2500
ที่อยู่ 103 หมู่ 11 ตำบลสุโตะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
การศึกษา ประถมศึกษา 6
ตำแหน่งทางสังคม ผู้ใหญ่บ้าน
2. ชื่อ นายสมพร ใจสมุทร
วันเดือนปีเกิด 29 กันยายน 2509
ที่อยู่ 42 หมู่ 11 ตำบลสุโตะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
ตำแหน่งทางสังคม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสุโตะ
3. ชื่อ นางสาววรรณ เสง่า
วันเดือนปีเกิด 3 มกราคม 2517
ที่อยู่ 102/1 หมู่ 11 ตำบลสุโตะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
การศึกษา ประถมศึกษา 6
ตำแหน่งทางสังคม กรรมการหมู่บ้าน
4. ชื่อ นายสมปอง จันนุ้ย
วันเดือนปีเกิด -
ที่อยู่ 103 หมู่ 11 ตำบลสุโตะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
การศึกษา ประถมศึกษา 6
ตำแหน่งทางสังคม อาสาสมัครชุมชน
5. ชื่อ นายสหัส เสียมไหม
วันเดือนปีเกิด 27 มีนาคม 2489
ที่อยู่ 105/18 หมู่ 11 ตำบลสุโตะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
การศึกษา ประถมศึกษา 4
ตำแหน่งทางสังคม เป็นผู้อาวุโสในชุมชน

6. ชื่อ นายมาโนช เสลา
วันเดือนปีเกิด 21 พฤศจิกายน 2513
ที่อยู่ 102 หมู่ 11 ตำบลสุไโระ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
การศึกษา ประถมศึกษา 6
ตำแหน่งทางสังคม กรรมการกลุ่มประมงพื้นบ้าน
7. ชื่อ นายพร จิโสะ
วันเดือนปีเกิด -
ที่อยู่ 103 หมู่ 11 ตำบลสุไโระ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
การศึกษา มัธยมศึกษา 3
ตำแหน่งทางสังคม ภูมิปัญญาชุมชน
8. ชื่อ นายเปลื้อง เสลา
วันเดือนปีเกิด 18 ตุลาคม 2516
ที่อยู่ 105/7 หมู่ 11 ตำบลสุไโระ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
การศึกษา มัธยมศึกษา 3
ตำแหน่งทางสังคม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสุไโระ
9. ชื่อ นางสาวสุภาพร เชาวพ้อง
วันเดือนปีเกิด 27 กุมภาพันธ์ 2515
ที่อยู่ 201 หมู่ 6 ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง
การศึกษา ปริญญาตรีศิลปศาสตร์ สาขาการพัฒนชุมชน วค.สงขลา
ประวัติการทำงาน 2535-2537 อาสาสมัครมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม
2538-2539 ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทหญิง-ชายในสังคมเกษตรภาคใต้
2539-2540 ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทหญิง-ชายในโรงงานอุตสาหกรรมสงขลา
2540-2543 ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาศักยภาพผู้ใช้แรงงานภาคอุตสาหกรรม จังหวัดสงขลา

2543-2545 ผู้ประสานงานคณะกรรมการส่งเสริมมิติดึง
ชายภาคใต้

2547 - ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่โครงการศึกษาและพัฒนาระบบ
คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จังหวัดตรัง



บทที่ 2

บันทึกกิจกรรม

2.1 การดำเนินกิจกรรมของโครงการ

กิจกรรมที่ 1 เวทีเตรียมความพร้อมทีมวิจัย

วัตถุประสงค์

เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องวิธีการ วางแผน และแนวทางในการเก็บข้อมูล

วิธีการ

1 ประชุมทีมงาน

2 วิทยากรมาทำความเข้าใจ วิธีการเก็บข้อมูล การบันทึก การจัดหมวดหมู่

3 ร่วมกันระดม ค้นหาแหล่งข้อมูล

4 ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน แบ่งบทบาทหน้าที่

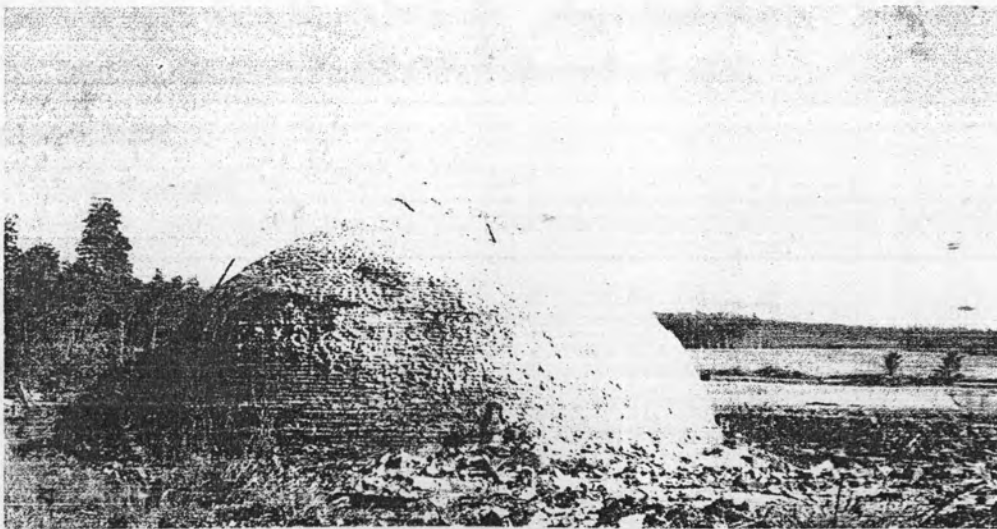
ผู้เข้าร่วม ศูนย์ประสานงาน วิทยากร ทีมวิจัย จำนวน 15 คน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1 ทีมวิจัยเข้าใจกระบวนการในการทำวิจัย

2 สามารถรู้แหล่งข้อมูล

3 ได้แผนการดำเนินงานและบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย



สรุปกิจกรรมที่ 1

ประชุมทีมงานเพื่อวางแผนงาน และแนวทางในการเก็บข้อมูลจัดขึ้นในวันที่ 25 กันยายน 2548 จัดขึ้นพร้อมกับเวทีเตรียมความพร้อมนักวิจัยที่ศูนย์ประสานงานจังหวัดศรีสะเกษ หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯศรีสะเกษ มีผู้เข้าร่วมจากโครงการวิจัยอื่น ๆ ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ที่ได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการวิจัยพร้อม ๆ กัน 5 โครงการ ในส่วนของนักวิจัยจากโครงการศึกษาแนวทางในการฟื้นฟูป่าชายเลนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านในทอนตำบลสุโธ อำเภอบะเหลียน มีทีมวิจัย 9 คน พี่เลี้ยง 1 คน ใช้เวลาประชุมตั้งแต่ 10.00 -15.00 น. ประเด็นพูดคุยโดยสรุปคือ

อาจารย์สุนทรี ตั้งชัยยุทธ์ ทำความเข้าใจในเรื่องการตั้งคำถามเพื่อให้เข้าประเด็นที่ต้องการ และการบันทึกข้อมูล ในการเก็บข้อมูลต้องคิดว่าข้อมูลที่จะเก็บเรื่องอะไรบ้าง มีความสำคัญหรือมีความจำเป็นต่อโครงการหรือไม่เพียงใด เช่น ประวัติชุมชน การรักษาพยาบาล ทรัพยากรในป่าชายเลนมีอะไรบ้าง เป็นต้น ซึ่งข้อมูลจะสัมพันธ์กับแหล่งข้อมูล แหล่งข้อมูลจะมีหลากหลาย เช่น คนหรือผู้รู้ หรือผู้อาวุโสในชุมชน ซึ่งให้ข้อมูลจากความจำ จากความรู้สึก เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องสัมภาษณ์จากหลายคน เพื่อให้ข้อมูลมีความชัดเจน สะเอียด และเพียงพอที่จะให้ความสมบูรณ์ของวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และต้องให้รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วย เช่น ชื่อ-สกุล วันเดือนปีเกิด เป็นคนในพื้นที่หรือไม่ เป็นต้น อีกส่วนคือข้อมูลความรู้จากหน่วยงาน หรือเป็นเอกสารชั้นสอง มีประโยชน์สำหรับการใช้อ้างอิง เช่น หนังสือ สื่อต่างๆ รูปภาพ รายละเอียดอื่นๆ

การค้นหาข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ ขอข้อมูลข่าวสาร อ่านจดบันทึก ถ่ายเอกสาร รวมทั้งการลงสำรวจพื้นที่จริง (ลงไปดูว่ามีอะไร เป็นอยู่แบบไหน แล้วบันทึกเรื่องราวเหล่านั้นมา จากนั้นก็มาวิเคราะห์หาข้อสรุปร่วมกันในทีมวิจัย เพื่อคิดว่าทำแล้วได้อะไร ตามวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยอาจจะร่างแบบบันทึกเพื่อให้ได้ประเด็นครบถ้วนด้วยก็ได้

ตัวอย่างแบบบันทึก

บันทึกกิจกรรมที่.....
ชื่อกิจกรรม.....
วันเดือนปี.....เวลา.....สถานที่.....
วัตถุประสงค์.....
วิธีการดำเนินงาน.....
นักวิจัย.....

ผู้บันทึก.....

ผู้ร่วมกิจกรรม.....

— รายละเอียด.....

การสัมภาษณ์ ต้องดูว่าสัมภาษณ์ใคร เวลาไหน คำถามในการสัมภาษณ์ต้องค่อยๆ ได้ไปเรื่อยๆ ก่อนการสัมภาษณ์ต้องสร้างความคุ้นเคยก่อนถึงจะได้คำตอบที่แท้จริง

ตัวอย่างแบบสอบถาม

1. ชื่อ สกุล ที่อยู่ อายุ พ.ศ. (ที่เกิดต้องถามเพื่อตรวจสอบอายุจริงเสมอ)
2. ประวัติที่เกี่ยวข้อง
3. คำถามที่สอดคล้องกับโจทย์ หรือวัตถุประสงค์
4. การจด จดตามที่พูด ไม่จำเป็นต้องรีบสรุปหรือตีความควรรวบรวมข้อมูลก่อน แล้วใช้กระบวนการวิเคราะห์สรุปร่วมกันในทีม การไปสัมภาษณ์ต้องไปเป็นทีม ถามและควรจะจดทุกคน เวลาจดควรจดในเรื่องราวสำคัญ คำที่สำคัญต้องจดว่าใครพูดว่าอย่างไร
5. ผู้ให้ข้อมูลอาจจะไม่ตรงกับที่เรารู้หรือเราคิดว่าไม่ถูกต้อง อย่าเพิ่งค้านจดไปก่อน
6. วิเคราะห์เวลา ให้เทียบอายุคนหรือเหตุการณ์สำคัญในชีวิต เช่น ตอนแต่งงาน มีลูก

การสำรวจพื้นที่

1. ชื่อ สถานที่ตั้ง (บอกทิศทาง ระยะทาง เทียบกับสถานที่ซึ่งรู้จักกันดี)
2. สภาพทางภูมิศาสตร์ (ทุ่ง เขา ควน ห้วย ป่า หาด แหล่ง ฯลฯ)
3. สภาพที่พบเห็นตามประเด็นที่สำรวจ (ตามวัตถุประสงค์ โจทย์วิจัย)
4. อาจจะต้องเพิ่มเติมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ หรือแบบสอบถาม
5. สำรวจเสร็จต้องบันทึกเป็นข้อความ ถ่ายรูปประกอบ ทำแผนที่

การประชุม เวที

1. บรรยายภาพทั่วไป ความเคลื่อนไหวของผู้คน
2. คำพูด ความเห็น จดรายละเอียดเท่าที่จะทำได้
3. ถ้อยคำสำคัญ ข้อคิดสะกิดใจ เก็บทันที
4. กรณีบันทึกเทป ถอดตามคำพูด แปลภาษาท้องถิ่นเป็นภาษากลาง ถ้าถอดเป็นภาษาเดิม ต้องวงเล็บคำแปล

การสำรวจรวบรวมเอกสาร

1. ชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ เล่มที่ (ถ้ามี) พิมพ์ครั้งที่(ถ้ามี) จังหวัดที่พิมพ์ ชื่อผู้จัดพิมพ์ (สำนักพิมพ์ หน่วยงาน หรือ โรงพิมพ์) ปีที่พิมพ์
2. วิธีรวบรวม ถ่ายเอกสาร คัดลอกตามต้นฉบับ คัดสรุปย่อ (ทุกวิธีต้องบอกตามข้อ 1)

- งานวิจัยท้องถิ่น เน้นข้อมูลพื้นที่เป็นข้อมูลหลัก ส่วนเอกสารใช้เพื่อตรวจสอบ ยืนยัน สนับสนุน หรือประโยชน์ทางสถิติ

การวิเคราะห์ หรือสรุปข้อมูล

1. ทำเมื่อเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง
2. ทีมวิจัยต้องทำงานร่วมกัน
3. นำข้อมูลที่ได้มาสรุปเป็นประเด็น
4. วิเคราะห์ผลตามวัตถุประสงค์ เพื่อตอบโจทย์วิจัย
5. จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ
6. เรียบเรียง (เขียนคนเดียว แบ่งหัวข้อ ช่วยกันตามความพร้อม)
7. การตรวจสอบ ทำได้หลายวิธี เช่น เวที ใช้ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ

หลังจากอาจารย์สุนทรี ได้ทำความเข้าใจเรื่องการเก็บและบันทึกข้อมูลแล้ว ก็มีการแบ่งกลุ่ม พุดคุยทดลองสัมภาษณ์ แล้วเอาข้อมูลมาเสนอเพื่อต่อยอดทำความเข้าใจกันอีกครั้ง เพื่อให้ นักวิจัย สามารถนำไปใช้ได้จริง แก้ปัญหาได้ด้วยตัวเองเมื่อลงพื้นที่



ต่อจากนั้นอาจารย์เปลื้อง คงแก้ว ได้มาทำความเข้าใจถึงแนวทางในการทำงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ว่าแนวคิดเรื่องการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกิดขึ้นเพราะงานวิจัยกระแสหลักล้มเหลว งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเกิดขึ้นเพื่อช่วยค้นหาทางแก้ปัญหาของชุมชนที่ต้องการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งเดินไปบนเส้นทางของความเป็นจริง หัวใจของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

ร่วม ต้องให้ชุมชนรู้เท่าทัน การเก็บข้อมูลต้องเป็นขั้นตอนการเก็บข้อมูลต้องสัมพันธ์กับสิ่งที่กำลัง
ทำ การเก็บข้อมูลจะต้องออกแบบการเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลต้องสอดคล้องกับโจทย์กับ
วัตถุประสงค์เป็นสำคัญ ทุกกิจกรรมต้องมองว่าตอบสนองวัตถุประสงค์ ตอบโจทย์ครบถ้วนหรือ
ยัง

กิจกรรมที่ 2 เวทีวางแผนลงพื้นที่

วัตถุประสงค์

- เพื่อชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมของ
โครงการ

วิธีการ

- 1 ประสานผู้เข้าร่วม
- 2 ประชุม ทีมวิจัย เตรียมพร้อมสำหรับเวที
- 3 ระดมความคิดเห็น แนวทางการเก็บข้อมูล
- 4 ทีมวิจัยร่วมกันสรุปงาน

ผู้เข้าร่วม

ทีมวิจัย ที่ปรึกษา หน่วยงานราชการ อบต. ผู้นำ ชุมชนในพื้นที่
ใกล้เคียง จำนวน 100 คน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้เข้าร่วมเข้าใจและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโครงการต่อไป

สรุปกิจกรรมเวทีเตรียมความพร้อม

เวทีเตรียมความพร้อมจัดขึ้นเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2548 ณ ศาลาเอนกประสงค์

หมู่ 11 ตำบลตุโสะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

เปิดตัวโครงการโดยผู้ประสานสกว. ตรัง

ป่าชายเลนคือพื้นที่ที่ทำกินมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการตัดไม้ การเลี้ยงกุ้ง
กุลาค่า ป่าชายเลนเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำของชุมชนมาตลอด ที่ผ่านมามคนในชุมชนไม่ค่อยให้ความสำคัญ
กับป่าชายเลนมากนัก ตอนนี้อย่างการณ์เปลี่ยนไป จำนวนคนมากขึ้น สังคมมีความเปลี่ยนแปลง
มากขึ้น ในขณะที่จำนวนปริมาณทรัพยากรลดน้อยลง ทำอย่างไรเราจะช่วยกันปกป้องดูแลรักษา
ทรัพยากรของเราเอาไว้ได้ โครงการวิจัยอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน เกิดขึ้นจากการร่วมกัน
คิดร่วมกันอยู่หลายครั้ง หลายปีที่ผ่านมามีเช่น ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ผู้นำชุมชน และอีกหลายท่าน

ช่วยกันคิดเรื่องราวขึ้นมา เพื่อให้ชุมชนเข้ามาเรียนรู้ หลายฝ่ายต้องช่วยกันคิดทั้งผู้ใหญ่ รุ่นเยาว์ชนที่จะสืบทอดต่อไป เป็นการสร้างความร่วมมือหลายๆ ฝ่ายเพื่อที่จะให้ทรัพยากรยั่งยืนอยู่ได้ เป็นการบูรณาการไปด้วยกัน โดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีหน่วยงานทั้งรัฐและเอกชนเข้ามาหนุนเสริมจากเรื่องราวที่มีอยู่ในชุมชน

สกว. เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสนับสนุนการวิจัย ขึ้นอยู่กับสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นงบประมาณแผ่นดินที่ถูกตรวจสอบด้วย สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) โครงการนี้เกิดขึ้นหลังจากการพูดคุยถึง ๓ ปี จึงจะเริ่มโครงการเป็นรูปเป็นร่าง ได้รับอนุมัติจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาค (สกว.สำนักงานภาค) ซึ่งดูแลงานวิจัยท้องถิ่น ก่อนเกิดโครงการวิจัยบ้านในทอนได้งบประมาณสนับสนุนจากโครงการตำบลละล้าน ชุมชนได้นำไปรวมกลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง

โครงการนี้เกิดขึ้นเพราะต้องการที่จะรื้อคน ต้องการให้คนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกันมากกว่า สกว. เป็นองค์กรอิสระนอกกระบบราชการ ไม่มีการบังคับบัญชามาสั่งการ แต่เอาผลงานที่เกิดขึ้นเป็นตัวตั้ง ไม่เน้นรายงานเอกสาร แต่เอาตัวชีวิตในชุมชนเป็นตัวตั้ง การตรวจสอบก็ดูจากผลงาน ว่าคุณภาพเราสามารถบอกเล่าเรื่องราวของเราได้อย่างชัดเจน นี่คือผลงานที่เกิดขึ้น เป็นการบูรณาการหลายหน่วยงานเข้ามาทำงานด้วยกัน เอาปัญหาของชุมชนเป็นหลักแล้วหาทางออกของปัญหาโดยเชิญหลายๆ หน่วยงานเข้ามานั่งคุย อาทิ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มองประโยชน์ร่วมกัน โดยยึดหลักของความยั่งยืนในชุมชน คนที่หากินกับป่าชายเลนต้องเข้ามามีส่วนร่วม

ขณะนี้โครงการอนุมัติแล้ว ตอนนี้อยู่ในขั้นตอนที่สอง คือเวทีเปิดตัวโครงการ คนที่มาทำงานไม่มีค่าตอบแทนเพราะถือว่าเป็นการทำเพื่อบ้านของตนเอง อาจจะมีค่าข้าว ค่าน้ำบ้าง ถือเป็นโอกาสดีที่ทางโรงเรียนเข้ามาร่วมศึกษากับทีมวิจัย เราต้องการหารุ่นเยาว์ชนเข้ามาเรียนรู้ ถือเป็นการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ปัญหาที่ผ่านมาคือเมื่อมีงบประมาณผ่านหัวหน้าโครงการมักคิดว่าเป็นโครงการของตนเอง ทำให้โครงการขาดการมีส่วนร่วม ทำให้โครงการไม่สามารถเดินต่อไปได้ โครงการนี้งบประมาณได้มาประมาณแสนกว่าบาท เป็นงบประมาณที่ให้เปล่า การคิดงบประมาณต้องมีที่มาที่ไปทั้งหมด กิจกรรมที่จัดการประชุมมีใครมาบ้าง ค่าอาหารเท่าไร ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เท่าใด เหมือนเป็นการคิดงบประมาณเวลาก่อนสร้างการใช้จ่ายงบประมาณต้องเป็นไปตามกิจกรรม งบประมาณก็จะใช้จ่ายเป็นงวดๆ โดยให้มาบริหารกันเอง มีการติดตาม กิจกรรมสามารถปรับได้เพื่อให้ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ โครงการนี้เป็นเรื่องของจิตสำนึกที่ทำร่วมกันในชุมชน ถ้าราชการเข้าก็จะมีระเบียบที่ต้องทำตาม ถ้าไม่ทำตามก็ผิดกฎหมาย กรณีตัวอย่างของผู้ใหญ่แจ้งที่ในตระ ได้ ออก

ระเบียบเรื่องการอยู่ร่วมกันของในตระ คนในชุมชนสามารถนำไม้ที่ล้มขอนนอนไพร ซึ่งปกติกฎหมายห้ามไม่ให้ชาวบ้านใช้ แต่ผู้ใหญ่แจ้งให้ลูกบ้านสามารถเลื่อยได้ แต่ก็เพื่อใช้ประโยชน์เช่นสร้างบ้านเท่านั้น และก็ต้องบอกกล่าวก่อนว่าต้องการไม้เพื่ออะไร เป็นต้น เป็นการดูแลจัดการโดยชุมชน จัดการให้เสร็จภายในวันเดียว ป่าไม้ก็ไม่เดือดร้อน เพราะไม่ได้เอาไม้มาขาย ถ้าจัดการแบบนี้หน่วยงานของรัฐก็ไม่ต้องมาไล่จับ ชุมชนก็สามารถดูแลกันเองได้ บ้านสุโสะก็เช่นกัน หลังจากที่ทำกระชัง ยาเมื่อระเบิดก็หมดไป ถ้าเราไม่ดูแลกันเองก็ไม่สามารถทำได้

ต่อจากนั้น นายสมพร ใจสมุทร ส.อบต. ตำบลสุโสะในฐานะนักวิจัยกล่าวเปิดตัวโครงการ โดยการอ่านตามเอกสาร โครงการย่อยๆ ก่อนที่จะมีการเปิดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนซักถาม

ถาม

เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือไม่

ตอบ

ตรงนี้อยู่ที่การจัดการ ถ้าเราเห็นว่าบ้านเราน่าสนใจจะทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็สามารถทำได้แต่หลังจากการทำข้อมูลเสร็จก่อน แล้วค่อยมาหารือกันอีกครั้ง

นายกอบต.สุโสะกล่าวทิ้งท้ายก่อนปิดการประชุมว่า การทำงานถ้าเราเป็นหนึ่งเดียวก็สามารถบรรลุผลได้ ในส่วนของงบประมาณที่นอกเหนือจากโครงการถ้าพวกเรารวมตัวกันจริงๆ ก็ยินดีสนับสนุน เช่น เรื่องการอบรม การศึกษาดูงาน สามารถเสนอมาได้ เพราะช่วงนี้เป็นช่วงของการทำแผนยุทธศาสตร์ 3 ปีของอบต.

ผู้ประสานงานสกว. ครัง สรุปก่อนปิดการประชุมเพื่อตอกย้ำความเข้าใจอีกครั้งว่า เวทีนี้ถือว่าเป็นเวทีเริ่มต้นในการทำงานแบบมิติใหม่ จะประสานทางอาจารย์ที่ปรึกษาในการออกแบบเก็บข้อมูลอีกครั้ง วัตถุประสงค์ก็เพื่อที่ว่าเมื่อเราได้เรื่องราวมาทั้งหมดแล้วเราจะจัดการมันอย่างไร ต้องมาทำเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น นักเรียนเข้าเรียนรู้เรื่องป่าชายเลน เป็นการเรียนรู้จากภายใน เป็นการเรียนรู้ที่ท้องถิ่นเห็นความสำคัญของท้องถิ่นของตนเอง เป็นการศึกษาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน จากเรื่องราวในชุมชนนั้น ไม่ใช่การศึกษาจากเอกสาร โดยการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น กรณีการเข้าไปเก็บข้อมูลในป่าชายเลนก็น่าจะมีหมอสมุนไพร นักเรียน และทีมวิจัย ต้องมีการวางแผนทุกครั้งแล้วมานั่งคุยกันเป็นการหาคนที่มีความรู้ที่มีประสบการณ์ ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ เอาเรื่องราวเหล่านั้นมาเรียนรู้ร่วมกัน โครงการนี้ต้องมีการสานต่อโครงการ เช่น การสานต่อโดยอบต. การมีส่วนร่วมคือการทำให้เห็นด้วยใจว่าเรื่องนี้มีความสำคัญ มาศึกษาเรียนรู้ให้ได้เห็นจากของจริง ว่ามีความสำคัญและหาทางจัดการ ถ้ามีคนมาดูงานสามารถให้คำแนะนำได้ สามารถอธิบายได้ อาจจะเป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องป่าชุมชน พร้อมกับการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาดูป่าชายเลน มากินอาหารสดๆ จากป่าชายเลน จากทะเล เมื่อคนข้างนอกเห็นความสำคัญ เราก็เห็น

ความสำคัญก็จะมี การดูแลกันไปเรื่องราวเหล่านี้เป็นเรื่องราวของคนในชุมชน สกว.มีหน้าที่ในการชวนคุย เป็นที่ปรึกษา นี่เป็นเพียงการเริ่มต้น เมื่อเราไปศึกษาก็จะมีเวทีพูดคุยถึงเรื่องราวที่เราได้มา เชิญผู้รู้ในเรื่องนั้นมานั่งคุยกัน เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกิจกรรม เพื่อหนุนเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ต่อเนื่องได้ โดยเฉพาะในส่วนที่ สกว.ไม่สามารถสนับสนุนได้ หรือเราศึกษาข้อมูลของเรา ก็เพื่อรองรับงานพัฒนาที่จะมีเข้ามาในอนาคต แล้วจะพัฒนาหมู่บ้านของเราต่อไปในหลายๆส่วน เป็นส่วนสำคัญมาก ในการทำงานพัฒนาชุมชนต่อไป

ทางโรงเรียนเองก็สามารถพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นได้เมื่อสามารถสร้างเป็นหลักสูตรได้ก็จะมี การเรียนรู้จากฐานความรู้ งานวิจัยเป็นการเรียนรู้จากการกระทำ ทำแล้วมานั่งคุยกันว่าเรื่องที่เราเห็นเป็นจริง เป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมไทยเพราะที่ผ่านมาเราถูกสั่งสอนให้รับรู้มาตลอด แต่ไม่มีการเรียนรู้ เพราะฉะนั้นเราต้องสร้างการเรียนรู้มาจากการกระทำ โครงการนี้ต่อไปก็จะสามารถสร้างทีมให้ลุกขึ้นมาเล่าเรื่องราวของตนเองในเวทีได้

ข้อคิดเห็นจากผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าคลอง อาจารย์บอกว่าครั้งหนึ่งเคยเข้ามาประชุม พระเอกในเรื่องคือป่าชายเลน ค่อยไปป่าชายเลนก็จะเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าคลอง เป็นโรงเรียนของเด็กอีกทีหนึ่ง การดำเนินโครงการต้องให้เห็นด้วยใจ ให้เกิดมาจากศรัทธาตามหลักศาสนาอิสลาม ศรัทธาจากใจจริงไม่ใช่ผลประโยชน์เกิดจากความบริสุทธิ์ใจ เป็นการหาความรู้ประจำชาวบ้าน ได้อะไรมาก็เขียนมาอย่างนั้น

ข้อคิดเห็นจากกำนันสุโสะ การประชุมวันนี้ผมรู้สึกประทับใจ หมู่ 11 เป็นหมู่บ้านน้องใหม่ของตำบลสุโสะ แต่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกอย่าง การทำงานวิจัยฟังแล้วเป็นผลดีหลายอย่าง การดำเนินการต้องร่วมคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันสร้างสรรค์ ถ้าทุกคนมีจิตวิญญาณที่แน่นแน่ว่าป่าชุมชนนี้เป็นของเราเอง เพราะบรรพบุรุษของเราอยู่กับป่ามานาน ได้ตัดไม้ทำลายป่ามาพอแล้ว จนถึงจุดวิกฤตก็มารวมตัวกัน เพื่อสืบทอดให้ป่าผืนนี้อยู่คู่ลูกหลานตลอดไป

กิจกรรมที่ 3 เก็บข้อมูลชุมชน

3.1 เก็บข้อมูลชุมชน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ประวัติความเป็นมาวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน รายได้จากทรัพยากรในป่าชายเลน และแนวทางในการอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ในป่าชายเลน

วิธีการ

1. แบ่งทีมวิจัยออกเป็น 3 ทีม แบ่งพื้นที่และประเด็นในการสำรวจข้อมูล
2. เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามเฉพาะของแต่ละประเด็น หลังจากนั้นจะเปิดให้มีการเสวนากลุ่มย่อย
3. แต่ละทีมสรุปข้อมูล จัดหมวดหมู่ รวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมด
4. ประชุมทีมร่วมกันเพื่อสรุปข้อมูล ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการหาข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดอยู่
5. เก็บข้อมูลเพิ่มเติม
6. ร่วมกันสรุปข้อมูลชุมชนและวางแผนการทำงานต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ทีมวิจัยได้พัฒนาตัวเองในเรื่องการทำวิจัย
2. คนในชุมชนมีความเข้าใจโครงการและมีส่วนร่วมมากขึ้น

สรุปกิจกรรมเก็บข้อมูลชุมชน

ประวัติบ้านในทอน

บ้านในทอน หมายถึงแหลมที่ยื่นลงไปในทะเล มีพื้นที่ที่เป็นพื้นดินทั้งหมด 1700 ไร่ ในปี 2471 นายกอหมัน สันเพชร เป็นผู้เข้ามาบุกเบิกบ้านในทอนเป็นคนแรก ต่อมาในปี 2478 นายเอใจสมุทร และนายผัน บุญโคม เข้ามาเพื่อทำโรงงานเผาถ่าน โรงงานเผาถ่านได้ยกเลิกไปเมื่อ 19 พ.ย. 39 ตามมติคณะรัฐมนตรี ให้ยกเลิกสัมปทานทำไม้ในป่าชายเลนอย่างเด็ดขาด ในอดีต เป็นการให้สัมปทานแบบหมุนเวียน ครบ ๑๕ ปี ก็กลับไปทำสัมปทานที่เก่า หมุนเวียนไปเรื่อย ๆ ทำให้ป่าชายเลนมีอายุแค่ ๑๕ ก็ถูกตัด ตัดขวาก็หมดไป ตัดขวาก็น้อยลง เป็นผลสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน

ต่อมานายเหมียบ เสดา และนายหยาบ เสดา มาจากทุ่งตะเสะ นายจอง รอดเสน มาจากตะรุ นายลิไข รองปาน มาจากท่าข้าม อำเภอหนองสตาร์ ได้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่หักร้างทางพงทำ

สวน ทำนา ทำประมง ดังนั้นในชุมชนจึงประกอบด้วย 4 ตระกูลหลักนี้ สำหรับการเดินทาง สมัยก่อนใช้เรือเป็นหลัก ไม่มีทางรถ ไปไหนก็ใช้เรือ มีการบุกเบิกทำถนนลูกรังเมื่อปี 2518 อาชีพเมื่อก่อนทำนา รับจ้างเตาถ่าน และทำประมง โดยใช้เครื่องมือประมงแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน ง่ายๆ ไม่ลงทุนมาก ไม่ทำลายสัตว์น้ำและระบบนิเวศน์ เช่น ไม้สำหรับหาปู เบ็ดตกปลาที่ทำด้วยไม้ เป็นต้น

นอกจากนั้นก็มีการทำผังสกุล และแผนที่ภายนอก ภายใน ชุมชน

อาชีพที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนในปัจจุบัน

อาชีพ	จำนวน คน	ต้นทุน เรือ 5,000 เครื่อง 20,000	รายได้/คน หรือ/ลำ/วัน	ฤดูกาล/สถานที่	การใช้ ประโยชน์/ สิ่งที่ได้
ขุดไส้เดือน ทะเล หรือ เหยื่อ/วาว์	๔๔ คน	น้ำมัน 5 ลิตร จอบ ถังน้ำ	100-1000 บาท ก.ก. 200 บาท	ตลอดปี ช่วงฝนได้ดี ในป่าชายเลน	ขายให้กับผู้รับ ซื้อไปทำเป็น อาหารกุ้ง
อวนถ่วง	๒๒ คน	อวน 12,000 บาท น้ำมัน 5 ลิตร	300-1000 บาท	ตลอดปี ช่วงฝนได้ดี น้ำตาย 4-11 ค่ำ ในคลอง	ปลากระพง ปลาตุล(ปลา สาก) ปลาลาหิน
อวนลอยตา หลัง	๒๓ คน	อวน 3,000 น้ำมัน 5 ลิตร	300-500 บาท	ตลอดปี น้ำใหญ่ 11-15 และ 1-4 ค่ำ ในคลอง	ปลาตาหลัง ปลาลูลู ปลาลาหิน ปลาขาว (ปลาจะม็ด)
อวนลอย	๑๕ – ๒๔ คน	อวน 2,000 น้ำมัน 5 ลิตร	200-500 บาท	ตลอดปี น้ำใหญ่ ในคลอง	ปลาลัง ปลาลาหาด ปลาบาสีปลา หลังเขียว
แกะเนื้อปู	๑๐ – ๑๓ คน	ซื้อปู 10 บาท/ก.ก	ไม่แน่นอน ปู 5 ก.ก.ได้เนื้อ	ตลอดปี	เนื้อปูแกะเตรียม ขายต่อ

			ปู 1 ก.ก. ขายก้ามก.ก. ๑๐๐ เนื้อ กก.120-๓๐๐ป		
สาหร่ายขน นก	๔ คน	ค่าน้ำมัน 50 บาท	ก.ก.ละ ๓๐ บาท	ช่วงฝนตกน้ำขุ่น หาไม่ได้	สาข(สาหร่าย) แล้วแต่ขยัน
หากุ้ง(โล๊ะ)- ของผู้ที่ ทำ ประมง	80 % ของผู้ที่ ทำ ประมง	น้ำมัน 5 ลิตร สวิง 20 ยากันขุง 10 หม้อเบตต์ ไฟฉาย	ราคาก.ก.ละ 70-400 บาท ไม่แน่นอน บางคืนกุ้งไม่ ขึ้น บางคืน เยอะ	ตลอดปี น้ำตาย 4-11 คำ ริมคลอง ตลอด แนวป่าชายเลน	กุ้งขาว กุ้งดำ ปลามิหัง ปลากะพง ปลา อมไข่ ปลากะบอก หอยโข่ง
ผูกเบ็ดราว ตกเบ็ด	ประมา ณ ๑๕- ๑๖ คน	น้ำมัน 5 ลิตร เบ็ด 300 เหยื่อ 30	200-400 บาท	ตลอดปี ในคลอง	ปลามิหัง ประกระพง ปลาแดง ปลาคูงิง ฯลฯ
ไซปูดำ	ประมา ณ ๒๖ คน	ไซลูกละ 37 บาท 50 ลูก/ คน รวม 1,850บาท น้ำมัน 5 ลิตร เหยื่อ 50บาท	ไม่แน่นอน บางคืนได้นับ พันบาท แต่ บางคืนได้หลัก ร้อย	ตลอดปี น้ำใหญ่ ในคลอง	ปูดำ ปูชี้ไก่ ปูโม ปลาอื่นๆ
ไซปลาแก้ว	20 คน	ไซลูกละ 70 บาท 250 ลูก/ลำ รวม 17,500 บาท น้ำมัน 5 ลิตร เหยื่อ 150	ส่วนใหญ่มีมาก ได้หลักร้อย หรือหลักพัน ต้นๆ แล้วแต่ จำนวนไซ จะมีบางวันที่ ไปก็แล้วไม่ได้ อะไร	ตลอดปี ทุกวัน ในคลอง	ปลาแก้ว ปูโม ปูชี้ไก่ ปลามิหัง ฯลฯ

ข้อสังเกต ไม่มีแพปลาในหมู่บ้านต้องไปขายนอกชุมชน คำนวนในเรื่องเครื่องมือประมง
แพง แต่ไม่ต้องออกไปหาไกล หาได้ตลอดทั้งปี



เก็บข้อมูลป่าชายเลน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพป่าชายเลน จำนวนพื้นที่ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ฤดูกาล การใช้
ประโยชน์ อาชีพที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน เครื่องมือที่ใช้ รายได้

วิธีการ

- ทีมวิจัย ผู้ให้ข้อมูล ผู้ที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
พร้อมทั้งเยาวชนในชุมชนร่วมกันลงสำรวจ สภาพป่าชายเลน พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ รวมทั้งการศึกษา
การทำอาชีพต่างๆ ในป่าชายเลน เช่น การหาปู การค้าสาหร่าย การหาหอย เป็นต้น โดยการเก็บ
ข้อมูลทีละเรื่องจำนวนรวม 10 ครั้ง

- ทีมงานสรุปแต่ละเรื่อง ปัญหา อุปสรรค

- ทีมงานเก็บข้อมูลเพิ่มเติมกับผู้ที่เกี่ยวข้องโดยการประชุมกลุ่มย่อยในชุมชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อมูลสภาพป่าชายเลน ได้ข้อมูลวิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน

สรุปกิจกรรมเก็บข้อมูลจากป่าชายเลน

การเก็บข้อมูลป่าชายเลนชุมชนจัดขึ้นในวันที่ 26 ธันวาคม 2548 เราเริ่มต้นสำรวจจากเตา
ถ่านคลองอูด (คลองอูคม) ผ่านโคยหรือลำคลองสายเล็ก ๆ ที่ลัดเลาะในป่าชายเลน เช่น คลองใน
ลัด คลองค้อ คลองน้ำเขียว คลองห้วยคด คลองโคย คลองเลนเซิน และมาออกคลองสุโสะ

ป่าชายเลนชุมชนบ้านในทอนมีเนื้อที่ประมาณ 15,000 ไร่ ในอดีตมีสัมปทานเผาถ่าน 3 รายที่มีการเหมาสัมปทานต่อเนื่อง ทำให้ป่าชายเลนเหลือเพียงต้นเล็ก ๆ ที่เพิ่งงอกขึ้นมาตามธรรมชาติ หลายคนบอกว่าเมื่อก่อนต้นไม้ในป่าชายเลนต้นใหญ่ขนาด ๒ คนโอบก็มี แต่ปัจจุบันไม่เหลือเลยสักต้นเดียว ตอนนี้ป่าชายเลนบ้านในทอนกำลังจะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรนานาชนิด เนื่องจากคนในชุมชนช่วยกันดูแลไม่ให้มีการจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือผิดกฎหมาย ทำให้ป่าไผ่ เจียว สดชื่น และหนาแน่นอย่างวันนี้ เด็กๆ ซึ่งได้ร่วมสำรวจด้วยได้รวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

พันธุ์ไม้ในป่าชายเลน โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ แสมดำ แสมขาว พืช ปาด ตะบูนดำ ตะบูนขาว ใต้ ไทรย ถั่ว สุดม พังกาหัวสุม พังกาขาว พังกาแดง หลุมพอทะเล ดินำ แก้มหมอบ เหงือกปลาหมอ

สัตว์บก เช่น ลิง ูง พังกา ูงเหลียม ูงปล้องทอง ค่าง ผึ้ง คอ เลื้อปลา นกเป็ดน้ำ นกกวัก นกยาง นกกระปูด นกพังกา นกอีลุ้ม นกกระเด้าดิน นกกรงหัวจุก นกเหยี่ยว นกลา นกบินหลาจิ้งจาย

หอยในป่าชายเลน มีหอยเข็ม หอยรู หอยสันขวาน หอยก้น หอยคุด หอยจับแฉง หอยโล๊ะ หอยรากไม้

กุ้งมี กุ้งขาว กุ้งดำ กุ้งเคย กุ้งหัวเรียว กุ้งแจบ้วย กุ้งหวาย กุ้งลาย กุ้งกุลาคำ

ปู มีปูจี่ปู ปูดำ ปูเขียว หรือปูแสม ปูม้า ปูดาว ฯลฯ

ปลาเช่น ปลากะพงแดง ปลากะพงขาว ปลาลัง ปลาลาหาค ปลาคูกทะเล ปลาเดือย ปลาโทง ปลาลูตู่ ปลาหูฉลาม ปลามะหลง ปลาเก๋า ปลาตาเดียว ปลาผ้าจีน ปลากะเบน ปลาแยระ ปลากด (ปลาคูกทะเล) ปลากะบอก ปลาแขยง ปลาหนาม ปลาปักเป้า ปลาอีกรองคำ ปลาอีกรองแดง ปลาอีกรองขาว ปลาวัว ปลาแก้มแคบ ปลาแก้ว ปลาส้มปรด ปลาลาปูหิน ปลาดาลัง ปลาหลังเขียว ฯลฯ

กิจกรรมนี้จัดขึ้นในเวลาเดียวกันกับการเกิดสึนามิ ถึงแม้จะไม่สามารถทำกิจกรรมได้จนตลอดทั้งวัน แต่หลังจากนั้น เด็กที่ไปร่วมด้วยก็ได้วาดภาพ พร้อมทั้งทำแผนที่ที่ได้ลงสำรวจมาให้



๓.๓ ประชุมทีมวิจัยแนวทางการฟื้นฟูป่าชายเลนบ้านในทอน
เสาร์ที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๘

ทีมวิจัย สกว. พี่เลี้ยง คนในชุมชน รวม ๑๔ คน

สรุปการประชุม

บททวนวัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการวิจัยร่วมกันอีกครั้ง

สิ่งที่ทำไปแล้วหลัก ๆ

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชน ประวัติความเป็นมา เครือญาติ อาชีพ รายได้

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลป่าชายเลน ทรัพยากรที่สำคัญทั้งต้นไม้ สัตว์บก สัตว์น้ำ

ศึกษาดูงานภาคตะวันออก และภาคกลาง

สิ่งที่ได้รับการทำกิจกรรม

รู้ความเป็นมาของชุมชนร่วมกัน ได้ความเป็นเครือญาติกลับมา

เห็นความสำคัญของป่าชายเลน เพราะเป็นที่มาของอาชีพ รายได้ ของคนในชุมชน

ได้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะร่วมกันอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยการแบ่งโซนป่าชายเลนออกเป็นป่าอนุรักษ์ กับป่าชุมชน และมีการรังกติกาการใช้ป่าชายเลนชุมชนร่วมกัน

การทำวิจัยตั้งให้ชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสิ่งดี ๆ ในชุมชนพร้อมกันทุกส่วน ทั้งผู้นำ อบต.กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียน ครู มัสยิด ซึ่งจะนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งลดการแตกแยก

ทำให้คนในชุมชนมีการปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน

อวรุณซึ่งเป็นการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ทำลายล้าง หายไป ชุมชนเห็นชัดว่า การทำลายปลาน้อยลงมาก สัตว์น้ำ สัตว์บกเพิ่มขึ้น เช่น ลิง ผึ้ง นกนานาชนิด ปูดำ กุ้ง หอย ปู ปลา สหรัยซึ่งอุดมไปด้วยแคลเซียมและหายไปจากพื้นน้ำกลับมาอีกครั้ง รวมทั้งปลิงทะเลชนิดหนึ่งหรือที่ชาวบ้านเรียก ลอเนาะ (ยากินอุดมไปด้วยโปรตีนและแคลเซียม) เมื่อก่อนอยู่ในที่ลึกหายากมาก ขณะนี้สามารถหาได้ง่ายและมีจำนวนมาก

อาชีพประมงทำได้ง่ายกว่าเมื่อก่อน คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

มีคนเข้ามาศึกษาเรียนรู้ป่าชายเลนมากขึ้น เช่น จากเครือข่ายวิจัย จากสมุทรสงคราม ปัตตานี สตูล ครูคนภาคใต้ นักเรียนนักศึกษาจากหลาย ๆ สถาบัน ชุมชนเชียงราย เป็นต้น มีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐฯ และเอกชน พร้อมทั้งจะให้การสนับสนุน เช่น โครงการทรัพยากรชายฝั่ง (ได้งบแล้ว) หน่วยป่าชายเลน ให้ลูกกุ้งหอยปูปลาล่อยลงทะเล อำเภอบต. เป็นต้น

ยังบอกว่า “เดี๋ยวนี้ลงเล ..ไม่กลับบ้านมือเปล่าแล้ว”

การเป็นแหล่งเรียนรู้ทำได้อย่างไร?

มีอะไรบ้าง? ทำอย่างไรบ้าง? มีอะไรที่เป็นแหล่งเรียนรู้ได้บ้าง? เส้นทางไหนเหมาะจะเป็นแหล่งเรียนรู้ได้บ้าง? ทีมวิจัยจะต้องเตรียมความพร้อมอย่างไร?

แผนงานที่จะทำต่อไป

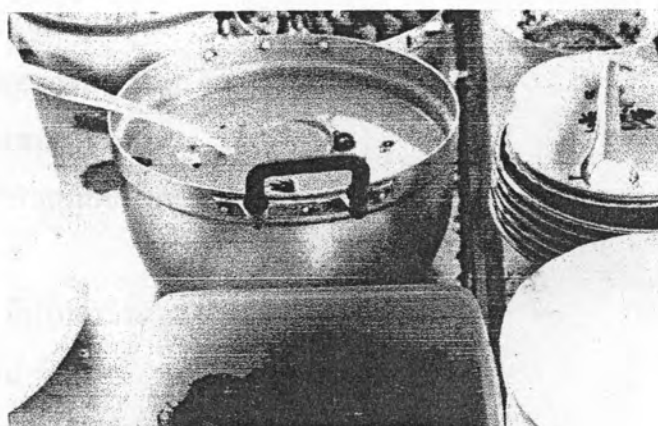
๑. เตรียมข้อมูลเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ นัดต่อวันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม ๑๐.๐๐ น.
๒. ทำแผนพับแหล่งเรียนรู้ป่าชายเลนบ้านในทอน
๓. เตรียมเส้นทางสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้
๔. ทดลองปฏิบัติจริง อาจจะหานักท่องเที่ยวเป็นตัวทดลอง วันพุธที่ ๒๔ ธันวาคม
๕. ลอยลำสำรวจแนวป่าชายเลนแบ่งโซนให้ชัดเจน พร้อมปักป้ายแสดงอาณาเขต
๖. เวทีเปิดระเบียบป่าชายเลนชุมชนในทอน

ทีมวิจัย อบต. ผู้ใหญ่ กำนัน อำเภอ หน่วยป่าชายเลนที่ ๓๓ ชาวบ้าน นักเรียน ครู

ช่วงเช้า เปิดระเบียบป่า

ช่วงบ่าย ลอยลำสำรวจแนวป่าชายเลนเพื่อการแบ่งโซนที่ชัดเจน รับรู้โดยทั่วกัน
พร้อมกับการร่วมกันปลูกป่าเพิ่มเติม (คลองเต๊ะ)

๗. สรุปบทเรียนที่มิจัย ๒ วัน ๑ คืน ณ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประมาณปลายมกราคม
๘. ศึกษาดูงานพื้นที่ที่มีป้าขายเลนและมีการจัดการโดยชุมชน
๙. เวทีปิดโครงการวิจัย ประมาณปลายเดือนมกราคม – ต้นเดือนกุมภาพันธ์



รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

๑. นายถนอม รอดเสน	หัวหน้าโครงการวิจัย
๒. นายมานิช เสดา	เจ้าหน้าที่การเงินโครงการ
๓. นายสมพร ใจสมุทร	ที่มิจัย
๔. นายเปลื้อง เสดา	ที่มิจัย
๕. นางวรรณ เสดา	ที่มิจัย
๖. นายพร จิโสะ	ที่มิจัย
๗. นายสมปอง ชันนัย	ที่มิจัย
๘. นางเตือนใจ เสดา	คนในชุมชน
๙. นายสมพร ชันนัย	คนในชุมชน
๑๐. นางหริะ เสดา	คนในชุมชน
๑๑. นายประจบ เสดา	ที่มิจัย
๑๒. นายมัดเทียน รอดเสน	โต๊ะอิหม่าม
๑๓. น.ส.สุภาพร เขาวพ้อง	พี่เลี้ยงโครงการ
๑๔. น.ส.ชนิษฐา จุลปลด	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กิจกรรมที่ 4 เวทีสรุปข้อมูล

วัตถุประสงค์

เพื่อสรุปข้อมูลทั้งหมด ทำรายงาน และเตรียมเสนอข้อมูล

วิธีการ

1. ประชุมทีมวิจัย
2. รวบรวมข้อมูลทั้งหมด
3. ร่วมกันจัดหมวดหมู่ข้อมูล วางกรอบการเขียน
4. จัดทำรายงานการศึกษา
5. เตรียมเวทีนำเสนอข้อมูล

ผู้เข้าร่วม

ทีมวิจัย ที่ปรึกษา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลสภาพป่าชายเลน
2. ได้ข้อมูลวิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน
3. แนวทางในการฟื้นฟูป่าชายเลน และการอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ในป่าชายเลน

กิจกรรมที่ 5 เวทีตรวจสอบข้อมูล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้ให้ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ และร่วมกันตรวจสอบ
2. เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของป่าชายเลน กับวงจรชีวิตสัตว์น้ำ และส่งผลกระทบท่อวิถีชีวิตของชุมชน
3. เพื่อร่วมกันค้นหาแนวทางในการฟื้นฟู ป่าชายเลนและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง

วิธีการ

1. เวทีนำเสนอข้อมูล
2. ระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วม
3. จัดนิทรรศการ

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย ที่ปรึกษา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ชาวบ้านในพื้นที่

และใกล้เคียง จำนวน 100 คน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบข้อมูล และร่วมกันตรวจสอบข้อมูล
2. ได้แนวทางในการฟื้นฟูป่าชายเลน และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง

สรุปกิจกรรมเวทีนำเสนอข้อมูล

ก่อนมีเวทีมีการพูดคุยกันของทีมวิจัยในการนำเสนอในที่สุดตกลงกันว่าจะนำเสนอด้วยการทำเอกสารสรุปสั้นๆ แจกให้กับผู้เข้าร่วมทุกคน

กิจกรรมนี้จัดขึ้นในวันศุกร์ที่ 15 กรกฎาคม 2548 หลังจากเวลาละหมาดวันศุกร์ วันนี้มีการทำขนมจีนเลี้ยงทุกคน พร้อมกับกาแฟ และขนม มีผู้เข้าร่วม 67 คน มีอาจารย์สมเจตนา มุณีโมไนย และผู้ช่วยผู้ประสาน สกว. ครัง เข้าร่วมด้วย เนื่องจากความผิดพลาดเรื่องการประชุมงานทำให้ไม่ได้ประสานกับทางโรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วม

เวทีเริ่มด้วยการเล่าถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการ

โครงการวิจัยเป็นอย่างไร

โครงการนี้ก่อนที่จะเกิดต้องผ่านการพูดคุยถึง 2 ปี ภายใน 2 ปี ที่ผ่านมาได้โครงการตำบลละถ่าน ได้กระชังมา หลังจากการทำกระชังยาเบื่อปลา ระเบิด ซึ่งเป็นการทำการประมงที่ทำลายล้างทั้งหมดไป

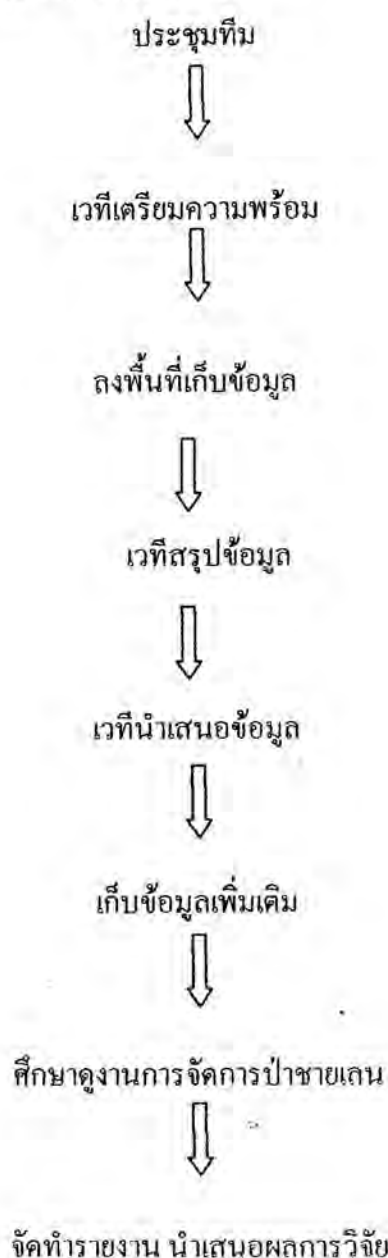
โครงการวิจัยชื่อว่า โครงการศึกษาแนวทางในการฟื้นฟู และจัดการป่าชายเลนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านในทอน หมู่ 11 ตำบลสุโตะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยมีคำถามในการวิจัยว่า ชุมชนบ้านในทอนจะมีแนวทางในการฟื้นฟูและการจัดการป่าชายเลนที่เหมาะสม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างไร ซึ่งจะต้องศึกษาประเด็นย่อยๆ ดังนี้ คือ

- วิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนอดีตถึงปัจจุบัน
- สภาพป่าชายเลนและทรัพยากรในป่าชายเลนมีอะไรบ้าง
- แนวทางในการฟื้นฟูและจัดการป่าชายเลนที่เหมาะสมและยั่งยืนเป็นอย่างไร วัตถุประสงค์ของการศึกษารั้งนี้คือ
- เพื่อให้ชุมชนบ้านในทอนได้เรียนรู้ และเห็นความสำคัญของป่าชายเลน และตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนที่เหมาะสมและยั่งยืน
- เพื่อให้ได้แนวทางในการจัดการป่าชายเลนที่เหมาะสมและยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- เพื่อให้ป่าชายเลนบ้านในทอนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและผู้สนใจ

เมื่อสิ้นสุดโครงการคาดว่าชุมชนบ้านในทอนจะตระหนักถึงการ ใช้ทรัพยากรป่าชาย

เล่นชุมชนอย่างเหมาะสมและยั่งยืน รวมทั้งเกิดแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน และผู้ที่สนใจ
ระยะเวลาในการดำเนินการ 10 เดือน ตั้งแต่ 1 กันยายน ถึง 30 มิถุนายน 2548

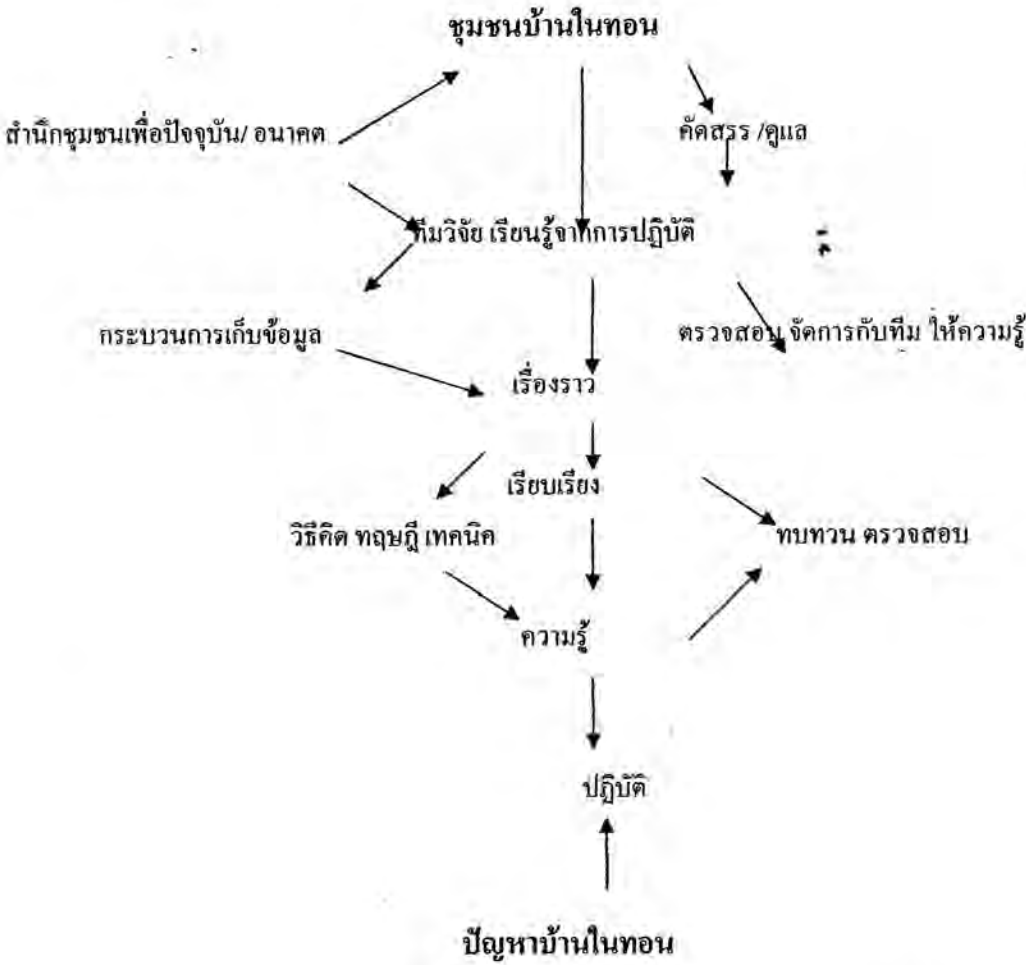
ในการดำเนินการวิจัยมีวิธีการดำเนินงานดังนี้



หลังจากนั้นก็มาดูเรื่องประวัติชุมชน ซึ่งก็มีการพูดคุยกันอย่างสนุกสนานจนกระทั่ง
เกือบจะควบคุมเวทีไม่ได้ เพราะมีความคิดเห็นหลายกระแส มีการแก้ไขข้อมูลในส่วนในปี พ.ศ.

ในเรื่องทรัพยากรในป่าชายเลน ทุกคนเห็นด้วยว่ามีมากมายหลากหลาย และควรจะมีการ
ไปถ่ายรูป พร้อมสรรพคุณ จัดทำนิทรรศการ

อาจารย์สมเจตนา มุณีโมไนย ที่ปรึกษา สกว.ตรัง ได้ช่วยในการสรุปภาพงานวิจัยให้ดูดังนี้



ก่อนจบก็ฝากให้ทุกคนช่วยไปดูเรื่องระเบียบป่าชายเลนชุมชน เพื่อกลับมาพูดคุยกันอีก
ครั้งหลังจากนี้ก็เก็บข้อมูลเพิ่มเติม พร้อมรวบรวมเป็นเล่ม เป็นประวัติศาสตร์บ้านในทอน

กิจกรรมที่ 6 เก็บข้อมูลเพิ่มเติม

วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์

วิธีการ

1. แบ่งทีมวิจัย กำหนดเนื้อหา
2. กลุ่มข้อมูลโดยการประชิดกลุ่มย่อยในชุมชน
3. แต่ละทีมรวบรวมข้อมูล ร่วมกันสรุปข้อมูลทั้งหมด

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลสภาพป่าชายเลน
2. ได้ข้อมูลวิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน
3. แนวทางในการฟื้นฟูป่าชายเลน และอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ในป่าชายเลน



กิจกรรมที่ 7 ศึกษาฐานการจัดการป่าชายเลน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ทีมวิจัยเข้าใจแนวทางในการจัดการป่าชายเลนที่เหมาะสม และสามารถนำมาปรับใช้กับชุมชนตัวเองได้

วิธีการ

1. ประสานพื้นที่ที่จะศึกษาฐาน
2. ศึกษาฐานการจัดการป่าชายเลนที่จังหวัดจันทบุรี ตราด สมุทรสงคราม สุราษฎร์
3. สรุปผลการศึกษาฐาน

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 11 คน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทีมวิจัยเกิดความมั่นใจ และตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนมากขึ้น
2. สามารถนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้กับชุมชนตัวเองได้

สรุปกิจกรรมศึกษาฐาน

ศึกษาฐาน ณ. จังหวัดตราด จังหวัดจันทบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดสุราษฎร์ธานีระหว่างวันที่ 27 เมษายน 2548 – 1 พฤษภาคม 2548

ผู้เข้าร่วมจำนวน 12 คน ประกอบด้วยตัวแทนจากบ้านในทอน 7 คน พี่เลี้ยงโครงการ 1 คน

เจ้าหน้าที่สกว. 4 คน

บันทึกการเดินทาง

วันที่ 27 เมษายน 2548

เวลา 18.00 น. นัดหมายพร้อมกัน ณ หอจดหมายเหตุฯ จ.ตรัง ออกเดินทางจากตรัง

วันที่ 28 เมษายน 2548

ถึงกรุงเทพฯ ตอนเช้า เดินทางต่อไปที่สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี เพื่อพบกับเจ้าหน้าที่ สกว. เจ้าของพื้นที่จากนั้นเจ้าหน้าที่สกว. พาเดินทางต่อจนถึงจังหวัดตราด โดยไม่ได้พัก และอาบน้ำกันเลย

เวลา 12.17 น. ร่วมแลกเปลี่ยนกับ โครงการการศึกษาสถานการณ์หอยขาวเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์วางแผนร่วมกันและใช้ให้ประโยชน์จากหอยขาวอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแหลมกลัดใน อำเภอเมือง จังหวัดตราด ณ ชายหาดบ้านแหลมกลัด โดยมีนายไพวัลย์

สื่อน หัวหน้าโครงการวิจัย นายกอบต. คำบลแหลมกลัด นายประดิษฐ์ คุ่มชนม์ และคณะรวม
ทั้งหมด 7 คน ให้การต้อนรับ และร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุย

ประเด็นที่ได้จากการแลกเปลี่ยน

โครงการการศึกษาสถานการณ์หอยขาว เป็นโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก
สำนักงานสนับสนุนการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางให้หอยขาวคงมีอยู่ และใช้
ประโยชน์อย่างคุ้มค่าร่วมกันของคนในชุมชนตลอดไป

ตำบลแหลมกลัด ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าหอยขาวนั้นมีอยู่แล้วตั้งแต่จำความได้ จนกระทั่งปี 2532 นำจากการทำ
พลอย ที่อำเภอบ่อไร่ ไหลมาทางแม่น้ำตราดได้พาตะกอนดินลงทะเล หอยลดจำนวนลงมาจนน่า
เป็นห่วง แต่ 3-4 ปีต่อมาการทำพลอยก็หมดไป ปี 2543 มีนายทุนเข้ามารับซื้อหอยขาวเพื่อส่ง
โรงงานอาหารกระป๋อง ปี 2545 มีมีการรวมตัวของชาวบ้านประชุมกันที่วัดแหลมกลัด จำนวน
138 คน มีความเห็นร่วมกันว่าควรออกเป็นข้อบังคับตำบลเพื่อใช้ดูแลการเก็บและใช้ประโยชน์
จากหอยขาว แต่หลังจากการปรึกษากับทางประมงปรากฏว่าไม่สามารถออกได้เพราะขัดกับ
กฎหมายประมงปี 2490 ซึ่งให้อำนาจไว้เฉพาะรัฐมนตรีเท่านั้น ดังนั้นทางชุมชนจึงร่วมกันจัดงาน
ประเพณีงมหอยขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของหอยขาว ในวันที่ 1
พฤษภาคม ของทุกปี ทำมา 4 ปีติดต่อกัน

การดำเนินการวิจัยที่ผ่านมาจัดเวทีประมาณ 50 ครั้ง ดำเนินโครงการมาประมาณ 9 เดือน
ในช่วงแรกของการดำเนินโครงการก็ยังไม่สามารถสร้างความร่วมมือ และความเข้าใจให้กับคนใน
ท้องถิ่นได้ แต่จากการพูดคุย ประชาสัมพันธ์ จัดบอร์ดนิทรรศการเอาไปวางในงานประเพณี
ท้องถิ่นหลายๆ อย่าง เช่น การแข่งขันกีฬา งานผู้สูงอายุ งานโรงเรียน งานประเพณีงมหอย การจัด
บอร์ดได้รับความสนใจ จึงได้รับเชิญให้นำบอร์ดเข้าร่วมแสดงในงานที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ใน
โรงเรียนต่างพื้นที่ และหน่วยงานระดับจังหวัด

ขั้นตอนการทำงาน เริ่มจากการเก็บข้อมูล เผยแพร่สู่ชุมชน โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ นิทรรศการ
สร้างกฎกติกาของชุมชนขึ้นโดยใช้เวทีประชาคม ใช้เด็กเป็นสื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
เพื่อให้คนในชุมชนปฏิบัติตามกฎกติกาที่วางไว้ และให้คนนอกปฏิบัติตาม ผลสำเร็จของ
โครงการคือการได้เอาข้อมูลส่งต่อให้หน่วยงานต่างๆ เพื่อดำเนินการตามความเหมาะสม

ปัจจุบันมีการออกกฎกติกาของชุมชนดังนี้

- ห้ามเก็บหอยขาวที่มีขนาดเล็กกว่า 3.3 ซม.
- ห้ามใช้เครื่องมือที่ทำด้วยเหล็ก เช่น คราด ในการเก็บหอยขาว
- ห้ามนำพาหนะบก เช่น รถไถนา ลงในโขดหอย

- กำหนดพื้นที่ 5 ไร่เป็นพื้นที่อนุรักษ์และขยายพันธุ์

ชาวบ้านหาหอยได้วันละ 30-40 ก.ก./คน ราคา ก.ก. ละ 3.50 บาท มีพื้นที่หาหอย

ทั้งหมดประมาณ 20 ไร่ สามารถนำผลการศึกษาจัดทำเป็นหลักสูตรของโรงเรียนต่อไป การมีส่วนร่วมโดยให้เด็กเป็นมัคคุเทศก์ เด็กให้ความสนใจพอสมควร ทีมวิจัยบอกว่าการทำงานครั้งนี้ได้ความรู้เพิ่มขึ้น กล้าแสดงออก

ปัญหาในการดำเนินการของโครงการ คือไม่สามารถประสานความร่วมมือกับทางราชการได้

ความคิดเห็นต่อโครงการของแหลมกลัด

- การหาเป็นอาชีพ ต้องกำหนดเขตอนุรักษ์ให้ชัดเจน
- การหาหอยไม่สามารถควบคุมบุคคลจากภายนอกได้
- หอยถึงแม้ไม่เก็บก็ตาย
- ถ้าไม่ส่งเสริมให้เป็นหลักสูตรของโรงเรียน ปลุกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังเห็นประโยชน์ การดูแลคงไม่ต่อเนื่อง

เอาไปใช้อย่างไรที่บ้านเรา

- ต้องแบ่งเขตให้ชัดเจน เพื่อให้เป็นเขตอนุรักษ์
- สามารถอนุรักษ์แหลมกลัด มีการปล่อย ทุกปีโดยหน่วยงานของรัฐ

ศึกษาดูงานป่าชายเลนชุมชนบ้านเปรี๊ดใน

เวลา 14.00 น. ออกเดินทางมาที่บ้านเปรี๊ดใน จังหวัดตราด มาถึงบ้านผู้ใหญ่อำนาจก็มีผลไม้หลายชนิดไว้ต้อนรับ ผู้ใหญ่อำนาจวันนี้อยู่ในวัยกลางคน และทำทางเป็นนักสู้เต็มตัว แต่ก็ดูเหนื่อยล้าอยู่บ้างพอสมควร หลังจากการรับประทานอาหารว่างกันเรียบร้อยแล้ว ผู้ใหญ่อำนาจก็พาไปชมป่าชายเลนชุมชนบ้านเปรี๊ดใน โดยมีเยาวชน ซึ่งเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นสับทบอีก 2 คน

ป่าชุมชนบ้านเปรี๊ดในมีพื้นที่ประมาณ 12,000 ไร่ สภาพป่าเคยถูกทำลายอย่างมาก ป่าชายเลนที่เห็นวันนี้เป็นป่าปลูกสร้างใหม่จากการบุกรุก เป็นป่าที่ได้รับการตกแต่งอย่างดี มีสะพานคอนกรีตทอดยาวเข้าไปในป่าชายเลนระยะทาง 1,700 เมตร ระหว่างทางเดินมีป้ายบอกชื่อพันธุ์ไม้ และสรรพคุณทางยาเอาไว้หลายป้ายตลอดทาง มีการนำเอากล้วยไม้ น้ำมาตกแต่งตามต้นไม้ ได้รับการสาวงอย่างดี ดูเป็นระเบียบ มีศาลาซึ่งปลูกสร้างอย่างดี 2 หลังระหว่างทาง และริมทะเล

เนื่องจากแต่ละคนต่างก็เหนื่อยและเพลียจากการเดินทางดังนั้นประเด็นในการแลกเปลี่ยนกับผู้ใหญ่อำนาจจึงมีน้อย แต่พอจะเก็บมาได้บ้างว่า หมู่บ้านเปรี๊ดในตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลห้วงน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด ป่าชายเลนมีเนื้อที่ประมาณ 12,000 ไร่ เป็นป่าที่ผ่านการสัมปทาน ในปี

2526 มีนายทุนเข้ามาขุดลอกคลองเพื่อทำนาถ้างในเขตป่าชายเลน โดยบอกชาวบ้านว่ารัฐจะแบ่งที่ดินในเขตป่าให้ประกอบอาชีพได้ เมื่อชาวบ้านรู้ความจริงจึงรวมตัวกันและขับไล่ นายทุนออกจากพื้นที่ไป ในช่วงปลายปี 2530 ชาวบ้านได้ร่วมกันปลูกป่าครั้งแรก เนื่องจากทรัพยากรป่าชายเลนเสื่อมโทรม คนในชุมชนไม่สามารถประกอบอาชีพประมงได้ เพราะไม่มีสัตว์น้ำเหลืออยู่ทางชุมชนจึงได้ร่วมกันจัดตั้ง กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรีดไน ขึ้นในปี 2541 และในปี 2542 ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ปี 2545 ป่าชายเลนชุมชนบ้านเปรีดไนได้รับรางวัลจากกรมป่าไม้ ปัจจุบันการทำลายป่ามีน้อยมากเพราะชาวบ้านใกล้เคียงร่วมช่วยกันดูแล สำหรับการเข้าสู่การวิจัยแบบท้องถิ่นก็เพื่อให้ชาวบ้านได้รู้จักเก็บข้อมูล โดยเฉพาะทรัพยากรที่เพิ่มขึ้นทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา เป็นการให้ช่องทางในการเข้าไปตรวจสอบการทำงานของหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน และเพื่อจะได้สามารถกำหนดกติการ่วมกันในชุมชนต่อไป

ปัจจุบันกลุ่มอนุรักษ์พัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรีดไน ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานโดยตำแหน่ง มีหลักการในการบริหารจัดการดังนี้

- มีกรรมการควบคุมดูแล รักษาป่าชายเลนและทรัพยากร
- มีการประชุมทุกๆ เดือน
- มีการสำรวจตรวจป่าอย่างน้อย 2 ครั้งต่อสัปดาห์
- มีการปลูกป่าซ่อมแซม และเพิ่มเติม อย่างน้อยปีละ ครั้ง
- มีการสำรวจทรัพยากรของป่า อย่างน้อย 1 ครั้ง ต่อ 3 ปี
- มีกฎเกณฑ์เพื่อรักษา ดูแล รวมทั้งการใช้ประโยชน์

ประมาณ 6 โมงผู้ใหญ่ก็นำทางไปส่งยังบ้านพัก ซึ่งเป็นบ้านชาวบ้านทำเป็นโฮมสเตย์ มีอยู่ทั้งหมด 40 หลังคาเรือน เราไปพักกัน 3 หลัง ผู้ชายหนึ่งหลัง ผู้หญิงแยกกันไปอีก 2 หลังเป็นบ้านในสวนผลไม้ อยู่ในซอยเดียวกัน ซอยนี้เรียกว่าซอยสี่แยก ประวัติความเป็นมาเกิดตามชื่อซอย แต่ละบ้านที่พักเป็นบ้านหลังใหญ่มาก นับเสาได้ถึง 70 เสา ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ขนาดใหญ่ ทุกหลังมีสองชั้น ด้านล่างเป็นพื้นโล่ง กันเพียง 2-3 ห้อง นอกจากนั้นจะปล่อยเป็นลานโล่ง เย็นสบาย

กลางคืน กลุ่มผู้ชายซึ่งยังคงมีแรงอยู่ได้แลกเปลี่ยนกันต่อในเรื่องได้สมุนไพรเพิ่มเติมและชื่อไม้ในป่าชายเลนที่เรียกแตกต่างกันไปตามภูมิภาค ส่วนกลุ่มผู้หญิงหลังจากอาบน้ำกินข้าวก็ต่างคนต่างเข้านอน เอาแรงไว้เดินทางต่อพรุ่งนี้

ข้อคิดเห็นในเรื่องการพักแบบโฮมสเตย์

- ไม่เป็นอิสระ ไม่เป็นส่วนตัว
- การต้อนรับดี พุดคุยเป็นกันเอง ได้แลกเปลี่ยนกับทุกคนในครอบครัว
- การทำโฮมสเตย์ คนไปพักต้องบริสุทธิ์

- ห้องพักควรเป็นห้องที่มีคิซิด นอนลานเปิดเผยไม่เหมาะสม
- อาหารดี อร่อย พอเพียง เรียบง่าย มีอะไรก็เอามาทำ มีหลากหลายให้เลือก
- แยกสนใจศึกษาเรียนรู้ เข้าบ้านต้องเปิดเผย และให้ข้อมูลในชุมชนได้

ข้อคิดเห็นต่อเรื่องป่าชายเลน

- การทำสะพานเข้าไปในป่าชายเลน ควรจะเป็นสะพานไม้มากกว่าเพราะดูเป็นธรรมชาติมากกว่า

วันที่ 29 เมษายน 2548

เยี่ยมชมแหล่งทุเรียนโบราณบ้านเขาบายศรี มีน้อง ๆ ทีมสกว.ร่ำไปพรรณานำทาง พบกับ อบต.ซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการ เล่าให้ฟังอย่างละเอียด ชัดเจน ซึ่งดำเนินการโดยกลุ่มท่องเที่ยวรักษ์เขาบายศรี ตำบลเขาบายศรี อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีสวนที่จัดเป็นแหล่งเที่ยวทั้งหมด 9 สวน เป็นการทำงานจากเล็กไปใหญ่ โดยเริ่มจากจุดเล็กๆ การทำงานวิจัยถือว่าเป็นจุดแม่เหล็กที่ดึงดูดชาวบ้านมาเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการค้นหาศักยภาพชุมชน อุปสรรคของการทำงานคือการรวมตัวของคนยากมากเพราะต่างคนต่างอยู่ ชาวชนไปเรียนหนังสือแล้วไม่กลับบ้านไม่อยู่ในชุมชน ในขณะที่อาชีพส่วนใหญ่ของคนที่นี่คือทำสวนผลไม้ แต่ละสวนมีขนาดใหญ่ แต่เหลือเพียงคนเฒ่าคนแก่ที่ดูแลสวน

เนื่องจากมีเวลาจำกัดสามารถชมได้เพียง 4 สวน เริ่มจากสวนลุงบุตร ซึ่งมีสิ่งที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น ทุเรียนโบราณพันธุ์เจ้าคุณ ซึ่งมีน้ำหนักถึง 8 กก. จุดเด่นของที่นี่คือมีบ่อน้ำที่ขุดอุโมงค์ได้ดินต่อกันถึง 4-5 บ่อ นับว่าเป็นภูมิปัญญาที่น่าสนใจมาก และไม่ค่อยพบเห็นนัก ทุเรียน 3 ขา คือการปลูกโดยการเอาต้น 3 ต้นมาปลูกแล้วทาบกิ่งให้รวมกันเป็นต้นเดียว ต้นมังคุดร้อยปี ทุเรียนพันธุ์พวงมณี ซึ่งมีข้อดีคือเก็บไว้ได้นานถึง 4-5 วันเนื้อไม่ละ ระหว่างทางมีผลไม้ อาทิ มังคุด ทุเรียน เงาะ วางไว้ให้แวะรับประทานกันในสวน พักหายเหนื่อยไปด้วย ใ้ส้มอร่อยไปด้วย ทุเรียนที่นี่รสชาติดีมาก โดยเฉพาะมังคุด หวานหอมอร่อย

จากนั้นก็เดินต่อมาถึงสวนคุณวารินทร์ ซึ่งเป็นสวนที่มีอาณาเขตติดต่อกัน ได้พบกับ ทุเรียนพันธุ์อีร่อนน้ำ กบชาชน้ำ และต้นข่อง ใบคล้ายใบกระท้อน ผู้นำทางบอกว่าเป็นไม้หายาก ต่อมาสวนคุณนิโรธ สิ่งที่น่าสนใจคือมีทุเรียนพันธุ์จนา อายุ 120 ปี สูงประมาณ 30 เมตร เป็นทุเรียนที่สูงที่สุดในประเทศไทย ทุเรียนที่นี่มีชื่อเรียกทุกต้น ทำให้ไม่แน่ใจว่าเป็นทุเรียนพันธุ์พื้นบ้าน หรือว่า เป็นเพราะคนสมัยก่อนนิยมตั้งชื่อต้นทุเรียนทุกต้นกันแน่ แต่ลักษณะการตั้งชื่อนี้ภาคใต้ก็มีเช่นกัน แต่ไม่ได้เป็นพันธุ์ เป็นแค่ชื่อเรียก ต้นไหนเนื้อหนาหวานหอมอร่อย ก็บอกได้ว่ามาจากต้นไหนชื่ออะไร และจะมีชื่อเสียงเล่าลือไปทั่ว เช่น ใ้ส้มแป้น เนื้อดีมากใครรู้ว่าเป็น

ผลของไอ้ส้มเป็นกิมกอยากลิมลอง เป็นต้น เพราะทางใต้มีแค่ ๒ พันธุ์หลัก ๆ เท่านั้นคือ
ทุเรียนพันธุ์ กับทุเรียนบ้าน

ในระหว่างนั่งพักได้คุยกันในเรื่องงานวิจัยต่อทำให้ได้รู้ว่า โครงการวิจัยที่นี้ชื่อว่า
โครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาวิสาหกิจ กรณีประกอบการปู้ยชีวภาพและการ
ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสุขภาพ เป็นโครงการระยะที่ 2 ที่เริ่มดำเนินการในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
โดยเก็บค่าเข้าชมคนละ 80 บาท (ราคานี้พร้อมอาหารมื้อเที่ยงและผลไม้ระหว่างชมสวน) โดยการ
นำเอาประวัติศาสตร์ชุมชน อาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลผลิต มาพัฒนาเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยว
ข้อคิดเห็นจากการดูงานเขาบายศรี

- ขาดการให้ข้อมูลในตอนแรก
- การคิดค่าหัวไม่แพง แต่เราไม่รู้ที่มาที่ไปของเงิน
- สิ่งที่น่าสนใจคือบ่อน้ำโบราณที่อุโมงค์ติดต่อกันเพื่อน้ำที่เพียงพอสำหรับการเกษตรใน

สวน เป็นภูมิปัญญาที่ซับซ้อนและเฉียบแหลมมาก

- ได้ข้อมูลว่ามีต้นทุเรียนหลายพันธุ์ไม่ชัดเจนว่าชื่อพันธุ์ หรือเป็นชื่อของต้นทุเรียน
- เห็นว่าที่สุโสะสามารถประสานงานได้ดีกว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากกว่า ชาวบ้านไม่

ค้าน ทีมวิจัยเข้าร่วมในกิจกรรมทุกครั้ง

– หลังจากนั้นก็ไปดูสวนระกำหวาน ซึ่งไม่ได้ประเด็นในการพูดคุยมากนักแต่ได้ของฝาก
คือระกำกลับบ้านคนละหลายกิโล ผู้โดยสารเกือบไม่มีที่นั่ง เพราะวางระกำเต็มเบาะ

ออกจากสวนมาประมาณเที่ยงแวะรับประทานอาหารในเมืองจันทบุรี ก่อนเดินทางยาว
มาอนที่รีสอร์ทกลางสวน จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีคุณธนศ กับคุณอาร์ท เจ้าของพื้นที่นำ
ทาง

มาถึงสมุทรสงครามประมาณ 2 ทุ่ม ซึ่งมีทางสกว. สมุทรสงครามให้การต้อนรับ พาเข้าไป
รับประทานอาหารในชุมชนมุสลิมซึ่งมีอยู่ทีเดียวในสมุทรสงคราม ที่ตำบลปลายโพรงพาง อำเภอมือ
เมือง ก่อนเข้าพักที่บ้านสวนรัก ตำบลบางนางลี่ อำเภอมัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ช่วงกลางคืนได้แลกเปลี่ยนข้อสรุป ข้อคิดเห็น จากพื้นที่ที่ร่วมกันศึกษาดูงาน

30 เมษายน 2548

ช่วงเช้า ร่วมประชุม เครือข่ายนักวิจัย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
ณ ตำบลบางขันแตก อำเภอมือเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม การเข้าร่วมประชุมในครั้งนี้เพื่อร่วมฟัง
ข้อเสนอโครงการของพี่น้องตำบลคลองโคกลน อำเภอมือเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเคยเดินทาง

ไปงานที่สุโสะ และหลังจากนั้นก็สามารจขึ้นโครงการวิจัยขึ้นมาได้ เพราะกำลังใจจากทางตรง
สตูล ในการผลักดันโครงการ

โครงการชื่อว่า โครงการศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการป่าชายเลนโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชน ต.คลองโคลน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม

ชุมชนคลองโคลน ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองโคลน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นปากน้ำแม่กลอง เป็นป่าชายเลนงอกใหม่มีเนื้อที่ประมาณ 40,000 ไร่ ชุมชนคลองโคลน เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก โดยเฉพาะการหาหอยแครง กุ้ง ปลา ในอดีตพื้นที่ ตำบลคลองโคลนเป็นป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ป่าหมดไปเพราะทำนาุ้ง ซึ่งมีมากในช่วงปี 2528 และหมดไปในปี 2532 ชาวบ้านประสบปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง ดังนั้นแกนนำชุมชนจึงเริ่ม คิดในเรื่องการฟื้นฟูป่าชายเลนซึ่งเป็นฐานทรัพยากรในการประกอบอาชีพ ด้วยการทดลองปลูกในพื้นที่นอกชายฝั่งทะเล เนื่องจากพื้นที่เดิมเป็นที่เอกสารสิทธิภายหลังจากการทำนาุ้ง เริ่มการ ปลูกคูเลมาตั้งแต่ปี 2534 ครั้งแรกเหลือรอดเพียงเล็กน้อย จากพื้นที่ 800 ไร่ เพิ่มขึ้นตอนนี้ มีประมาณ 10,000 ไร่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนินเพื่อ ทรงปลูกป่าชายเลนที่นี่ทุกปี พระองค์ทรงเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลคลอง โคลน

เป้าหมายของโครงการวิจัย ต้องการป่ากลับมา น่าจะเพิ่มเรื่องการจัดการที่เหมาะสม วิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กับทรัพยากร ถ้ามีป่าจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรผลที่คาดว่าจะได้รับ บทเรียนองค์ความรู้ในเรื่องการจัดการป่าชายเลน และสามารถเผยแพร่การอนุรักษ์ไปสู่ พื้นที่อื่นๆ

ช่วงบ่ายเข้าไปในพื้นที่ตำบลคลองโคลน ร่วมแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านตามอรัยาศัย บางคน ก็นอนพักผ่อน บางคนก็นั่งคุยกับเจ้าของบ้าน บางกลุ่มก็กับคูลผู้นำในชุมชน ประเด็นหลักในการ แลกเปลี่ยนคือเรื่องการปลูกป่าและการดูแลรักษาป่ารวมทั้งทรัพยากรที่มีอยู่ในป่าชายเลน

ประมาณ 16.00 น. ได้มีโอกาสนั่งเรือออกไปชมป่าชายเลนที่แปลงที่ปลูกใหม่ และแปลง เดิม พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นลำพู แสม โกงกางมีน้อย งบประมาณทั้งหมดที่ใช้ในการปลูกดูแลรักษา 20 ล้านบาท ชายทะเลที่นี่เป็นดินเลนกว้างหลายร้อยไร่ เป็นแหล่งหอยแครง ชาวบ้านมีอาชีพหา หอยแครงเป็นหลักโดยการถีบกระดานเลนงมหากันในพื้นที่ซึ่งกว้างมากสุดถูกหูกูดตา หลังจาก นั้นมีโอกาสดอกไปริมฝั่งซึ่งเป็นคอกหอยแครงที่มีนายทุนมาสัมปทานทำเอาไว้ ออกไปอีกหน่อยก็ เป็นหลักหอยแมลงภู่ ซึ่งมีมากมายมหาศาล แต่เอาไม่ไปปักไว้ลูกหอยก็มาเกาะเอง ราคาขายหลัก ละ 18 บาท สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างคือการนั่งเรือเล่นบนดินเลน สิ่งที่ต้องระวังในการนั่งเรือบน เเลน คือต้องไม่ให้เรือดับ เพราะไม่สามารถคิดเครื่องได้ ต้องเช้กัน เราไปกันทั้งหมด 3 มีลำหนึ่ง

ผลของไอ้ส้มเป็นกิมกอยากลิ้มลอง เป็นต้น เพราะทางใต้มีแค่ ๒ พันธุ์หลัก ๆ เท่านั้นคือ
ทุเรียนพันธุ์ กับทุเรียนบ้าน

ในระหว่างนั่งพักได้คุยกันในเรื่องงานวิจัยต่อทำให้ได้รู้ว่า โครงการวิจัยที่นี้ชื่อว่า
โครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาวิสาหกิจ กรณีประกอบการปุ๋ยชีวภาพและการ
ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสุขภาพ เป็นโครงการระยะที่ 2 ที่เริ่มดำเนินการในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
โดยเก็บค่าเข้าชมคนละ 80 บาท (ราคานี้พร้อมอาหารมื้อเที่ยงและผลไม้ระหว่างชมสวน) โดยการ
นำเอาประวัติศาสตร์ชุมชน อาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลผลิต มาพัฒนาเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยว
ข้อคิดเห็นจากการดูงานเขาบายศรี

- ขาดการให้ข้อมูลในตอนแรก
- การคิดค่าหัวไม่แพง แต่เราไม่รู้ที่มาที่ไปของเงิน
- สิ่งที่น่าสนใจคือบ่อน้ำโบราณที่อุโมงค์ติดต่อกันเพื่อน้ำที่เพียงพอสำหรับการเกษตรใน

สวน เป็นภูมิปัญญาที่ซับซ้อนและเฉียบแหลมมาก

- ได้ข้อมูลว่ามีต้นทุเรียนหลายพันธุ์ไม่ชัดเจนว่าชื่อพันธุ์ หรือเป็นชื่อของต้นทุเรียน
- เห็นว่าที่สุโสะสามารถประสานงานได้ดีกว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากกว่า ชาวบ้านไม่

ค้าน ทีมวิจัยเข้าร่วมในกิจกรรมทุกครั้ง

หลังจากนั้นก็ไปดูสวนระกำหวาน ซึ่งไม่ได้ประเด็นในการพูดคุยมากนักแต่ได้ของฝาก
คือระกำกลับบ้านคนละหลายกิโล ผู้โดยสารเกือบไม่มีที่นั่ง เพราะวางระกำเต็มเบาะ

ออกจากสวนมาประมาณเที่ยงแวะรับประทานอาหารที่ในเมืองจันทบุรี ก่อนเดินทางยาว
มาอนที่รีสอร์ทกลางสวน จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีคุณธนศ กับคุณอาร์ท เจ้าของพื้นที่นำ
ทาง

มาถึงสมุทรสงครามประมาณ 2 ทุ่ม ซึ่งมีทางสกว. สมุทรสงครามให้การต้อนรับ พาเข้าไป
รับประทานอาหารในชุมชนมุสลิมซึ่งมีอยู่ทีเดียวในสมุทรสงคราม ที่ตำบลปลายโพรงพาง อำเภอมือ
เมือง ก่อนเข้าพักที่บ้านสวนรัก ตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสมุทรสงคราม

ช่วงกลางคืนได้แลกเปลี่ยนข้อสรุป ข้อคิดเห็น จากพื้นที่ที่ร่วมกันศึกษาดูงาน

30 เมษายน 2548

ช่วงเช้า ร่วมประชุม เครือข่ายนักวิจัย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
ณ ตำบลบางขันแตก อำเภอมือเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม การเข้าร่วมประชุมในครั้งนี้เพื่อร่วมฟัง
ข้อเสนอโครงการของพี่น้องตำบลคลองโคกลน อำเภอมือเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเคยเดินทาง

ไปดูงานที่สุโสะ และหลังจากนั้นก็สามารรถขึ้นโครงการวิจัยขึ้นมาได้ เพราะกำลังใจจากทางตรง
สตูล ในการผลักดันโครงการ

โครงการชื่อว่า โครงการศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการป่าชายเลนโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชน ต.คลองโคลน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม

ชุมชนคลองโคลน ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองโคลน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นปากน้ำแม่กลอง เป็นป่าชายเลนงอกใหม่มีเนื้อที่ประมาณ 40,000 ไร่ ชุมชนคลองโคลน เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก โดยเฉพาะการหาหอยแครง กุ้ง ปลา ในอดีตพื้นที่ ตำบลคลองโคลนเป็นป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ป่าหมดไปเพราะทำนาเกลือ ซึ่งมีมากในช่วงปี 2528 และหมดไปในปี 2532 ชาวบ้านประสบปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง ดังนั้นแกนนำชุมชนจึงเริ่ม คิดในเรื่องการฟื้นฟูป่าชายเลนซึ่งเป็นฐานทรัพยากรในการประกอบอาชีพ ด้วยการทดลองปลูกในพื้นที่นอกชายฝั่งทะเล เนื่องจากพื้นที่เดิมเป็นที่เอกสารสิทธิภายหลังจากการทำนาเกลือ เริ่มการ ปลูกดูแลมาตั้งแต่ปี 2534 ครั้งแรกเหลือรอดเพียงเล็กน้อย จากพื้นที่ 800 ไร่ เพิ่มขึ้นตอนนี้ มีประมาณ 10,000 ไร่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเพื่อ ทรงปลูกป่าชายเลนที่นี่ทุกปี พระองค์ทรงเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลคลอง โคลน

เป้าหมายของโครงการวิจัย ต้องการปฎิบัติมา น่าจะเพิ่มเรื่องการจัดการที่เหมาะสม วิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กับทรัพยากร ถ้ามีป่าจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรผลที่คาดว่าจะ ได้รับ บทเรียนองค์ความรู้ในเรื่องการจัดการป่าชายเลน และสามารถเผยแพร่การอนุรักษ์ไปสู่ พื้นที่อื่นๆ

ช่วงบ่ายเข้าไปในพื้นที่ตำบลคลองโคลน ร่วมแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านตามอัธยาศัย บางคน ก็นอนพักผ่อน บางคนก็นั่งคุยกับเจ้าของบ้าน บางกลุ่มก็กับคุยผู้นำในชุมชน ประเด็นหลักในการ แลกเปลี่ยนคือเรื่องการปลูกป่าและการดูแลรักษาป่ารวมทั้งทรัพยากรที่มีอยู่ในป่าชายเลน

ประมาณ 16.00 น. ได้มีโอกาสนั่งเรือออกไปชมป่าชายเลนทั้งแปลงที่ปลูกใหม่ และแปลง เดิม พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นลำพู แสม โกงกางมีน้อย งบประมาณทั้งหมดที่ใช้ในการปลูกดูแลรักษา 20 ล้านบาท ชายทะเลที่นี่เป็นดินเลนกว้างหลายร้อยไร่ เป็นแหล่งหอยแครง ชาวบ้านมีอาชีพหา หอยแครงเป็นหลักโดยการถีบกระดานเลนงมหากันในพื้นที่ซึ่งกว้างมากสุดลูกหูลูกตา หลังจาก นั้นมีโอกาสดอกไปริมฝั่งซึ่งเป็นคอกหอยแครงที่มีนายทุนมาสัมปทานทำเอาไว้ ออกไปอีกหน่อยก็ เป็นหลักหอยแมลงภู่ ซึ่งมีมากมายมหาศาล แค่อำไม่ไปปักไว้ลูกหอยก็มาเกาะเอง ราคาขายหลัก ละ 18 บาท สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างคือการนั่งเรือแล่นบนดินเลน สิ่งที่ต้องระวังในการนั่งเรือบน เเลน คือต้องไม่ให้เรือคับ เพราะไม่สามารถติดเครื่องได้ ต้องเข็นกัน เราไปกันทั้งหมด 3 มีลำหนึ่ง

คับกลางเลน ต้องใช้เวลาเช่นกันอยู่นานกว่าจะกลับออกมาลงคลองได้ ระหว่างนั่งเรือ จะมีปลากระบอกตัวเล็ก ๆ กระโดดด้วยความตกใจตลอดทาง เป็นเล่นที่อุดมสมบูรณ์มาก

กลางคืนนอนที่บ้านชาวบ้าน บ้างก็จับกลุ่มนั่งคุยกันเกือบเช้า บ้างก็นอนบนบานไม้ไผ่ที่ยื่นลงไปคลอง บรรยากาศสบายมาก

ข้อคิดเห็นจากคลองโคลน

- การดำเนินการปลูกป่าในพื้นที่ตำบลสุโสะไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณ
- ทรัพยากรที่นี่สมบูรณ์มาก

1 พฤษภาคม 2548

เวลา 7.00 น. ออกเดินทางจากจังหวัดสมุทรสงคราม

เวลา 14.30 น. แวะดูโครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยการปักหลักเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำจืดคันธุลี อำเภอท่าชนะ โดยมีคุณวิรัตน์ เจ้าหน้าที่สกว. สุราษฎร์ธานี พร้อมกับทีมวิจัยอีก 6 คน ให้การต้อนรับ ขณะนี้โครงการดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว กำลังเขียนรายงานการวิจัย ผลสำเร็จของการดำเนินโครงการที่ผ่านมา คือ ได้องค์ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงหอย ทรัพยากรเพิ่มขึ้น คือมีปลา กุ้ง เข้ามาอาศัยอยู่ที่หลักหอยเพิ่มขึ้น สามารถหยุดการประมงที่ทำลายล้างเช่น อวนลาก อวนรุนได้ สามารถประสานความร่วมมือกับอบต. ชาวบ้านเห็นตัวอย่าง และสามารถดำเนินการเลี้ยงหอยในพื้นที่ได้

เนื่องจากเวลาจำกัด และเป็นเวลาที่น้ำลงจึงไม่สามารถไปดูหลักหอยได้ แต่ก็ได้ออกไปยื่นดูชายฝั่ง

เวลา 16.00 น. ออกจากคันธุลี มุ่งหน้ากลับตัว

มาถึงตรง 20.00 น. สิ้นสุดการเดินทางแยกย้ายกันกลับบ้านโดยสวัสดิภาพ

2.2 กิจกรรมเสริม

สรุปบทเรียนการดำเนินโครงการ ณ บ่อเจ็ดลูก ตำบลบ่อเจ็ดลูก อำเภอตะกั่ว จังหวัดสตูล
ทีมวิจัยที่เข้าร่วมทั้งหมด 9 คน สกว. ครึ่ง 3 คน วิทยากร 1 คน

เนื่องจากเป็นพื้นที่ใกล้ชิดติดกัน การเดินทางสะดวก หากจะถอดบทเรียนในชุมชนคงไม่สะดวก เนื่องจากเป็นชุมชนเปิด นักวิจัยหรือคนในชุมชนอาจจะเดินเข้าหรือออกจากห้องประชุมซึ่งเป็นศาลาเอนกประสงค์เมื่อไหร่ก็ได้ การถอดบทเรียนโครงการต้องการสถานที่ที่สงวนพอสมควร เนื่องจากต้องการให้ทีมวิจัยได้ย้อนนึกไปถึงการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมารวมทั้งความรู้สึก สิ่งที่ได้ ความพึงพอใจ การกล่าววิจารณ์ตัวเองและวิจารณ์เพื่อนร่วมทีม เพื่อให้เห็นอุปสรรค ปัญหา ในการนำมาปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขต่อไป

พื้นที่แรกคือ ที่โครงการท่องเที่ยวบ่อเจ็ดลูก ได้ร่วมแลกเปลี่ยนกับนักวิจัยในพื้นที่ ดูแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของบ่อเจ็ดลูก ซึ่งทีมวิจัยมองว่า โอกาสที่จะทำให้เกิดรายได้ อย่างพอเพียงหรือถาวรนั้น คงจะต้องศึกษาไปถึงความชอบของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มด้วย ช่วงบ่ายจึงได้แลกเปลี่ยนกับโครงการการจัดการป่าชายเลนบ้านคลองลิติ ซึ่งถือว่านอกจากพื้นที่ใกล้เคียงแล้ว ประเด็นศึกษาก็ประเด็นเดียวกัน นับถือศาสนาอิสลามเหมือนกัน และโดยลักษณะนิสัยแล้วดูเหมือนใกล้เคียงกันมาก อย่างไรก็ตาม นักวิจัยบ้านคลองลิติจำนวน ๒ คน ผลัดกันแลกเปลี่ยน ชักถาม ได้ตอบ ทำให้ได้ความคิดในการนำไปจัดการกับบ้านในทอนได้ มีการแบ่งโซนป่าเหมือนกัน มีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และมีการอนุรักษ์หรือการระมัดระวังการใช้เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำเหมือนกัน ปัญหาคือ ทีมวิจัยต้องการรู้เพียงว่า มีขั้นตอนหรือวิธีการอย่างไรในเวทีนำเสนอโครงการ นี่คือนักปัญหาที่เกิดขึ้นเช่นกัน

บ้านในทอนได้เปรียบมากในแง่ของการมีส่วนร่วมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ล้วนแต่สนับสนุน อีกทั้งยังสามารถประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการได้เป็นอย่างดี และยังมีคณะครูและนักเรียนร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียง แต่ปัญหาของโครงการคือดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ที่สำคัญป่าชายเลนของบ้านในทอนเป็นป่าที่สมบูรณ์ สวยงามมาก พื้นที่กว้างถึง ๑๒,๐๐๐ ไร่ อย่างไรก็ตาม คลองลิติมีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำปีละหลายล้านตัว หลายชนิด ทำให้สัตว์น้ำบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์

หลังจากนั้นตั้งแต่ ๖ โมงเย็นจนถึง ๔ ทุ่ม เป็นกระบวนการแบบกลุ่มเล็กและต่อช่วงเช้าอีกครั้งวัน โดยอาจารย์สมเจตนา มณีโมนัย

ถอดบทเรียนโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน ต.สุโสะ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง

ณ บ่อเจ็ดลูก อ.ละงู จ.สตูล

วันศุกร์ที่ ๒ มิถุนายน - วันเสาร์ที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๔๙

วัตถุประสงค์

เพื่อทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา

เพื่อสรุปบทเรียน/ปัญหาอุปสรรค/สิ่งที่ได้จากการดำเนินงาน

เพื่อนำข้อมูล/สิ่งที่ได้ไปสู่การเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

เพื่อวางแผนการทำงานช่วงต่อไป

แลกเปลี่ยนเรียนรู้

โครงการปราชญ์เลนคลองลัด

โครงการท่องเที่ยวบ่อเจ็ดลูก

ผู้ร่วมกระบวนการถอด

ทีมวิจัยบ้านในทอน

พี่เลี้ยง

ผู้ช่วยถอด

อาจารย์สมเจตนา มณีโมไนย

ตลอดกระบวนการ

โปรแกรม

๐๙.๐๐ - ๑๑.๓๐ น.

เดินทางจากตรัง - บ่อเจ็ดลูก

๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น.

ทานข้าวเที่ยง ณ รีสอร์ทบ่อเจ็ดลูก

๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น.

แลกเปลี่ยนกับนักวิจัยคลองลัด

๑๕.๐๐ เป็นต้นไป

เริ่มกระบวนการถอดบทเรียน

๒๒.๐๐ น.

พักผ่อน

วันที่สอง

๐๖.๐๐ - ๐๘.๐๐ น.

กิจกรรมยามเช้า

๘.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.

ถอดบทเรียนต่อ พร้อมวางแผนเวทีปิดโครงการ

๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น.

ทานข้าวเที่ยง

๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น.

แลกเปลี่ยนกับนักวิจัยท่องเที่ยวบ่อเจ็ดลูก

๑๕.๐๐ น.

เดินทางกลับตรังโดยสวัสดิภาพ

ประชุมทีมวิจัยทบทวนโครงการ

เสาร์ที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๔

ทีมวิจัย สกว. พี่เลี้ยง คนในชุมชน รวม ๑๔ คน

สรุปการประชุม

ทบทวนวัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการวิจัยร่วมกันอีกครั้ง

สิ่งที่ทำไปแล้วหลัก ๆ

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชน ประวัติความเป็นมา เครือญาติ อาชีพ รายได้ ทรัพยากรใน
ป่าชายเลนในอดีต

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลป่าชายเลน ทรัพยากรที่สำคัญทั้งต้นไม้ สัตว์บก สัตว์น้ำ ที่มีใน
ปัจจุบัน

ศึกษาดูงานภาคตะวันออก และภาคกลาง

กิจกรรมเสริมอื่น ๆ เช่น นำคณะนักเรียนล่อยเรือสำรวจทรัพยากร ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ
ปลูกป่าเพิ่มบริเวณที่เคยเป็นนาุ้ง เพื่อยึดที่เป็นของชุมชน

ค่ายชมรมรักษ์ป่าชายเลนของโรงเรียนบ้านท่าคลอง จำนวน ๕๐ คน

สิ่งที่ได้รับการทำกิจกรรม

- รู้ความเป็นมาของชุมชนร่วมกัน - ได้ความเป็นเครือญาติกลับมา
- เห็นความสำคัญของป่าชายเลน เพราะเป็นที่มาของอาชีพ รายได้ ของคนในชุมชน
- ได้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะร่วมกันอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยการแบ่งโซนป่า
ชายเลนออกเป็นป่าอนุรักษ์ กับป่าชุมชน และมีการร่างกติกาการใช้ป่าชายเลนชุมชนร่วมกัน
- การทำวิจัยดึงให้ชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสิ่งดี ๆ ในชุมชนพร้อมกันทุกส่วน
ทั้งผู้นำ อบต.กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียน ครู มัสยิด ซึ่งจะนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งลดการ
แตกแยก
- ทำให้คนในชุมชนหันหน้าเข้าหากัน มีการปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน
- อวรณ์ซึ่งเป็นการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ทำลายล้าง หายไป ชุมชนเห็นชัดว่า การ
ทำลายป่าน้อยลงมาก สัตว์น้ำ สัตว์บกเพิ่มขึ้น เช่น ลิง ผึ้ง นกนานาชนิด ปูดำ กุ้ง หอย ปู ปลา
สาหร่ายซึ่งอุดมไปด้วยแคลเซียมและหายไปจากพื้นน้ำกลับมาอีกครั้ง รวมทั้งปลิงทะเลชนิด
หนึ่งหรือที่ชาวบ้านเรียก ลอเฝ้าะ (ย่ำสด ๆ อุดมไปด้วยโปรตีนและแคลเซียม) เมื่อก่อนอยู่ในที่ลึก
หายากมาก ขณะนี้สามารถหาได้ง่ายและมีจำนวนมาก
- อาชีพประมงทำได้ง่ายกว่าเมื่อก่อน คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

- มีคนเข้ามาศึกษาเรียนรู้ป้าชายเลนมากขึ้น เช่น เครือข่ายวิจัย จากสมุทรสงคราม บัตตานี สตูล ภูเก็ต.ภาคใต้ นักเรียนนักศึกษาจากหลาย ๆ สถาบัน ชุมชนเชียงราย เป็นต้น

- มีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาคราชการ และเอกชน พร้อมที่จะให้การสนับสนุน เช่น โครงการทรัพยากรชายฝั่ง (สนับสนุนเป็นงบประมาณในการประกอบอาชีพและการรวมกลุ่ม) หน่วยป้าชายเลน สนับสนุนลูกกึ่งหอยปูปลาปล่อยลงทะเล อำเภอบอบต. สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมเสริมของโครงการ เช่น ศึกษาดูงาน ปลูกป่า เป็นต้น

ยังบอกว่า “เดี๋ยวนี้ลงเล ..ไม่กลับบ้านมือเปล่าแล้ว”

การเป็นแหล่งเรียนรู้ทำได้อย่างไร?

มีอะไรบ้าง? ทำอย่างไรบ้าง? มีอะไรที่เป็นแหล่งเรียนรู้ได้บ้าง? เส้นทางไหนเหมาะจะเป็นแหล่งเรียนรู้ได้บ้าง? ทีมวิจัยจะต้องเตรียมความพร้อมอย่างไร?

แผนงานที่จะทำต่อไป

๑. เตรียมข้อมูลเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ นัดต่อวันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม ๑๐.๐๐ น.

๒. ทำแผนพับแหล่งเรียนรู้ป้าชายเลนบ้านในทอน

๓. เตรียมเส้นทางสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้

๔. ทดลองปฏิบัติจริง อาจจะหานักท่องเที่ยวเป็นตัวทดลอง วันพุธที่ ๒๘ ธันวาคม

๕. ลอยลำสำรวจแนวป้าชายเลนแบ่งโซนให้ชัดเจน พร้อมปักป้ายแสดงอาณาเขต

๖. เปิดเวทีประชาคมพิจารณาระเบียบป้าชายเลนชุมชนในทอน

ทีมวิจัย อบต. ผู้ใหญ่ กำนัน อำเภอบอบต. หน่วยป้าชายเลนที่ ๓๓ ชาวบ้าน นักเรียน ครู

ช่วงเช้า เวทีเปิดรับฟังความคิดเห็นเพื่อร่างระเบียบป้าชายเลนบ้านในทอน

ช่วงบ่าย ลอยลำสำรวจแนวป้าชายเลนเพื่อการแบ่งโซนที่ชัดเจน รับรู้โดยทั่วกัน

พร้อมกับร่วมกันปลูกป่าเพิ่มเติม (คลองเต๊ะ)

๗. สรุปบทเรียนทีมวิจัย ๒ วัน ๑ คืน ณ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประมาณปลายมกราคม

๘. ศึกษาดูงานพื้นที่ที่มีป้าชายเลนและมีการจัดการโดยชุมชน

๙. เวทีปิดโครงการวิจัย ประมาณปลายเดือนมกราคม - ต้นเดือนกุมภาพันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

๑. นายถนอม รอดเสน	หัวหน้าโครงการวิจัย
๒. นายมานิช เสดา	เจ้าหน้าที่การเงินโครงการ
๓. นายสมพร ใจสมุทร	ทีมวิจัย
๔. นายเปลื้อง เสดา	ทีมวิจัย
๕. นางวรรณ เสดา	ทีมวิจัย
๖. นายพร จิโสะ	ทีมวิจัย
๗. นายสมปอง ชันนัย	ทีมวิจัย
๘. นางเตือนใจ เสดา	คนในชุมชน
๙. นายสมพร ชันนัย	คนในชุมชน
๑๐. นางหิระ เสดา	คนในชุมชน
๑๑. นายประจวบ เสดา	ที่ปรึกษาโครงการ
๑๒. นายมัตถิเยน รอดเสน	โต๊ะอิหม่าม ที่ปรึกษาโครงการ
๑๓. น.ส.สุภาพร เขียวพ้อง	พี่เลี้ยงโครงการ
๑๔. น.ส.ขนิษฐา จุลบล	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตรัง

เวทีทบทวนการทำงานของโครงการที่ผ่านมา

โครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน ต.สุโละ อ.ปะเหลียน

วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๔๙ ณ ศาลาเอนกประสงค์หมู่ ๑๑ เวลา ๑๘.๐๐ น. - ๒๒.๓๐ น.

ผู้ร่วมทบทวน

โต๊ะอิหม่าม คอเตบ บิห์ลัน แกนนำในชุมชน ทีมวิจัย รวม ๑๖ คน

ยะเฮ (คนเกร คนไม่เอาไหน)

อิหม่าน (เคร่งครัด คนดี)

เตาฮิต (ความเป็นเอกภาพ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่เราทำ)

ศรัทธา เชื่อมั่นต่อพระองค์ แห่ธงไหนแหล่งจริง ทำไหนทำจริง

ผู้ใหญ่หนอม บอกว่า อันที่จริงวันที่กลับจากสตูล ก่อนลงจากรถตู้ ผู้ใหญ่บอกกับทีมวิจัยทุกคนว่า "ขอให้คิดเสียว่ากูตายไปแล้ว" หลังจากนั้นผู้ใหญ่ก็กลับไปนอนคิด เครียดอยู่ที่บ้านคนเดียว ไม่คุยกับใคร พอรุ่งเช้าผู้ใหญ่บอกลูกเมียว่า จะลาออกจากทุกตำแหน่งในหมู่บ้าน

บังเอิญเย็นวันนั้นผู้ใหญ่กับโกบังไปงานแต่งงาน ในงานแต่งมีอาจารย์คนหนึ่งขึ้นไปพูดให้โอวาทบ่าวสาว บางคำของโอวาททำให้ผู้ใหญ่ได้คิดทบทวน และเห็นว่าไม่จะยอมแพ้ เพราะยังมีทางออกอยู่อีกหลายทาง โดยเฉพาะคำพูดที่เกี่ยวกับหลักศาสนา "ต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่น และจริงใจ จึงจะทำงานสำเร็จ" และการเป็นผู้นำเมื่อสละตัวมาแล้วต้องทำให้เต็มที่ ทำให้สุดความสามารถ ถ้าไม่ทำงานก็ออกเสียดีกว่า กลับจากงานแต่ง นอนคิดอะไรอยู่คนเดียว พอตีบึ่งหลับมาหา พุดขึ้นว่า "มึงนินอนเหมือนคนตายไปแล้ว เมื่อก่อนกูก็เคยตายไป ๕ - ๖ เดือน เพราะกูท้อ แต่กูไม่เคยถอย เพราะกูยังไม่ได้ลงมือแก้ปัญหามึง มึงเป็นผู้นำ มึงยอมแพ้ง่าย ๆ ไม่ถูก มึงลองสู้แล้วหรือ ถ้ายังมึงน่าจะลองแล"

กลายเป็นว่า วันนั้นทั้งวัน เหมือนเป็นความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้าที่ยังไม่ยอมให้ผู้ใหญ่ถอย หรือวางมือ แต่กลับทำให้ผู้ใหญ่มีกำลังใจที่จะลุกขึ้นสู้ต่อไป ลุกกับหลายปัญหาของ หมู่ ๑๑ บ้านโนนทอน ผู้ใหญ่บอกว่า "๓ - ๔ เดือนที่ผ่านมาหลายปัญหาทำให้รู้สึกท้อ และไม่ยอมทำอะไร คนในบ้านก็ไม่ค่อยมาร่วมเวลาเมื่อประชุม ไม่รู้จะทำอย่างไร ไม่รู้จะหาทางออกอย่างไร งานวิจัยก็มีปัญหา ยิ่งทำดูเหมือนคนจะยิ่งหายไป เลยคิดว่า จะลาออก ไม่เอาแล้ว เหนื่อย..."

แต่วันนี้คิดใหม่แล้ว จะท้อไม่ได้ ผู้นำไม่ควรท้อ ปัญหาาก็ต้องหาทางแก้มันให้ได้ ไม่อย่างนั้นก็ต้องเสนอตัวมาเป็นผู้นำ

บึงพร

ปัจจุบันคนบ้านราหมดยุคการทำงานหลุมถ่าน ๙๐% หันไปทำงานจ้างนอกบ้านแทน เพราะรายได้เยอะ แต่ความเป็นอยู่ก็แข่งขันพุ่มเพื่อย ไม่ได้คิด ไม่ได้คุยกันเรื่องในหมู่บ้าน ในอดีตที่เราอยู่กันได้ ทำกันได้ เพราะว่าเราพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกัน เข้าป่าหาไม้ ข้าว ๑ กล่องกินกันได้ ๓ - ๔ คน แต่วันนี้ข้าว ๑ กล่องกินกันแค่ ๒ คน เพราะความสัมพันธ์ไม่เหมือนเดิม

คนเราต้องพัฒนา ต้องช่วยกันคิด ไม่ใช่คิดเพียงรับจ้างคนอื่นตลอดเวลา แทนที่จะออกไปหางานข้างนอก น่าจะลงคลองหางานในบ้านตัวเองทำ แต่ตอนนี้คนกำลังเพลิน จ่ายเบี้ยเพลิน เพราะรายได้แต่ละวันมาก หาเงินได้ง่าย คนก็เลยซื้อทุกอย่างที่อยากได้ ซื้อทุกอย่างที่ต้องกิน ไม่ได้คิดทำเอง ไม่ได้คิดปลูกเอง และเงินที่ได้มาก็ไม่มีการแบ่งสรรปันส่วนเพื่อเก็บไว้เป็นเงินอนาคต

น่าจะมีครอบครัวตัวอย่างน่ารัก ลัก ๑๐ - ๒๐ ครั้ว ลองปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก อยู่แบบเรียบง่าย สมถะ พอกอยู่พอกิน ทำบุญชั้ยรายรับ - รายจ่าย เอาครอบครัวเหล่านี้เป็นบทเรียน เป็นตัวอย่างให้กับคนอื่นในชุมชน คนไม่ได้คิดว่า

หมดยุคหลุมดำรุ่งเรืองเราจะทำอะไร?

หมดยุคยางตาเขียวรุ่งเรืองพวกเราจะทำอะไร? เพราะแน่นอนว่าไม่เกิน ๕ ปี น่าจะจบเขา

แต่ตอนนั้นคนบ้านเราเห็นเพื่อนซื้อรถยนต์ก็ซื้อบ้าง เห็นเพื่อนซื้อรถมอเตอร์ไซค์ก็ซื้อด้วย เห็นเขามีโทรศัพท์ก็อยากมีบ้าง จ่ายเกินตัว ตอนนี้อายได้ต่อหัวต่อคนต่อวันไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ บาท ลักคน บางรายติดยางตาเขียวได้วันละพันกว่าบาทไม่ต้องลงทุนอะไร ลงแต่แรง เบี้ยหาง่าย รถขายกับข้าวขายขนมเข้ามาขายดิบขายดี เครื่องแกงเมื่อก่อนตำเอง แต่เดี๋ยวนี้ซื้อ ไม่มีการปลูกอะไรเลยข้างบ้าน แต่คนในทอนไม่เห็นเบื่อเบียดตัวติดบ้าน รายได้มากก็แต่ยังเป็นหนี้เป็นสิน ซึ่งถ้าไม่เปลี่ยนแนวคิดแบบนี้คนบ้านในทอนก็อยู่ยาก

"ถ้าไม่เห็นตัวอย่างก่อนไม่มีใครเชื่อ"

จะถือว่า "ไหนโหม่วสุ่วาของงานวิจัยกันแคตาย แล้วมีงบกรรไกร?"

บังพร "ไม่ใช่รบ แต่เรากำลังแหล่งเพื่อทำความเข้าใจกัน งานทุกอย่างมันมีปัญหา เมื่อมีปัญหาเราก็ต้องคุยกัน การคุยกันไม่ใช่การเถียงกัน แต่เป็นการหาข้อสรุป"

ปัญหาใหญ่ตอนนี้มีสองเรื่องคือ

๑. เรื่องของการเมือง นับตั้งแต่มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน เลือกอบต. แม้กระทั่งเลือกสมาชิกสภาราษฎรทำให้คนบ้านในทอนไม่เห็นความสำคัญของญาติพี่น้อง แบ่งฝักแบ่งฝ่ายเหมือนนักการเมือง

๒. บ้านในทอนมีมัสยิด ๒ แห่ง ทำให้คนแตกแยก และนับวันคนจะไม่ยอมเข้ามัสยิด ไม่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่เคร่งครัดเหมือนเดิม นี่คือสัญญาณอันตราย เพราะการอยู่ในหลักปฏิบัติทางศาสนาจะช่วยพยุงให้ชุมชนอยู่รอด

๓. คนในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมส่วนรวม เช่น ไม่ร่วมประชุม ไม่ร่วมเวทีไม่สนใจเรื่องราวในชุมชน สาเหตุหลักมาจากปัญหา ๒ ประเด็นแรก

๑. โต๊ะอิหม่าม เป็นผู้นำทางศาสนา เปรียบเสมือนเจ้าอาวาส

๒. คอเตบ อ่านกุดตะบะ กล่าวชาลาม ซึ่งเป็นคำสอนก่อนพิธีละหมาด

๓. บิหล่าน เป็นคนกล่าวอะซาน เรียกคนเข้าสู่หะร่า (โฆษก)

๔. โต๊ะครู อาจารย์ทางศาสนา มาจากสตูล เดือนละ ๒ ครั้ง

บ้านในทอนวันนี้อยู่กับันปรีอ?

- ผู้คนแตกแยก
- การเมืองในชุมชน เช่น การเลือกอบต. ผู้ใหญ่ ทำให้คนในชุมชนแตกแยก
- คนไม่ร่วมประชุม
- แย่งชิงชาวบ้าน
- ทำงานนอกบ้าน
- ไม่เข้ามัสยิด
- ไม่ค่อยคุยกัน
- ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างไป
- ฟุ่มเฟือย เพราะเบี้ยหว่ง่าย
- อะไรต่อมิอะไรเข้ามามาก คนส่วนใหญ่ในชุมชนไม่ค่อยรู้
- มัสยิดมี ๒ แห่ง ชิงคน ชิงอำนาจ มีปัญหา คนไม่ค่อยร่วมมือ

งบประมาณที่เข้าสู่บ้านในทอน หมู่ ๑๑ ตำบลสุไโหะ นับตั้งแต่ปลายปี ๒๕๔๗ เป็นต้นมา

ปี	โครงการ	หน่วยงานที่ใช้งบฯ	จำนวนเงิน	หมายเหตุ
ปี ๒๕๔๗	โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านใน ทอน	สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย หรือ สกว.	๑๒,๐๐๐ กว่าบาท	ผ่านทีมวิจัย โครงการ ปีครึ่ง
ปี ๒๕๔๘	โครงการส่งเสริมอาชีพกลุ่ม เลี้ยงปูดำ	ขาม หรือโครงการการ จัดการทรัพยากรชายฝั่ง	๓๖,๐๐๐ บาท	ผ่านประมงจังหวัด
ปี ๒๕๔๘	โครงการฟื้นฟูผู้ประสบภัยสึ นามิ	ขาม เพื่อทำขนำเฝ้ากระชัง ทำสะพานเดินไปกระชัง ซื้ออุปกรณ์ทำขนม ซื้ออุปกรณ์สำหรับ ประโยชน์ส่วนรวม เช่น ถ้วยขาม แก้ว ไม้ตะ	๒๐๐,๐๐๐ บาท	ผ่านประมงจังหวัด
ปี ๒๕๔๘	โครงการศึกษาดูงานการ จัดการป่าชายเลนภาค ตะวันออกและภาคกลาง	อบต.สุไโหะ	๓๐,๐๐๐ บาท	ผ่านทีมวิจัย
งบปี ๒๕๔๘	สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน	เอส เอ็ม แอล (SML) แบ่งเป็น ๔ ส่วนคือ เพื่อทำสนามกีฬา เพื่อเดินสายไฟหมู่บ้าน เพื่อสร้างศูนย์เด็กเล็ก เพื่อซื้อคอมพิวเตอร์ให้ร.ร.	๒๐๐,๐๐๐ บาท	ผ่านกรรมการหมู่บ้าน
งบปี ๒๕๔๘	โครงการสนับสนุนการ ประกอบอาชีพประมง (อวน ลอย)	จากขาม เพื่อให้ชุมชนได้มีเครื่องมือ ประกอบอาชีพ (อวนลอย)	๒๕๐,๐๐๐ บาท	ผ่านประมงจังหวัด
งบปี ๒๕๔๘	โครงการสนับสนุนการ ประกอบอาชีพเสริมของกลุ่ม	จากขาม เพื่อซื้ออุปกรณ์ทำขนม	๕๐,๐๐๐ กว่าบาท	ผ่านประมงจังหวัด

	แม่บ้านในทอน	ให้กับกลุ่มแม่บ้าน		
ต้นปี ๒๕๔๙	โครงการสนับสนุนกลุ่ม แม่บ้านทำขนม	จากขาม เพื่อให้กลุ่มแม่บ้านรวมตัว ทำขนม เป็นการฝึกทำ	๑๓,๐๐๐ บาท	ผ่านประมงจังหวัด
มีนา ๒๕๔๘	โครงการปรับปรุงหอกระจาย ข่าวในหมู่บ้าน	จาก อบต.สุโสะ	๑๐๐,๐๐๐ บาท	ผ่านกรรมการห
มีนา ๒๕๔๘	โครงการสนับสนุนการ ประกอบอาชีพเลี้ยงปลาใน กระชัง	จากขาม เพื่อซ่อมแซมสะพาน เพื่อทำห้องน้ำที่กระชัง เพื่อซื้ออุปกรณ์สำหรับ เลี้ยงปลาเก่าในกระชัง	๒๙๐,๐๐๐ บาท	ผ่านประมงจังหวัด

กิจกรรมลอยเรือสำรวจป่าชายเลนบ้านในทอน

อาทิตย์ที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๘

ผู้ร่วมลงเรือ

นักเรียนประถม ๔ และ ๕ โรงเรียนบ้านท่าคลอง

ผู้อาวุโสในชุมชน

นักวิจัย

สกว.

รวม ๓๘ คน เรือ ๓ ลำ

เก้าโมงเช้าวันนี้นัดกันที่ท่าเรือคลองอูด ท่าเรือเดียวกับที่เคยนั่งลงเรือลอยลำสำรวจป่าชายเลนเมื่อ ๒๖ ธันวาคมปีที่แล้ว แต่วันนี้ลงเรือได้เพียง ๓ ชั่วโมงเศษก็ต้องถอยเข้าฝั่ง เพราะเจอคลื่นสึนามิพอดี วันนี้นัดกันที่เดิม บรรยากาศเช้าวันนี้คึกคักเป็นพิเศษเนื่องจากมีจำนวนเด็กนักเรียนถึง ๑๖ คน เสียงจิ้งจี้วจ้าวสนุกสนานตามวัย

แยกกันลงเรือ ตามที่ได้จัดกันไว้ นักวิจัยตัวน้อย ทีมวิจัย ผู้อาวุโส จะต้องกระจายครบทุกลำเรือ ดูเหมือนเด็ก ๆ อยากจะอยู่เรือลำเดียวกันทั้งหมด กว่าจะลงตัวได้เล่นเอาเหนื่อย แต่ก็กันไปด้วยดี เหล่าแม่บ้านรวมทั้งพ่อบ้าน (ซึ่งเป็นนักวิจัย) ทอยขนล่ำรับกับข้าวลงเรือลำ

สุดท้าย เครื่องยนต์ติด เรือออกหน้าบานกันทั้งลำเรือ โบกมือบ้าย..บ้าย.. ญาติ ๆ ที่มานั่งส่ง
สายตาห่วงใยอยู่ข้างคลองแต่รอยยิ้มเต็มใบหน้า



เรือแล่นตามคลองไปเรื่อย ๆ ห่างฝั่งแคไหนไม่รู้ เพราะสองข้างลำคลองมีแต่ต้นไม้ป่าชาย
เลนหนาทึบ ลักพักเลี้ยวเข้าโตรย หรือลำคลองสายเล็ก ๆ ที่เป็นทางลัด ไปออกคลองเตาะ ซึ่ง
คนนอกจะไม่มีทางรู้เลยว่าคลองแต่ละสายชื่ออะไร เพราะดูเหมือนกันไปหมด มีแต่ป่าโกงกาง
ยาวเหยียดสุดลูกหูลูกตา สลับลำคลองสายเล็กสายน้อย ถึงบริเวณปากคลองเตาะ เรือจอดให้
นักวิจัยทั้งตัวน้อยตัวโต ผู้อาวุโส ลงไปค้นคว้าหาหอย ดูความชุก ดูความหลากหลายของหอย
เรือลำที่นั่งมาด้วยมีชาย (เรียกผู้ชายที่มีอายุมาก) กับมีะ อายุ ๗๐ กว่าทั้งสองคน เห็นมีะ
ทำท่าจะกระโดดลงจากเรือตามเด็ก ๆ ไป ก็รีบร้องห้าม “มีะอย่าลงไปน้ำลึก” แต่ยังไม่ทันขาดคำ
มีะกระโดดจ่อม ว่ายน้ำป้อมแป้ม ปีนปายรากโกงกาง หายเข้าป่าไปในพริบตา ทีมวิจัยบอก
“มีะว่ายน้ำเก่งกว่าเราซะอีก” อ้อ...เห็นท่าจะจริง เพราะมีะอยู่กับป่าชายเลนมาตั้งแต่เด็ก ๆ อยู่
มาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่มีะแล้ว ป่าชายเลนเป็นบ้านเป็นชีวิตของมีะ

เด็ก ๆ ได้ที่สนุกกันใหญ่ เล่นน้ำไปพลาง เก็บหอยไปพลาง บางคนปีนขึ้นไปบนต้น
โกงกางกระโดด ตูม...! เรื่องเก็บหอยนะ...เรื่องเล็ก

เด็กนักเรียนที่มาร่วมกิจกรรมครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเด็กที่เคยร่วมกิจกรรมกับทีมวิจัยมาบ้าง
แล้ว แต่บางส่วนก็ใหม่เอี่ยม แต่ก็ไม่มีปัญหา เพราะได้เตรียมการกันล่วงหน้าแล้ว การลงเรือ
ครั้งนี้ได้ตั้งกติกาไว้ ทุกคนมีบันทึกของตัวเอง แผนที่การเดินทาง พันธุ์ไม้ในป่าชายเลน พันธุ์
สัตว์ในป่าชายเลน เพื่อนำเสนอสำหรับช่วงสุดท้ายของวัน

เด็ก ๆ เล่นไปพลาง เก็บหอยไปพลาง ได้มาก็วางบนลำเรือ ที่เห็นก็มี หอยปากแดง
ชาวบ้านเรียกหอยโหละ หอยเข็ม หอยอุ้มง หรือปูเสฉวน ซึ่งอยู่ไม่นิ่งชอบเดินไปเดินมา ไชว

บ้านหลังสวย หอยหมาก ซึ่งสองอย่างหลังตอนนี้ยังไม่มีใครกิน แต่บังแปน (ทีมวิจัย) บอกว่า “สักพักก็คงมีคนกินเหมือนกัน เพียงแต่ตอนนี้ยังมีหอยอื่นให้กินอีกมาก”

แหงนหน้าขึ้นไปมองบนท้องฟ้าเห็นนกบินมาฝูงหนึ่ง บังบัว (มานิช เสภา ทีมวิจัย) บอกว่า ชาวบ้านเรียกว่านกหย่าหย่า ยังไม่รู้ว่ภาษากลางเรียกนกอะไร แต่ว่าเนื้อหวานกินอร่อย พอ ๆ กับนกกวัก ที่มักบินหลบความหนาวเย็นจากซีกโลกมาพักที่ป่าชายเลนแถบนี้ จะเริ่มอพยพมาตั้งแต่ช่วงเดือนกันยายน และพักอยู่ที่นี้เรื่อยไปจนถึงเดือนธันวาคม มกราคมก็ยังคงมีอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากนัก ชาวบ้านมักไปเรียกนกโดยเฉพาะคืนเดือนหงาย คืนไหนอากาศโปร่ง ดาวเต็มฟ้า เรียกได้คืนละนับร้อย ๆ ตัว ขายกิโลละ ๑๐๐ บาท (แต่วางขายตลาดไม่ได้เพราะอาจถูกตำรวจจับ)

การเรียกนกนับเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง เมื่อก่อน ชาวบ้านจะห้ที่เรียกนกด้วยไม้ไผ่ ยาวประมาณ ๑ คืบ ปากคล้าย ๆ ชลุ่ย มีรู ๒ รู เป่าเป็นเสียงนก นกจะบินมาให้จับถึงที่ แต่ตอนหลังพัฒนาเป็นเทป คืออัดเสียงใส่เทป แล้วแบกเทปไปเปิด แค่นั้นก็บินมาให้จับได้ง่าย ๆ

บังแปนเสริมว่า “บางช่วงมาเยอะจริง ๆ ลานตาเต็มไปหมด เรียกมาจับเท่าไรก็ไม่หมด ช้างล่างปลาก็ชุม....”

สองฝั่งคลองต้นไม้ขึ้นหนาทึบ เขียวชอุ่ม ตอนแรกนึกว่าทั้งหมดคือต้นโกงกาง แต่สังเกตใกล้ ๆ จะเห็นว่ามีหลายพันธุ์ไม้อยู่เหมือนกัน ชายกับบังแปน จำานญเรื่องนี้บอกว่า มีหลายพันธุ์ไม้ริมนอกที่เห็นจะเป็นโกงกางใบใหญ่ ตัดเข้ามาเป็นโกงกางใบเล็ก สลับด้วยไม้หลังกะไดหรือไม้ถั่ว ลักษณะใบเหมือนโกงกางใบเล็ก แต่ถ้าสังเกตจะเห็นลำต้นไม่เหมือนกัน ลำต้นโกงกางดูเหมือนรอยแตกเป็นทางยาวตลอดทั้งลำต้นและกิ่ง ส่วนไม้ถั่ว ผิวดูเรียบกว่าแต่มีตุ่มนูนเล็กน้อยอยู่ทั่วลำต้น และไม่มีรากยื่นออกมาเกาะเกาะเหมือนโกงกาง แต่กิ่งเล็กจะเปราะ หักง่ายทั้งคู่ และยังมีต้นตี่ปี ต้นอะไรอีกเยอะแยะ

เห็นน้ำในลำคลองขุ่น ไม่ใสอย่างน้ำทะเล นึกสงสัยว่าข้างล่างจะมีปลาหรือมีสัตว์อะไร ซึมดูน้ำก็ไม่ค่อยเค็มจัด ไม่เหมือนเกาะลิบง น้ำที่นั่นเค็มปี บังบัวบอกว่า ได้ผืนน้ำมีทุกอย่าง ปลามากมายหลายเผ่าพันธุ์ ชาวบ้านได้อยู่ได้กินก็เพราะป่าชายเลนนี้แหละ ตัวโตมาวางไข่ ตัวเล็กกำลังฝึกวิทยายุทธ์ก่อนจะแหวกว่ายสู่ท้องทะเลอันกว้างใหญ่ไพศาล

บังแปนบอกว่าชาวบ้านจะปิดอ่าวจับปลา นึกในใจว่า “โอ้โห...ถึงกับปิดอ่าวเลยหรือ? เรื่องใหญ่เนี่ย?” เพราะเท่าที่เห็นคลองที่นี้ก็ได้เล็ก พอที่จะปิดอ่าวกันได้ง่าย ๆ จะต้องขนคนมาช่วยกันทั้งหมู่บ้านกระมัง แต่ก็เก็บความสงสัยแบบเอาไว้ ถามบังว่า ปิดอ่าวเขาทำกันอย่างไร? บังอธิบายว่า

“ปิดอ่าว ก็คือ การนำอวนมาถ่วงตามแนวป่าริมคลองตอนน้ำลง ถ่วงเป็นแนวยาว ประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ เมตร เสร็จแล้วเอาดินเลนถมบริเวณด้านล่างสุดของอวน รอน้ำขึ้น และมาเก็บอวนอีกที่ตอนน้ำลง ปลาก็จะติดอวนเอง”

อีกชุมชนที่สำรวจแบบนี้จึง

เพียง แวะกินข้าวกันบริเวณปากคลองเตาะ เรือสามลำเทียบจนติดชิดกันสามารถข้ามไปข้ามมาได้ กับข้าววันนี้มีแกงปลากระพง ต้มข่าไก่ ปลาทอด และน้ำพริก จ๊ะสอว (วรรณเสลา) เป็นทั้งแม่บ้านเป็นทั้งที่มีย้ายบอกว่า วันนี้ที่จริงจะแกงหอยโหละ แต่พอดีเขาไม่ได้ออกเรือไปหาหอย ก็เลยต้มไก่ให้เด็ก ๆ แทน ... เด็ก ๆ สนุกสนานกับการกินพร้อม ๆ กันหลายคน แต่ส่วนใหญ่สนุกกับการเล่นน้ำมากกว่า บางคนยังคงปีนป่ายตามรากโกงกางเก็บหอยที่เกาะแน่นอยู่ตามลำต้นอย่างหวงแหนบ้านของมัน

ชายเล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนไม้ป่าชายเลนที่ไหนก็ไม่งามเท่าไม้ที่นี่ แต่ละต้นขนาดใหญ่ มาก ๒ - ๓ คนโอบก็มี ชายอยู่กับป่าตั้งแต่เล็ก ป๊ะกับมะของชายอาชีพฟันตัดไม้เผาถ่านมานานนมเต็มชั่วอายุคน เพราะป่าแถบนี้เขาเปิดสัมปทานป่ามานานแล้ว สมัยชายอายุ ๑๔ - ๑๕ ปี ก็เริ่มฟันไม้แล้ว ฟันเสร็จเอาลงเรือเพื่อไปยังเตาเผา ไม้ที่ชายฟัน จะฟันเป็นท่อน ๆ ท่อนละ ๔ ตินเหยียบ หมายถึง วางเท้าติด ๆ กัน ๔ ผาเท้า แล้วตัดท่อน ไม้ที่ได้ก็จะมีควายยาวเท่า ๆ กัน - โตขึ้นหน่อย ชายก็เลื่อนจากคนฟันไม้ มาทำหน้าที่เตาแทน ค่าจ้างได้วันละ ๒๕ - ๓๐ บาท ถือว่ามากพอสมควร หลังจากนั้นก้าวหน้าขึ้นไปอีกก็คือเหมาเตา หมายถึงเช่าเตาจากนายทุน เป็นคนลงมือทำเองทุกขั้นตอน ค่าเหมาเตาจะประมาณ ๘๐๐ - ๑,๒๐๐ บาทต่อเดือนแล้วแต่ขนาดของเตา ช่วงนั้นเศรษฐกิจบ้านในทอนดีมาก เงินหาง่าย ชาวบ้านไม่ได้คิดอะไร รับจ้างไปเรื่อย ๆ เป็นเรื่องปกติของช่วงนั้น



จนสมัยนายกรัฐมนตรีประเทศไทยที่ชื่อ นายบรรหาร ศิลปอาชา สั่งยกเลิกการสัมปทานทั้งหมด ป้าเลยเซียวซุ่มอย่างทุกวันนี้ ป้าขายเลนบ้านในทอนที่เห็นอายุประมาณ ๗ ปี เริ่มโต เห็นแนวป่าที่ชัดเจน เริ่มค้นความอุดมสมบูรณ์ ทั้งไม้ทั้งสัตว์

ผู้ใหญ่ถนอม รอดเลน หัวหน้าโครงการเล่าว่า เมื่อก่อนคนที่นี่มีอาชีพที่เกี่ยวกับการทำลายป่าทั้งนั้น เพราะรายได้ดี ชาวบ้านก็ไม่ได้คิดอะไร เพราะทำกันมานาน เป็นเรื่องทำมาหากินตามปกติ ถือว่าเป็นเรื่องดีที่มีการประกาศยกเลิกการสัมปทาน ไม่เช่นนั้นวันนี้คนบ้านในทอนไม่รู้จะทำอาชีพอะไร “อันที่จริงคนบ้านเราหาเงินได้ง่าย แต่นั่นแหละ ได้มาแล้วถ้าไม่รู้จักใช้จ่ายเท่าไรก็หมด”

แดดยามบ่ายไม่ร้อนลมเย็นสบาย น้ำเริ่มลง รากโกงกางโผล่เหนือน้ำ ลอยงามคนละแบบกับตอนเช้า ที่เห็นเพียงพุ่มไม้สีเขียวสดตลอดแนว เด็ก ๆ กระโดดลงจากเรือเช่นเดียวกับชายและมะ มุ่งหน้าไปยังลานดินที่เป็นเลนโผล่เหนือน้ำ ตรงนี้แหละ บ้างบอกว่า หอยแครงชุม

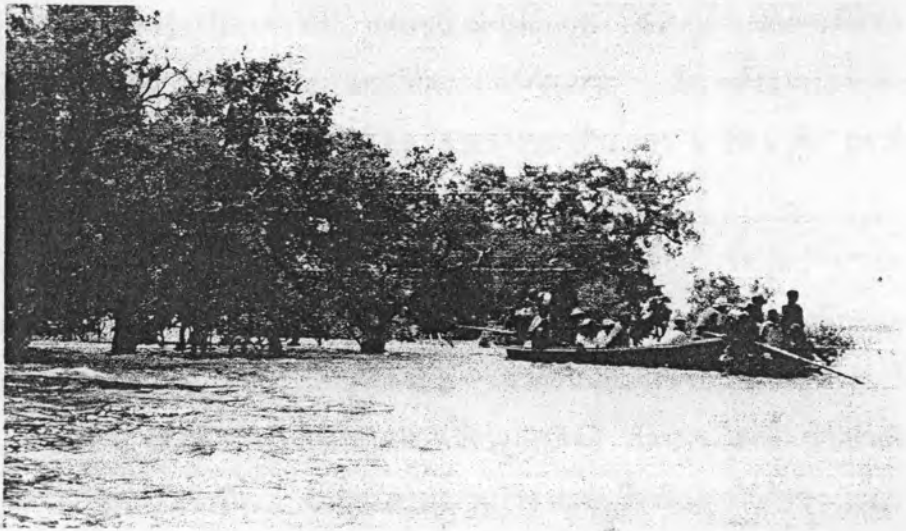
นัก

แว่วเสียงหัวเราะลอยมาเป็นระยะ มองไปเห็นเพียงร่างตะคุ่ม ๆ ของคนกลุ่มหนึ่ง

แม้จะอยู่ในกฎเกณฑ์แห่งกาลเวลาเหมือนที่อื่น ๆ แต่ที่นี่ดูเหมือนเป็นอันเดียวกัน ไม่แปลกแยก ไม่ซับซ้อน ทุกอย่างเป็นธรรมชาติ น้ำขึ้นก็ดี น้ำลงก็ได้ อาหารมีอยู่ทุกที่ หาได้ทุกเวลา ไม่ว่าจะกลางคืนหรือกลางวัน

เย็นแล้ว นายท้ายบังคับเรือพุ่งตรงไปยังศาลากระซัง ซึ่งเป็นที่ประจำของทีมวิจัยที่มักใช้เป็นที่นั่งคุยปรึกษาหารือกันบ่อย ๆ เพื่อให้โจทย์เด็กเป็นขั้นตอนสุดท้าย อันที่จริงเด็กนักเรียนที่มาวันนี้ส่วนใหญ่เคยชินกับการออกเรือไปหาปลาหาหอยกับครอบครัวอยู่แล้ว แต่ก็ไปเพื่อการดำรงชีพ หรือเพื่อรายได้ วันนี้เป็นโอกาสพิเศษ เพราะนอกจากจะได้ไปพร้อม ๆ กับเพื่อนหลายคนแล้ว ยังได้เห็นความสำคัญของป่าชายเลน เห็นระบบนิเวศน์ของป่า ความร่ำรวยที่คนภายนอกอาจ ึก ๆ รู้สึกว่าตัวเองก็มีส่วนสำคัญในการร่วมกันอนุรักษ์ ชายกับมะ ตีใจที่เห็นเด็ก ๆ สนุก ชีวิตเริ่มเป็นไปตามครรลองอย่างที่ชายกับมะเคยเป็น

แม้จะไม่ว่าการสัมปทานที่ผ่านมาทำให้ป่าชายเลนบ้านในทอนสูญเสียอะไรไปบ้างก็ตาม



เวทีติดตามโครงการ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๙

ทีมวิจัย ช่วยกันเล่า

ที่ผ่านมาได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน ประวัติชุมชน เครือญาติ อาชีพ รายได้ ทำแผนที่เดินดิน โดยแบ่งเป็น ๓ ทีม ลงพื้นที่เก็บคนละเรื่อง แล้วมานั่งคุยกัน สรุปข้อมูลร่วมกัน การแบ่งทีม แบ่งตามใจสมัคร ใครถนัดอะไรก็ไปหาข้อมูลตรงนั้น การลงพื้นที่ไปหาคนหลายคนในหมู่บ้าน นอกหมู่บ้านก็ไป กำนัน ผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส อำเภอบ. โรงเรียน อบต.

การจัดการป่า หน่วยป่าเลนเอารายงานความก้าวหน้าไป เอาระเบียบป่าไปแล้ว ๒ ครั้ง เอาไปเป็นผลงาน ชาวบ้านยอมรับระเบียบ แต่ก็มีส่วนเฉย ๆ ไม่คัดแย้ง แต่ก็ไม่ร่วมประชุม คนในหมู่ ๑๑ มีทั้งหมด ๘๙ ครัวเรือน ประมาณ ๓๐๐ กว่าคน

พื้นที่ป่าที่ทีมอนุรักษ์ มี ๒,๕๐๐ ไร่ แบ่งเป็น ๓ โซน จากป่าทั้งหมด ๑๒,๐๐๐ ไร่

ป่าใช้สอย เพื่อให้คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากไม้ในป่าได้ แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎกติกา ที่ผ่านมานหน่วยป่าเลน ได้แบ่งป่าให้ชาวบ้านได้อนุรักษ์เองเพิ่มขึ้น

การร่างระเบียบป่าเลนได้ร่วมกันร่างหลายหน โดยผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เช่น คนในชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน อบต. หน่วยป่าเลน นายอำเภอ กำนัน นายกฯ

ที่ผ่านมามีคนเข้ามาขอข้อมูล เข้ามาเอามาก

มีคนเข้ามาศึกษาดูงานมาก เช่น นักเรียน นักศึกษา ป่าเลนที่อื่น โรงเรียน สจ. สท. ผู้ว่าฯ. นายอำเภอ

โดยเฉพาะโรงเรียนให้ความสำคัญกับโครงการนี้มาก เพราะเมื่อก่อนโรงเรียนบ้านท่าคลองมีนักเรียนไม่ถึง ๔๐ คน จะต้องถูกยุบ เพราะเกณฑ์นักเรียนเบื้องต้นต้องไม่ต่ำกว่า ๑๐๐

คน ทางโรงเรียนก็เอารายงานของโครงการไปนำเสนออีกเลยไม่ถูกยุบ ส่วนผู้อำนวยการก็นำเอา การอนุรักษ์ป่าชายเลนเข้าสู่หลักสูตรท้องถิ่น และให้ความสำคัญมาก มีการตั้งชมรมเข้าค่าย อนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน มีนักเรียนประมาณ ๕๐ คนเข้าร่วม เป็นเวลา ๒ วัน ๑ คืน ผอ.คือ อาจารย์จันทร์เพ็ญ ศิริกาญจน์

โดยมีทีมวิจัยเป็นวิทยากร เอาเรื่องวิจัยไปสอนเด็ก เด็กร่วมลอยเรือเก็บข้อมูลป่าชายเลน บ่อยครั้ง เด็กกล้าพูดมากกว่าทีมวิจัย แต่ตอนนี้บางคนจบไปแล้วไปอยู่โรงเรียนปะเหลียนผดุง สิทธิ กล้าพูด กล้าแสดงออก ทำกิจกรรมให้กับโรงเรียน เอาตัวโครงการวิจัยไปเรียนรู้ด้วย ใช้ วิธีเด็กจดแล้วผลัดกันเล่า นอกจากนี้ครูโรงเรียนปะเหลียนผดุงสิทธิ ก็สนใจเรื่องนี้ นำเอาเด็ก มาร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ทีมวิจัยแจ้งข่าว และจะตามมาดูป่าชายเลนที่ร่วมปลูกไว้ด้วย สถานี พัฒนาป่าชายเลนที่ ๓๓ ให้พันธุ์กล้า

อบต.ให้งบฯ ๑๐,๐๐๐ บาท ในการทำกิจกรรมครั้งนี้

จุดประสงค์ของการปลูกป่าชายเลนก็เพื่อต้องการยึดพื้นที่ที่เคยรับการสัมปทานเลี้ยงกุ้ง ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นบ่อร้าง คือน้ำของชุมชน ผู้ใหญ่บอกว่า จะค่อย ๆ ปลูกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อให้เป็นป่าชุมชน การทำกิจกรรมของโครงการแต่ละครั้ง มักมีนักวิจัยโครงการอื่น ๆ ร่วมด้วย เสมอ

บ้านในทอนปัจจุบันมีงบประมาณจากส่วนต่าง ๆ เข้ามาไม่ขาดสาย เช่น

ชาวม ให้พันธุ์ปูดำ อุปกรณ์ทำขนม อบรม เครื่องมือในการประกอบอาชีพประมง เช่น อวนถ่วง อวนลอย อวนกุ้ง อวนปลาทุ เป็นเงินล้านกว่าบาท เฉพาะชาวม

พาไปดูงานประเทศจีน ๑๐ วัน

เอสเอ็มแอล

อบต.ให้งบประมาณสนับสนุนทุกครั้งหากเกี่ยวข้องกับป่าเลน

อำเภอ ตำบลละล้าน ได้ ๓๐๐,๐๐๐ บาท แต่ให้ทำกระชัง และทางเดินในป่าชายเลน

ประมงให้หลายงบฯ ๒-๓ แสนบาทต่องบฯ เช่น อวน ลูกพันธุ์ปลา หอย กุ้ง ปู

อบจ. เเทงบฯในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน ประมาณ ๘ ล้านกว่าบาท ยังไม่รวมถนน และทางเดินคอนกรีตแนวป่าชายเลน และปรับปรุงท่าเรือ

"การรวมตัวของคนในชุมชนทำให้ทุกอย่างดีขึ้นเรื่อย ๆ"

โรงเรียนนำไปเป็นหลักสูตรในการเรียนการสอน ยื่นตรงสู่ผอ.เขต เด็กเข้าไปเรียนในโรงเรียนนี้ มากขึ้น และโรงเรียนน้อยใจหากไม่เชิญร่วมกิจกรรม

ความเปลี่ยนแปลงของทิมวิชัย

ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น รับรู้เรื่องราวมากขึ้น และกล้าก้าวสู่ภายนอกอย่างมั่นใจมากขึ้น
ทิมวิชัย

รู้จักพื้นที่ใหม่ ๆ จากการเดินทางร่วมประชุมบ่อยครั้ง หลายภาค

รู้จักคนมากขึ้น ได้ศึกษาเรียนรู้คนต่างสังคมต่างชุมชนมากขึ้น

ถ้าไม่มีงานวิจัยก็ไม่รู้จักโลกภายนอก ถ้าไม่มีงานวิจัยก็ไม่รู้จักคนภายนอก

เวที ๑๐ ปีสกว.มีการนำเสนอโครงการวิจัยเด่นประจำปี เมื่อกลับบ้านก็สามารถขึ้น
โครงการได้

ก็เลยเข้าใจว่าต้องเอาข้อมูลพื้นฐานที่เคยเป็นมาเรียบเรียงสรุปว่าเป็นอย่างไร

ได้ความรู้ใหม่ ๆ ความคิดใหม่ ๆ เพิ่มเติมมากขึ้น

พูดเป็นมากขึ้น

รู้เรื่องวิจัยอื่น ๆ โครงการอื่น ๆ

ความหมายของงานวิจัยท้องถิ่นในความหมายของผู้ใหญ่ถนอม

"ภูมิปัญญา ความรู้ของท้องถิ่น ของดั้งเดิม ที่มาดัดแปลงใหม่ ให้คนรุ่นใหม่รู้เรื่องมากขึ้น เช่น เมื่อก่อนเด็กรุ่นนี้จะไม่รู้ว่เมื่อก่อนพ่อแม่ปู่ย่าเคยทำอะไร อาชีพอะไร ทำอย่างไร อยู่กันอย่างไร เป็นการกลับไปสืบค้นประวัติศาสตร์ของตัวเอง ทำให้เด็กรู้จักตัวเอง รู้จักชุมชน รู้จักประวัติศาสตร์มากขึ้น ที่สำคัญปัจจุบัน ป้าชายเลนสมบุญธรรมขึ้น คนในหมู่บ้านหันกลับมาทำงานในหมู่บ้านกันอีกครั้ง

เมื่อก่อนคนไปหางานทำนอกหมู่บ้านเพราะกึ่งหอยปูปลาเลื่อม แต่ตอนนี้ทุกอย่างเพิ่มขึ้น คนในชุมชนทำอาชีพมีรายได้มากขึ้น เช่น ตอนนี้ลาห้วยขนนกมีให้เก็บตลอดปี ก.ก.ละ ๕๐ บาท

จะสาว

รู้จักคนภายนอกมากขึ้น

มีโอกาสไปศึกษาดูงานเรียนรู้สถานที่ต่าง ๆ มากขึ้น

เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

"รู้สึกตัวเองมีค่า สามารถทำประโยชน์ให้ชุมชนมากขึ้น"

ชุมชนยอมรับตัวเรามากขึ้น

สะดวกเพื่อหมู่บ้านได้ตลอดเวลา ไปได้ทุกที่

ได้รู้สังคมอื่น เข้ากับคนอื่นได้มากขึ้น

เข้าได้กับทุกสถานการณ์ ปรับตัวได้ทุกสถานการณ์

มั่นใจในตัวเองมากกว่าเดิม กล้าแสดงออก สิ่งที่ทำได้รู้ สิ่งที่อยู่ได้มากขึ้น เพราะได้เรียนรู้มาก

มีความคิดเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ และกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น

ชุมชนเป็นที่รู้จักของสังคมภายนอกมากขึ้น

ให้ความสำคัญกับหมู่ ๑๑ มากขึ้น

หมู่ ๑๑ เป็นน้องคนสุดท้องของตำบล เป็นบ้านเกิดใหม่ แยกตัวใหม่ สร้างตัวใหม่

ความร่วมมือมากขึ้น เมื่อก่อนคนในหมู่บ้านไม่รู้สังคมภายนอก

เพราะสังคมอิสลามอยู่ในวงแคบ เพราะกลัวผิดหลักศาสนา

บังสัด เลียมไหม เล่าว่า คนเคยทำงาน เคยอยู่กับป่า เคยเป็นนายทุนตัดไม้ อยู่กับไม้มา ๔๐ กว่าปี เมื่อเลิกจากเตาถ่านก็นั่งคิดกับผู้ใหญ่ ถึงเรื่องการอนุรักษ์ป่า ผู้ใหญ่บ้านก็ร่วมมือ ก็เริ่มสัมพันธ์กับหลายหมู่บ้าน

"เมื่อก่อนหมู่ ๑๑ เป็นจุดเล็ก ๆ ของหมู่บ้าน แต่ตอนนี้มีความสำคัญระดับตำบลไปแล้ว หมู่อื่น ๆ ก็เข้ามาช่วยมาก ร่วมหัวกันทำงาน ทุกหน่วยงานก็เข้ามาให้การศึกษา ให้ความรู้ ในชุมชน คนหมู่บ้าน คนบ้านอื่นก็เข้ามาแล มาศึกษาที่นี่"

เมื่อก่อนเป็นคนทำลายป่า รู้สึกอยากกอบกู้ป่าคืนมา บังเป็นคนบนทึก และสรุป และพูด เห็นสภาพ ได้ดีทั้งในอดีตและปัจจุบัน



คุยกันเสร็จที่มิวิจัยก็นำทางลงเรือ ลอยลำดูป่าชายเลน และไปจอดเรือในป่า ปอยกับอ้ายโกมลก็เลยเล่นน้ำเก็บหอยสนุกกันใหญ่ ป่าชายเลนที่นั่นสมบูรณ์ มีหอยหลายชนิดเกาะกิ่ง

เกาะต้นไม้ ปีนข้างเก็บเอาตำ ๆ บ้าง พักเดียวได้สูงใหญ่ โดยมีโกบัง นั่งหัวเรือให้ความรู้ไป
พลาง ๆ งานนี้คุณมานพ ลงทุนถอดเสื้อ (โซวีฟุง) ลงไปเก็บหอยด้วยเหมือนกัน

ผู้ใหญ่นอมบอกว่าเก็บหอยไปพลาง ๆ รอน้ำลงแล้วจะพาไปที่ลานหอยแครง แต่
ปรากฏว่าวันนี้ น้ำลงช้า หอยแครงอยู่ใต้น้ำ มองไม่เห็น เลยไปหาล่อเนาะกันแทน เจ้าล่อเนาะ
ที่ว่า นี้ผู้ใหญ่บอกว่ามันคือปลิงทะเล และบอกว่ายากินสด ๆ อร่อยสุด ๆ วันนี้จะต้องกินให้ได้
แต่น้ำก็ลงช้าเหลือเกิน ทีมดำน้ำลงไปตั้งนานแล้วยังไม่ได้สักกะตัว

หนึ่งชั่วโมงผ่านไป ทีมวิจัยน้ำตกสายรุ้งโทร.มาตามบอกว่าถึงเวลาแล้ว แต่จะให้ขึ้นจาก
น้ำตอนนี้ก็ไม่ได้ เพราะยังไม่ได้ล่อเนาะเลย ก็เลยต้องบอกว่าคุณศีกไปว่าขอเลื่อนไปอีก ๓
ชั่วโมงก็แล้วกัน แล้วจะเก็บล่อเนาะไปฝาก คุณศีกวางสายไปด้วยความรู้สึกไม่ดีเล็กน้อย แต่
ทีมดำน้ำก็ลุยหาล่อเนาะกันต่อ และในที่สุดก็เริ่มเก็บได้ จากหนึ่งตัวเป็นสอง สาม..สี่..ห้า..และ
เกือบครึ่งกระติ๊ก ล่อเนาะเป็นปลิงทะเลสีขาวขุ่น จับตัวได้ยากเพราะลื่น ไม่มีเกล็ด ไม่มีขน มีแต่
เนื้อลื่น ๆ ตัวกลม ๆ อ้วน ๆ ไม่ค่อยมีใครได้พบเห็นตัวมันมากนัก เพราะต้องยากินสด ๆ โดยมีตัวชู
โรงสำคัญคือ ยอดมะม่วงหิมพานต์สด และมะพร้าวคั่วหอม ๆ นอกจากนี้ยังมีหอยตาชัย หอย
เดือน เป็นผลพลอยได้อีก กว่าจะขึ้นจากน้ำได้ก็เกือบ ๖ โมงเย็น

ประชุมทีมวิจัยบ้านโนนทอง

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๔๙ ๑๘.๐๐ - ๒๒.๐๐ น.

ประเด็น

- ข้อมูลสำหรับการจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์
- การเตรียมความพร้อมสำหรับเวทีนำเสนอโครงการ

โดยสรุป

โครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านโนนทอง ล่าช้าจนหมดกำหนดเวลาการขอขยายเวลา
โครงการแล้ว ปัญหาสำคัญคือข้อมูลสำหรับการเขียนรายงาน (ซึ่งอยู่ที่พี่เลี้ยง ไม่ได้อยู่ในพื้นที่)
และทีมวิจัยยังไม่ได้ร่วมกันทบทวนกิจกรรมอย่างจริง ๆ จัง ๆ แม้จะมีการทบทวนกันอยู่เรื่อย ๆ
แต่กระบวนการยังไม่ชัดเจนมากพอ เพราะฉะนั้นทีมวิจัยต้องการความมั่นใจว่าข้อมูลกับสิ่งที่จะ
นำเสนอถูกต้องตรงกันทุกคน

สำหรับเวทีปิดโครงการคาดว่าจะต้องเสร็จสิ้นภายในเดือนสิงหาคมนี้และส่งรายงานได้ทันที
ที่ผ่านมามีหลายสิ่งหลายอย่างเกิดขึ้นในชุมชน จากที่เคยอยู่เงียบสงบ ทำให้ต้องปรับตัว และมี

ปัญหาที่จะต้องแก้กันพอสมควร อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยยังมีความพร้อมเพียง และพร้อมที่จะ
เดินทางไป

ปัญหาสำคัญคือ

- ทีมพร้อมแต่ก็ยังไม่มั่นใจเรื่องรางวัลที่จะนำเสนอ
- รถพี่เลี้ยง
- รูปแบบการนำเสนอ ไม่อยากให้ซ้ำกับเวทีที่อื่น ๆ
- นัดเจอกันอีกครั้งเพื่อทบทวนการทำงานและเตรียมพร้อมเวทีวันที่ ๑๐ ส.ค.บ้านไซ

กุน



เวทีเตรียมปิดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน

วันเสาร์ที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๙ เวลา

ผู้เข้าร่วมประชุม

ทีมวิจัย และ สกว.

โดยสรุป

เนื่องจากระยะเวลาของโครงการล้าช้าไปมาก ที่ผ่านมามีการดำเนินกิจกรรมของทีม
วิจัยจะห่างไป แต่ทีมวิจัยมีกิจกรรมอื่นในชุมชนมาก การนำเสนอเรื่องราวของป่าชายเลนเกิดขึ้น
สม่ำเสมอ เนื่องจากมีนักศึกษา ผู้สนใจ นักการเมือง หน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปในพื้นที่จำนวนมาก

ประกอบกับอยู่ระหว่างการปรับแต่งสถานที่สาธารณประโยชน์ (ห้วยสะพาน) และก่อสร้างถนนในชุมชน ที่ผ่านมามีการรายงานความเคลื่อนไหวในพื้นที่ตลอดเวลา และทุกครั้งที่มิอะไรใหม่ ๆ เข้าไปในชุมชน

ปัญหาหลักที่ทำให้ล่าช้าคือ ต้องรอเอกสาร หรือรายงานโครงการ ส่วนกิจกรรมถอดบทเรียนของโครงการที่บ่อเจ็ดลูก ทำให้นักวิจัยได้ทบทวน มองตนเอง และได้ถกเพื่อหาทางออกปัญหาไประดับหนึ่ง

ครั้งนี้เป็นการทบทวนการทำงานและแบ่งหน้าที่ของนักวิจัยเพื่อนำเสนอในเวทีนำเสนอผลงานวิจัย เป็นการเตรียมความพร้อม วางแผนทั้งในเรื่องของเวที และสิ่งที่ต้องการนำเสนอ ส่วนนิทรรศการ เสนอความเห็นว่าเป็นที่วิจัยทำเองคงจะไม่ได้ความคิดหรือสีสันสักเท่าไร แต่ในเมื่อนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าคลอง มีชมรมรักษำาชายเลน และที่สำคัญผู้อำนวยการและครูในโรงเรียนทำกิจกรรมร่วมกับทีมวิจัยมาตั้งแต่ต้น ดังนั้น น่าจะมีภาพของเด็ก ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำนิทรรศการ อย่างไรก็ตาม ต้องต้องประสานไปยังคณะครู และผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าคลองอีกครั้ง ว่าจะเห็นด้วยกับแนวคิดนี้หรือไม่ โดยสกว. หรือโครงการวิจัยอาจจะช่วยในการสนับสนุนอุปกรณ์ในการจัดทำ

นอกจากนี้อาจจะขอความร่วมมือไปยังสำนักงานประมง ขอพันธุ์สัตว์น้ำปล่อยในวันปิดโครงการ อาจจะเป็นกุ้งหอยปูปลา หรืออาจจะเป็นการปลูกต้นไม้ร่วมกันก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสม ซึ่งหัวหน้าโครงการจำเป็นต้องไปประสานก่อน

สำหรับหัวข้อในการนำเสนอหลัก ๆ มีดังนี้

ความเป็นมาของโครงการ

บริบทชุมชน

บ้านในทอนในอดีต

ทำไมจึงคิดทำวิจัย

กิจกรรมของโครงการ

สิ่งที่ได้จากการทำวิจัย (คน ชุมชน อื่น ๆ)

ปัญหาอุปสรรคจากการทำงาน

ภาพฝันในอนาคต เป็นต้น โดยแบ่งหน้าที่ตามความถนัด (ครบ)

หลังจากนั้นน่าจะเชิญผู้อาวุโสในเวที ช่วยให้ความเห็น หรือแนวทางในการสนับสนุนบ้านในทอน เป็นต้น สำหรับผู้ที่เข้าร่วมเวทีน่าจะมีหลากหลาย เช่น นายกองค์การบริหาร

ส่วนจังหวัดตรัง เจ้าหน้าที่ป่าชายเลน นายอำเภอ เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ครู นักเรียนโรงเรียน
บ้านในทอน และโรงเรียนปะเหลียนผดุงศิษย์ ฯลฯ

อาหาร ควรจะเป็นอาหารที่มีในชุมชน เช่น กุ้งหอยปูปลา สลาร่ายชนนิก ฯลฯ อีกส่วน
หนึ่งอาจขอสนับสนุนจากผู้อื่น เช่น กำนัน อบต. เป็นต้น

การแบ่งคน ก็ต้องเหมาะสมกับงาน ทั้งผู้ที่จะขึ้นเวที รับแขก ดูแลเรื่องอาหาร สถานที่
 เป็นต้น

นอกจากนี้ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านในทอน สนับสนุนกิจกรรมภาคกลางคืน

นัดอีกครั้งวันศุกร์ที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ เวลาบ่าย ๆ

เวทีเตรียมนำเสนอโครงการบ้านในทอน

วันศุกร์ที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๙

ผู้เข้าร่วมประชุม

นักวิจัย สกว.

เนื้อหาโดยสรุป

เป็นการนัดต่อจากเมื่อวันพุธ หลังจากทีมวิจัยแบ่งหน้าที่เพื่อนำเสนอ ครั้งนี้เป็นการฝึก
นำเสนอจริงตามหัวข้อของตัวเอง ซึ่งในส่วนของหัวหน้าโครงการนายถนอม ทำได้ดีมาก ทั้ง
เขียน ทั้งฝึกอ่าน ฝึกพูด ถือว่าได้คะแนนความตั้งใจเต็ม ๑๐๐ แต่ปัญหาหลักครั้งนี้คือ ทีม
วิจัยนำญาติ ๆ ซึ่งมีทั้งผู้หญิง เด็ก และคนแก่ ติดตามด้วย ทำให้การดำเนินการครั้งนี้ไม่เป็นไป
ตามกระบวนการ ไม่สงบ ไม่มีสมาธิเพียงพอ จึงนัดเจอกันใหม่อีกครั้ง ปลายเดือนนี้ โดยฝาก
ข้อมูลส่วนที่ยังขาดให้ครบถ้วน



เวทีเตรียมความพร้อมนำเสนอโครงการบ้านในทอน

วันศุกร์ที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๙

ผู้เข้าร่วมประชุม

นักวิจัย จำนวน ๖ คน สกว.

เนื้อหาโดยสรุป

เป็นการเปิดโอกาสให้นักวิจัยได้ทบทวนเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัยร่วมกันอีกครั้ง เพื่อให้ตรงกัน นิ่ง และสามารถพูดต่อหน้าเวทีได้โดยไม่ต้องมีการดูโพย การร่วมกันคิด ทบทวนร่วมกันบ่อย ๆ เป็นสิ่งดี แต่นักวิจัยไม่มีเวลาที่จะทำกระบวนการซ้ำ ๆ แบบนี้บ่อย ๆ ได้ ด้วยเพราะนักวิจัยต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ เวลาว่างไม่พร้อมกันเพราะอาชีพต่างกัน เช่น บางคนออกไปทำประมง ตกปลา หากุ้ง หาปู ตอนกลางคืน บางคนเข้าไปกู้ไชปลา ไชปู บ้างก็มีอาชีพ กรีดยาง ไปไหนก็ประชุมเข้าไม่ได้ เพราะยางราคาแพง บางคนอยู่ในสวนปาล์มทั้งวัน เพราะต้องรับจ้างตัดแต่งปาล์ม บางคนมีอาชีพรับจ้าง ความพร้อมเพียงทั้งทีมจึงหาโอกาสได้ยาก ดังนั้นจึงต้องตามความสมัครใจในการขึ้นเวทีนำเสนอ และอีกประการก็คือ หากจะมีเวที ลักษณะนี้ในชุมชนซึ่งมีแต่คนพลุกพล่าน ศาลาเอนกประสงค์เป็นสถานที่เปิด ใครจะเดินเข้าเดิน ออกเวลาใดก็ได้ ตกบ่ายต้องมีหน้าที่รับลูกหลานที่เรียนหนังสือ จึงต้องหาสถานที่นอกชุมชนใน

การทบทวนสิ่งที่ได้จากการดำเนินโครงการ เพื่อให้ นักวิจัยนี้ มีสมาธิในการทบทวน ไตร่ตรอง ได้ละเอียด ลึกซึ้งมากขึ้น

ครั้งนี้เป็นการตั้งหัวข้อสำคัญ ๆ เพื่อให้ นักวิจัยได้ร่วมกันทบทวนกันเอง เช่น ก่อนทำวิจัย ระหว่างทำวิจัย และหลังทำวิจัยรู้สึกอย่างไร ต่อตัวเอง ต่อชุมชน ต่อสังคม สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัย ปัญหาอุปสรรคของการทำวิจัย แนวทางแก้ปัญหา โดยให้ทุกคนร่วมกัน ทบทวนตั้งแต่โครงการเริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ

นัดอีกครั้งต้นเดือนกันยายน

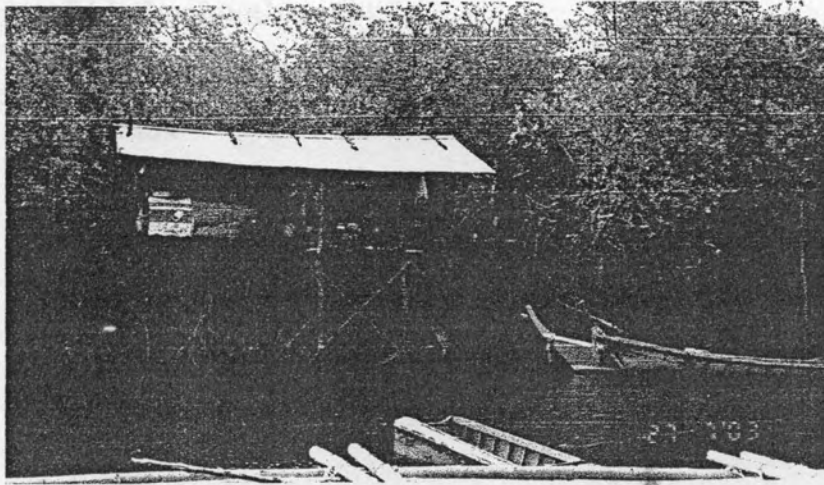
เวทีร่างกฎระเบียบป่าชุมชนครั้งที่ 1

- 1 การตัดไม้ในป่าชายเลนให้ตัดได้ตามความจำเป็นเท่านั้น เช่นกรณี
 - 1.1 ตัดไม้เพื่อสาธารณะประโยชน์
 - 1.2 ตัดไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย
- 2 กรณีตัดขาย หรือมีการรับจ้างตัดไม้ ให้หัก 10% จากรายได้ ต่อครั้ง เงินที่ได้ให้สมทบเข้ากองทุนการจัดการป่าชายเลนบ้านในทอน
- 3 คนในชุมชนต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าไว้เพื่อเป็นประโยชน์ของทุกคนในชุมชน กรณีที่มีการบุกรุก ลักลอบ หรือทำให้ป่าชายเลนชุมชนเสียหายต้องช่วยกันแจ้งคณะกรรมการ หรือผู้นำชุมชน ทราบทันที
- 4 คนนอกชุมชนสามารถจับสัตว์น้ำได้ แต่ห้ามตัดไม้
- 5 กรณีที่ต้องการตัด ไม้ต้องแจ้งกรรมการทราบก่อนทุกครั้ง หากไม่แจ้งกรรมการมีสิทธิยึดไม้เป็นของกลาง หากต้องการไถ่ถอน กรรมการจะประเมินราคา และปรับ 50 % ของราคาไม้ เงินที่ได้สมทบเข้ากองทุนการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านในทอน
- 6 คณะกรรมการจะมีสมุดบันทึกเพื่อรับแจ้งการตัด ไม้จากป่าชายเลนชุมชนบ้านในทอน อย่างเป็นทางการลักษณะอักษร และจะต้องได้รับอนุมัติ ก่อนทุกครั้ง
- 7 คณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนบ้านในทอน จำนวน 3 คน มีสิทธิเบิกจ่ายเงินจากกองทุน

เวทีร่างกฎระเบียบป่าชุมชนครั้งที่ 2

ร่างระเบียบป่าชุมชนบ้านในทอน

- คณะกรรมการมีทั้งหมด 15 คน โดยมีโครงสร้างดังนี้ ประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน เลขานุการ 1 คน คณะกรรมการทั่วไปอีก 11 คน
คณะกรรมการมีบทบาทหน้าที่ดังนี้
 - ควบคุม ดูแล รักษาป่าชายเลน และทรัพยากรป่าชายเลนให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ
 - จัดให้มีการปลูกป่าอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
 - มีการตรวจป่าเดือนละ 1 ครั้ง
 - มีการประชุมทุก 2 เดือน
 - ดูแลการใช้จ่ายเงินกองทุนป่าชุมชนบ้านในทอน
 - บันทึก รับแจ้งการตัดไม้ และควบคุมการตัดไม้ให้เป็นไปตามระเบียบที่วางไว้ร่วมกัน
- การปลูกทดแทน ผู้ตัดต้องปลูกทดแทนจำนวน 5 เท่าของไม้ที่ตัด
- การตัดไม้ในป่าชายเลนต้องแจ้งกรรมการทราบ กรรมการรับทราบ และเห็นด้วย เकिनครั้งของกรรมการทั้งหมดจึงสามารถดำเนินการตัดได้
- ห้ามบุคคลภายนอกตัดไม้ ห้ามตัดไม้เพื่อเป็นสนเชื่อเพลิง และการค้า ตัดไม้ในกรณีที่ต้องตัดเพื่อสาธารณะประโยชน์ และใช้ในครัวเรือน
- ผู้ตัดต้องจ่าย 10 % ของราคาไม้ที่คณะกรรมการได้ประเมิน เพื่อเข้ากองทุนการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านในทอน
- กรณีที่มีการบุกรุก ลักลอบตัดไม้ หรือทำให้ป่าชายเลนชุมชนเสียหายต้องช่วยกันแจ้งคณะกรรมการ เมื่อมีการลักลอบ กรรมการจะยึดไม้เป็น เพื่อนำเงินเข้ากองทุนการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านในทอน
- กองทุนการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านในทอนใช้เพื่อกิจกรรมในการดูแลรักษาป่า
- ทรัพยากรในป่าชายเลนเป็นสิทธิของชุมชนในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน กรรมการมีหน้าที่ควบคุมดูแลให้ทรัพยากรคงอยู่ เมื่อเกิดภาวะเสี่ยงในการสูญพันธุ์ กรรมการมีหน้าที่ในการควบคุมดูแลการให้ประโยชน์
- ห้ามทำประมงผิดกฎหมายในบริเวณป่าชุมชน ถ้าพบผู้กระทำผิดจะดำเนินการตามกฎหมายโดยไม่มีข้อยกเว้น



๒.๖ เวทีร่างกฎระเบียบป่าชุมชนครั้งที่ 3

ครั้งนี้เป็นการนำร่างเดิมมาเปิดเวทีใหญ่ ซึ่งมีการมีการเสนอระเบียบเพิ่มเติม คือ กรณีที่มีการลักลอบตัด ควรจะปรับดั้นละ 500 บาท ถ้าไม่ยินยอมจะส่งให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมาย

หลังจากนั้นก็มีการเลือกตั้งคณะกรรมการที่ได้จากการเลือกตั้งในเวทีประชุม

ประธาน	นายถนอม รอดแสน
รองประธาน	นายสมพร ใจสมุทร
เลขา	นางเกษร
การเงิน	นางจิตรา

กรรมการประกอบด้วย

1. นายชม
2. นายเปลี่ยน เสลา
3. นายผัน กิมเท่ง
4. นายจิระพงษ์ ดิษฐบุตร
5. นายน้ำหยาด สรรเพชร
6. นายมาโนช เสลา
7. นายหมาดเกียน
8. นายเอ็น

2.3 ระเบียบป่าชายเลนบ้านในทอน ตำบลสุโสะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง (ส.ก. ๔๕)

๑. ว่าด้วยการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

- ๑.๑ คนในชุมชนสามารถใช้ไม้จากป่าชายเลนเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยได้ตามความจำเป็น
- ๑.๒ คนในชุมชนสามารถประกอบอาชีพเกี่ยวกับป่าชายเลนได้ตามความเหมาะสมโดยไม่ทำลายป่าชายเลน
- ๑.๓ การตัดไม้ในป่าชายเลนต้องแจ้งคณะกรรมการฯ ทราบก่อนทุกครั้ง และคณะกรรมการฯ ต้องมีมติเกินครึ่งจึงจะตัดได้
- ๑.๔ เมื่อคณะกรรมการฯ เห็นชอบแล้ว จะต้องปลูกทดแทนไม้ที่ตัดจำนวน ๕ เท่า

๒. ว่าด้วยข้อห้าม

- ๒.๑ ห้ามมีการซื้อ-ขาย ไม้หรือทรัพยากรจากป่าชายเลน
- ๒.๒ ห้ามบุคคลนอกชุมชนตัดไม้จากป่าชายเลนไม่ว่ากรณีใด ๆ
- ๒.๓ ห้ามตัดไม้เพื่อการค้า เพื่อซื้อ-ขาย หรือเพื่อเป็นเชื้อเพลิง ไม่ว่ากรณีใด ๆ
- ๒.๔ ห้ามมีการบุกรุกป่าชายเลนไม่ว่ากรณีใด ๆ
- ๒.๕ ห้ามทำการประมงผิดกฎหมายในบริเวณป่าชุมชน

๓. ว่าด้วยบทลงโทษ

- ๓.๑ หากมีการซื้อ-ขาย คณะกรรมการฯ มีสิทธิยึดไม้ไว้เป็นของกลาง และ/หรือ ขายไม้เหล่านั้นเพื่อนำเงินเข้ากองทุนอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน (๑๐%)
- ๓.๒ หากมีบุคคลภายนอกชุมชนเข้าทำการตัดไม้จากป่าชายเลน คณะกรรมการฯ มีสิทธิดำเนินการใดๆ เพื่อลงโทษตามสมควร
- ๓.๓ หากมีการบุกรุกป่าชายเลน คณะกรรมการฯ มีสิทธิดำเนินการหรือแจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย

๔. ว่าด้วยเรื่องบทบาทของคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน

- ๔.๑ คณะกรรมการมีทั้งหมด ๑๕ คน โดยมีโครงสร้างดังนี้

ประธาน	๑	คน
รองประธาน	๑	คน
เลขานุการ	๑	คน
การเงิน	๑	คน
ประชาสัมพันธ์	๑	คน
และกรรมการอีก ๕ คน		

๔.๒ บทบาทคณะกรรมการ มีหน้าที่ดังนี้

- ควบคุม ดูแล รักษาป่าชายเลน และทรัพยากรป่าชายเลนให้เป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับ
- จัดการให้มีการปลูกป่าอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- จัดให้มีการตรวจ สำรวจป่าอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง
- จะให้มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อย ๓ เดือน/ครั้ง
- จัดให้มีเวทีประชาคมในหมู่บ้านเกี่ยวกับป่าชายเลนตามโอกาส
- ดูแลการใช้จ่ายเงินกองทุนป่าชุมชนบ้านในทอนให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรม
- จะต้องบันทึกการรับแจ้งหรือกรณีที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ทุกกรณีที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนไว้ทุกครั้ง

๕. ว่าด้วยเรื่องของกองทุนอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน

๕.๑ รายได้ของกองทุนอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน

- การจับ – ปรับ เอาเงินเข้ากองทุน
- การรับบริจาค
- รายได้จากกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนจำนวน ๓%

๕.๒ หลักเกณฑ์การใช้จ่ายเงินของกองทุนอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน

- สำหรับการใช้จ่ายประโยชน์กิจกรรมสาธารณะในชุมชน
- สำหรับการดูแลเพื่อประโยชน์ของป่าชายเลน
- โดยคณะกรรมการต้องมีมติเห็นชอบเกินครึ่งของคณะกรรมการฯ ทุกครั้ง
- คณะกรรมการฯ ต้องเปิดบัญชีภายใต้ชื่อ กองทุนอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านในทอน จำนวน ๓ คน และให้มีสิทธิเบิก-จ่ายได้ ๒ ใน ๓
- คณะกรรมการฯ ต้องดำเนินการเป็นไปด้วยความโปร่งใส
- คณะกรรมการต้องแจ้งข้อสรุปจ่ายเงินของกองทุนอย่างน้อยปีละ๑ครั้ง

๖. ว่าด้วยการร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

๖.๑ ทรัพยากรป่าชายเลนเป็นสิทธิของชุมชนในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

๖.๒ เมื่อเกิดภาวะเสี่ยงในการสูญพันธุ์คนในชุมชนมีหน้าที่ช่วยกันดูแล ควบคุม แจ้งคณะกรรมการฯ เมื่อเกิดกรณีถูกรุกหรือทำลายป่าชายเลน

๖.๕ คนในชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรป่าชายเลนได้อย่างเหมาะสม

บทที่ 3

สรุปข้อมูล

3.1 ประวัติชุมชน

ประวัติบ้านในทอน

บ้านในทอน เป็นหมู่บ้านเกิดใหม่เมื่อปีพ.ศ.๒๕๔๒ โดยแยกออกจากหมู่บ้าน ๔ และเกิดเป็นน้องใหม่หมู่บ้าน 11 ตำบลสุโสะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายสมหมาย จิตรเที่ยง ดำรงตำแหน่งไปไม่ถึงปี ก็ลาออก ผู้ใหญ่คนต่อมาคือ นายอนอม รอดเสน และเป็นคนตั้งชื่อหมู่บ้าน ๑๑ ว่าบ้านในทอน เนื่องจากในทะเบียนประวัติหมู่บ้าน ๑๑ ไม่มีชื่อบ้าน ถ้าว่า “ในทอน” หมายถึงแหลมที่ยื่นลงไปในทะเล มีพื้นที่ทั้งหมด 17,000 ไร่

ผู้ที่เข้ามาบุกเบิกบ้านในทอนคนแรกคือ นายกอหนั้น ลั่นเพชร ซึ่งตอนแรกเข้ามาเพื่อตกปลา แต่เห็นว่าบริเวณนี้มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มาก ทั้งสัตว์บกสัตว์น้ำ อีกทั้งยังไม่มีผู้คน ก็เลยเริ่มเข้ามาหักร้างถางพงบุกเบิกพื้นที่ทำสวน เมื่อประมาณ 2 ชั่วโมงคนมาแล้ว (เกือบ ๒๐๐ ปี)

ต่อมาเมื่อประมาณปี ๒๕๖๘ มีการสร้างโรงงานเผาถ่าน โดย นายแอ ใจสมุทร และนายคัน บุญโชค หลังจากนั้นก็มีบุคคลเข้ามาเป็นลูกจ้างในโรงเผาถ่านจากอำเภออื่นๆ ทั้งจากจังหวัดตรัง พัทลุง สตูล นครศรีธรรมราช เข้ามาสร้างบ้านสร้างที่อยู่อาศัย จากชั่วคราวกลายเป็นถาวรขึ้น มีครอบครัวขยายเพิ่มขึ้น ในชุมชนจึงประกอบด้วย 4 ตระกูลหลักๆ คือ ใจสมุทร รอดเสน เสลา เสียมใหม่ คนบ้านในทอนจึงล้วนเป็นเครือญาติทั้งหมด

เพราะเป็นชุมชนที่อยู่ปากคลอง อาชีพส่วนใหญ่ก็เกี่ยวข้องกับการประมง หรือทางน้ำ เพราะฉะนั้น การเดินทางสมัยก่อนคนบ้านในทอนจะใช้เรือเป็นหลัก ทั้งในการประกอบอาชีพ การขนส่ง การไปมาหาสู่ การติดต่อกับภายนอก ไม่มีถนน เพิ่งจะมีการบุกเบิกทำถนนลูกรังเมื่อปี พ.ศ.2518 เมื่อก่อนอาชีพหลักของคนบ้านในทอนคือ อาชีพประมง โดยใช้เครื่องมือง่ายๆ ไม่ลงทุนมาก เช่น ไม้สำหรับหาปู เบ็ด จมไขปู (จิงโกลน ไขไม้ไผ่ หยอง) โห้ทะกึ่ง โห้ทะปลา โดยใช้ตะเกียงเจ้าพายุให้แสงสว่าง เป็นต้น ส่วนการทำสวนหรือสวนยางพาราเป็นเพียงอาชีพเสริม นอกจากนี้ยังมีการทำนาปลูกข้าว ทรัพยากรในดินสินในน้ำบ้านในทอนอุดมสมบูรณ์แทบจะไม่ต้องพึ่งสังคมข้างนอก

ในอดีตคนในชุมชนมีวิถีชีวิตเรียบง่ายพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การทำนา เริ่มลงมือทำนาในเดือนมิถุนายน มีวิธีการทำนาโดยการหว่านกล้า และไถโดยใช้ควาย การทำ

นามีการลงแขกช่วยกันในการไถ ปักดำ และเก็บเกี่ยว วิธีการทำนาเริ่มตั้งแต่ไถ ครั้งแรกเรียกว่าไถมอ ไถครั้งที่ 2 เรียกว่าการไถแปร คราดให้เสมอกันทั้ง 4 ด้าน แล้วเริ่มปักดำกล้าที่เตรียมเอาไว้ จะช่วยกันประมาณ 30-60 คน เมื่อเสร็จก็ย้ายไปช่วยรายต่อไป หมุนเวียนกันจนครบทุกแปลง ในนาจะมีปลาหมอ ปลาช่อน และปลาน้ำจืดชนิดต่างๆ มากมาย เวลาคราดก็จะจับเอาไปทำอาหารประจำวัน ส่วนมากจะดักเอาตามคันนา โดยมีไซ หรือช้อน เอาไปดักที่ช่องคันนา พอข้าวในนาเริ่มแตกออกก็จะหาปลาหัวตะกั่ว โดยการตกกับเชือกกล้วยผูกกับหนอนมะเจือ แค่นี้ก็ได้ปลาพอกิน นอกจากนี้ยังมีหอยน้ำจืดอีกหลายชนิด พร้อมทั้งผักที่มีอยู่ทั่วไป ถึงหน้าเกี่ยวข้าว ช่วงเดือนเมษายนจะมีการลงแขก ทุกขั้นตอนของการทำนาจะมีการออกปาก หรือลงแขก ทุกคนจะหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนไปช่วยกันทำนา จนกว่าจะครบทุกรายทุกแปลง

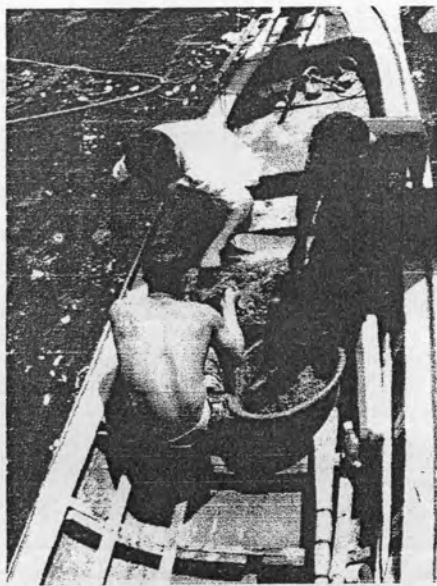
อย่างไรก็ตาม รายได้หลักของคนบ้านในทอนในอดีตมาจากการเป็นลูกจ้างโรงเผาถ่าน เนื่องจากโรงเผาถ่านถึง ๔ โรง แต่ละโรงมีจำนวนหลายเตาเผา คนในชุมชนทั้งหญิงชาย รวมทั้งเด็ก โดยเฉพาะเด็กผู้ชาย มักไม่ค่อยได้เรียนหนังสือถึงมัธยม พ่อแม่มักให้เป็นลูกจ้างโรงเผาถ่านหารายได้แทน เพราะรายได้ดี อีกอย่างโรงเรียนก็อยู่ไกล ไม่สะดวกในการเดินทาง ช่วงที่มีการสัมปทาน จึงเป็นช่วงที่คนบ้านในทอนมีรายได้แต่ละวันจำนวนมาก บางคนเล่าว่า ถึงกับเอาเงินใส่กระสอบหรือใส่ห่อผ้า แบกกลับบ้าน บางครั้งวางไว้ในเรือมีลิงขโมยไปก็มี ระยะเวลาเมื่อเลิกการสัมปทาน ถนนหนทางสะดวกมากขึ้น กระแสสังคมกระแสความเจริญเริ่มเข้ามา ผู้คนจึงนิยมส่งลูกเรียนหนังสือสูงมากขึ้น

การสัมปทานป่าไม้ได้ยกเลิกไปเมื่อ 19 พ.ย.39 ตามมติคณะรัฐมนตรี แต่จริง ๆ แล้วในพื้นที่ยังมีการเผาถ่านอย่างต่อเนื่องมาอีกหลายปี เพราะนายทุนถือว่ายังมีระยะเวลาในการสัมปทานเหลืออยู่ บ้านในทอนจึงเพิ่งเลิกการเผาถ่านจริงๆ เมื่อประมาณปี พ.ศ.2542 ป่าชายเลนจึงเหลือเพียงตอไม้ และคันเล็ก ๆ ของพื้นที่ป่าชายเลน

นอกจากการสัมปทานจะทำให้ป่าชายเลนถูกทำลายแล้ว ยังมีการทำนาทุ่งอย่างมหาศาล เริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๓๒ มีนายทุนภายนอกเข้ามาบุกเบิก เจ้าแรกคือนายปรารถนา รองปาน หลังจากนั้นนายทุนเข้ามาอีกหลายราย พื้นที่ในป่าชายเลนเปลี่ยนสภาพเป็นบ่อทุ่งกว้างใหญ่ไพศาล น้ำหม็นไร้ น้ำเสียจากบ่อทุ่งปล่อยทิ้งลงแม่น้ำโดยไม่ได้มีการบำบัด บางส่วนปล่อยลงพื้นที่สวนของชาวบ้าน จนไม่สามารถประกอบอาชีพเดิมได้อีก พืชผักพื้นบ้าน ทุ่งหอยปูปลา ก็เริ่มหายไป และในที่สุดก็หมดไปจากชุมชน นาข้าวปลูกข้าวไม่ได้อีกเลย ปัจจุบันยังมีพื้นที่ทำบ่อทุ่งทั้งหมดประมาณ 1,000 กว่าไร่ อย่างไรก็ตามหลังจากสูญเสียทรัพยากรไปเพราะการสัมปทานและการทำบ่อทุ่ง คนในชุมชนจึงเริ่มมีแนวคิดในการอนุรักษ์ป่าไว้เพื่อเป็นแหล่งประกอบอาชีพ เป็นแหล่งรายได้ของคนในชุมชน

3.2 การใช้ทรัพยากรในป่าชายเลนในอดีต

ป่าชายเลนบ้านในทอน มีเนื้อที่ประมาณ 15,000 ไร่ เมื่อประมาณ ๑๐๐ กว่าปีที่ผ่านมามีการเปิดสัมปทาน มีการสัมปทาน 3 ราย เพื่อตัดไม้เสาถ่าน ส่งถ่านทั้งในและนอกประเทศ ป่าชายเลนบ้านในทอนในอดีตอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรต่าง ๆ มากมายทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา ลงไปในคลองแต่ละครั้งเอามากินในครอบครัวไม่หมด ต้องแบ่งปันให้กับบ้านใกล้เคียง ไม่มีการซื้อขายกันเพราะสมัยนั้นปลาราคาถูกมาก เช่น ปลากระพง ปลาเก๋า กิโลกรัมละ 4 บาท ปู กิโลกรัมละ 2 บาท ประกอบกับการหาปู ปลาก็ง่าย ไม่ต้องใช้เครื่องมือที่ซับซ้อน ไม่ต้องลงทุนซื้อเครื่องมือ เช่น การหาปู มีแค่ไม้ 1 อัน สำหรับไล่ให้ปูออกจากรูที่อาศัยอยู่บริเวณริมตลิ่ง ก็สามารถจับได้แล้ว หอยนางรมอาศัยอยู่ตามถ้ำคลองที่น้ำลึก ต้องรอน้ำลงจึงลงไปดำน้ำเอามาสาหร่ายขนนก สามารถหากินได้ตลอดปี หอยจ๊อบแฉะ หรือหอยโล่ อาศัยอยู่ตามคันโกงกาง ไม่มีราคา หากินเป็นอาหารกันภายในชุมชน กุ้งเคย หาได้ทั่วไปในคลอง โดยการใช้สวิงตักหรือทำเป็นโพงพาง ชาวบ้านเอามาทำกะปิ หรือกุ้งคอง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าหลากุ้ง



สมัยก่อนในช่วงที่มรสุมลมแรง จะมีปลาโลมาเข้ามาในคลองสุโสะ หลายคู่ เป็นที่รับรู้กันภายในชุมชนว่าเมื่อไหร่ก็ตามที่ปลาโลมาเข้ามาในคลอง จะต้องเกิดมรสุมคลื่นลมแรง ในป่าชายเลนก็จะจะมีลิงแสม อาศัยกันอยู่เป็นฝูงประมาณ 150-200 ตัว จำพวกนกที่พบก็มีนกอีหลุมหัวล้าน นกตีนเทียน นกเหือง นกอีแร้ง นกเป็ดน้ำ นกค่อม ไก่ป่า

3.3 การเดินทาง

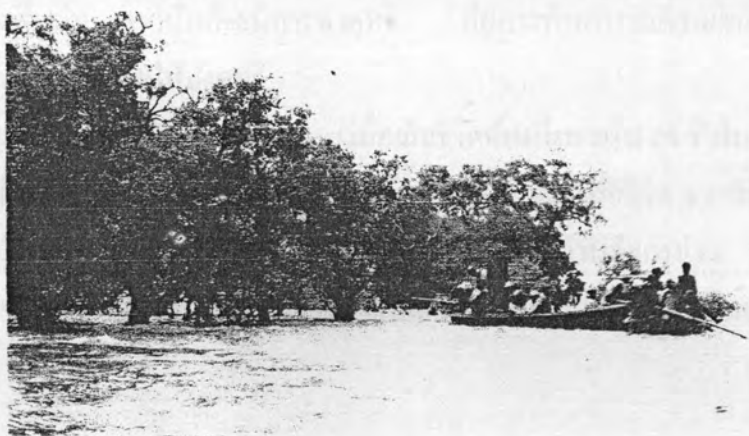
การเดินทางสมัยก่อนไม่มีถนน การเดินทางจะใช้เรือในการติดต่อกับภายนอก มีการบุกเบิกทำถนนโดยโรงงานเผาถ่าน เมื่อปี พ.ศ. 2481 และมีการทำถนนลูกรังในเดียวกัน

3.4 อาชีพในอดีต

ในอดีตมีการทำนาเป็นหลัก มีการทำประมงเพื่อยังชีพมากกว่าการขาย และมีการเข้าบุกเบิกเพื่อทำสวนยางมาประมาณ 3 ชั่วโมงคน เมื่อมีการทำโรงงานเผาถ่าน ชาวบ้านก็มารับจ้างทำโรงงานเผาถ่าน

3.5 การประกอบอาชีพ

ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง 80% ที่เหลือทำสวนยาง รับจ้าง ซึ่งมีทั้งรับจ้างตัดตายาง (เพาะพันธุ์ยางพาราขาย) ซึ่งมีอยู่ประมาณ 30-40 คน ทำตลอดทั้งปี โดยมีเก้าแกจากข้างนอกเข้ามารับ ออกเช้า กลับเย็น มีรถรับส่ง รายได้ ประมาณ 300-1,000 บาทต่อคนต่อวัน ชาวสุโสะถือว่าเป็นคนที่มีฝีมือในการตัดตายาง บางครั้งไปทำงานต่างจังหวัด ต่างภาคก็มีและรับจ้างตัดปาล์ม มีประมาณ ๑๕ คน รายได้ประมาณวันละ 300-400- 1,000 บาท/คน/วัน แต่งานไม่แน่นอน ออกไปทำงานภายนอกชุมชน



3.6 การศึกษา

สมัยก่อนไม่นิยมเรียนหนังสือ จบแค่การศึกษาภาคบังคับ ส่วนผู้นำก็จะเรียนต่อจน. ปัจจุบันนิยมส่งให้ลูกเรียนหนังสือมากขึ้น ในชุมชนมีคนที่จะจบการศึกษาปริญญาตรี 2 คน อนุปริญญา 2 คน กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี 2 คน กำลังศึกษามัธยม 16 คน เรียนทางด้านศาสนา 2 คน

3.7 ประเพณี

1. การเข้าสู่หนัด หรือการทำพิธีขลิบปลายอวัยวะเพศชาย เพื่อให้การนับถือศาสนาอิสลามสมบูรณ์ ไม่กำหนดอายุ แต่ส่วนใหญ่จะทำในวัยเด็กเพราะรักษาแผลง่าย และเด็กยังไม่อาย จะจัดปีละ 1 ครั้งส่วนมากจะทำพร้อมกันในช่วงปิดเทอมใหญ่ของเด็ก
2. อาบียาซอ หลังจากถือศีลอด เริ่มจากการทำขนมไปให้เพื่อนบ้านและญาติผู้ใหญ่ ไปทำละหมาดที่สุเหร่า เสร็จแล้วก็ไปเยี่ยมญาติ นำขนมไปฝาก เป็นการแสดงเคารพ ระลึกถึง และความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ถือโอกาสแนะนำสมาชิกในครอบครัว
3. นิกะ (แต่งงาน) เมื่อชายหญิงชอบพอกัน ฝ่ายชายจะส่งพ่อแม่มาทามทาม จากนั้นก็มาขอ โดยการเอาของไปหมั้น นัดวันแต่ง การแต่งงานเป็นการรับปากต่อโตะอิหม่าม จากนั้นก็จะมีการทำคูหรี คือการทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาในงาน เป็นการประกาศให้สังคมรู้
4. งานศพ ตามหลักศาสนาอิสลาม เมื่อเสียชีวิตต้องฝังภายใน 24 ชั่วโมง ก่อนฝังก็จะมีพิธีอาบน้ำศพ พาไปสุเหร่าเพื่อทำละหมาดให้กับผู้เสียชีวิต จากนั้นก็พาไปฝังที่กุโบร์(ป่าช้า) ซึ่งอยู่ภายในชุมชน ฝังเสร็จก็จะมีกรอ่านอัลกุรอาน
5. การทำคูหรี หรือการทำบุญเลี้ยงอาหารแก่เพื่อนบ้าน ส่วนมากจะนิยมแกงพะพะ

3.8 กลุ่มองค์กรในชุมชน

1. กลุ่มเยาวชน เป็นการรวมตัวของเยาวชนทั้งตำบลเพื่อต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมที่ทำก็เช่น กีฬาด้านยาเสพติด มีเยาวชนเข้าร่วมทั้งหมด 4 คน แต่ปัจจุบันออกไปทำงานที่นอกชุมชน 3 คน ดังนั้นจึงไม่มีการทำกิจกรรมชุมชน
2. กลุ่มสตรี ตั้งมาประมาณ 3 ปี มีสมาชิกทั้งหมด 20 คน ตั้งโดยสำนักงานพัฒนาชุมชน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (CHARM) และองค์การบริหารส่วนตำบลสุไโตะ ทั้งเครื่องมือเครื่องมือ อุปกรณ์สำหรับทำขนม ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มทำขนมอย่างจริงจัง แต่ถือว่ายังอยู่ในระยะเวลาที่ทดลอง ทั้งเรื่องการบริหารจัดการ ทั้งเรื่องสูตรขนม และทั้งเรื่องเวลาของสมาชิกที่จะได้ร่วมกันทำขนม
3. กลุ่มเลี้ยงปู มีจำนวน 50 คน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (CHARM) จำนวน 50,000 บาท เป็นทุนหมุนเวียนในการเลี้ยงปูดำ ในบ่อดิน (บ่อกึ่งร้าง/กึ่งบ่อในป่าชายเลน) ทั้งหมด 3 บ่อ กำลังดำเนินการ
4. กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง มีสมาชิกทั้งหมด 25 คน ได้งบประมาณอุดหนุนจากโครงการตำบลละล้านมา 330,000 บาท เพื่อยสนับสนุนการทำกระชัง 40 กระชัง พร้อมพันธุ์ปลา และทำสะพานเข้าในป่าชายเลนระยะทาง 700 เมตร พร้อมทั้งรับซื้อปลา ดำเนินการมา 2 ปี เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๗ กระชังถูกคลื่นสึนามิทำลายจนหมด อยู่ระหว่างเริ่มต้นใหม่โดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการชาวม
5. กลุ่มออมทรัพย์ ก่อตั้งเมื่อปี 2543 สมาชิกทั้งหมด 60 คน ฝากเงินเดือนละ 50-100 บาท มีกรรมการ 4 คน การเก็บเงินจะเดินเก็บตามบ้าน เพิ่งเปิดให้กู้ ในวงเงิน 10,000 บาท ระยะการผ่อนส่งภายใน 1 ปี ไม่มีดอกเบี้ย

3.9 ปัญหาของชุมชน

1. ปัญหานี้สิน มีการกู้ยืมเงินนอกระบบร้อยละ 20-5 คราวเรือน 60 % เป็นหนี้กองทุนหมู่บ้านละถ้าน
2. นิยมซื้อสินค้าเงินผ่อน
3. ปัญหาความแตกแยกในชุมชน (อันเนื่องมาจากการเมือง)

3.10 การใช้ทรัพยากรในป่าชายเลนในอดีต

ป่าชายเลนบ้านในทอน มีเนื้อที่ประมาณ 15,000 ไร่ มีการสัมปทาน 3 ราย เมื่อประมาณ 200 ปี ที่ผ่านมา ป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรต่างๆ มากมายทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา ลงไปในคลองแต่ละครั้งเอามากินกันในครอบครัวไม่หมด ต้องแบ่งปันให้กับบ้านใกล้เคียง บางครั้งอาจมีการถนอมอาหารไว้กิน ไม่มีการซื้อขายเพราะสมัยนั้นปลาราคาถูกมาก เช่น ปลากระพง ปลาเก๋า กิโลกรัมละ 4 บาท ปู กิโลกรัมละ 2 บาท ประกอบกับการหาปู ปลา ก็ง่าย ไม่ต้องใช้เครื่องมือที่ซับซ้อน ไม่ต้องลงทุนซื้อเครื่องมือ เช่น การหาปู ก็มีไม้ 1 อัน สำหรับไล่ให้ปูออกจากรูที่อาศัยอยู่บริเวณริมตลิ่ง หอยนางรม จะอาศัยอยู่ตามลำคลองที่น้ำลึก ต้องรอจนน้ำลงจึงลงไปงมหาหอยทะเล สามารถหากินได้ตลอดปี หอยจ๊อบแห้ง หรือหอยโล่ อาศัยอยู่ตามต้นโกงกาง ไม่มีราคา หากินเป็นอาหารกันภายในชุมชน กุ้งเคย หาได้ทั่วไปในคลอง โดยการใช้สวิงตกหรือทำเป็นโพงพาง ชาวบ้านเอามาทำกะปิ หรือกุ้งคอง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าหลากุ้ง

สมัยก่อนในช่วงที่มรสุมลมแรง จะมีปลาโลมาเข้ามาในคลองสุโตะ หลายคู่ เป็นที่รับรู้กันภายในชุมชนว่าเมื่อไหร่ก็ตามที่ปลาโลมาเข้ามาในคลอง จะต้องเกิดมรสุมคลื่นลมแรง ในป่าชายเลนก็จะมีลิงแสม อาศัยกันอยู่เป็นฝูงประมาณ 150-200 ตัว จำพวกนกที่พบก็มีนกอีหลุมหัวล้าน นกตีนเทียน นกเงือก นกอีแร้ง นกเป็ดน้ำ นกค่อม ไก่ป่า ฯลฯ

- การเผาถ่าน

ลักษณะเตาเผา ทำด้วยอิฐสีแดง ซึ่งตั้งซื้อจากปีนัง รูปครึ่งวงกลมกว่า เตาถูกหนึ่งใช้อิฐประมาณ 50,000-60,000 ก้อน ลักษณะการสร้างเตาเผาเช่นนี้คนในชุมชนเล่าว่า ได้ความรู้มาจากคนจีน แรก ๆ ไม่ได้ใช้ช่างคนไทย แต่ทั้งอุปกรณ์และภูมิปัญญาได้มาจากประเทศจีน มีความสูงประมาณ 5-7 เมตร กว้าง 8 เมตร มีหน้าต่าง 2 บาน กว้าง 3-5 นิ้ว ช่องระบายอากาศหรือรูพังเหย 4 รู กว้างประมาณ 10 ซม. ประตูกว้าง 1.20 เมตร สูง 1.80 เมตร

ไม้ที่เผาเป็นไม้จากป่าชายเลน เช่น ไม้โกงกาง ไม้ถั่ว ไม้แสม ไม้คืด ยกเว้นไม้บีบี เพราะเนื้อแข็งสุกช้า ส่วนไม้ปากและไม้ตะบูน ไม่นิยมตัดมาเผาเพราะไม้เหล่านี้ไม่เป็นถ่าน

เมื่อสมัยก่อนรับจ้างตัดไม้ราคา กิโลกรัมละ 2 บาท แต่ละวันตัดได้นับร้อย ๆ กิโล ขนไม้ส่งเข้าเตาด้วยเรือและแรงคนเป็นหลัก เนื่องจากยังไม่มีถนน และยังไม่มีเครื่องทุ่นแรงใด ๆ เตาแต่ละครั้งใช้ไม้ประมาณ ๕ - ๘ หมื่น กิโลกรัม ใส่ไฟหน้าเตาเผาต่อเนื่องประมาณ 15 วัน เริ่มปิดเตาให้ไฟดับประมาณ 10 วัน ก็จะได้ถ่านจากไม้โกงกาง ซึ่งให้ความร้อนดีและทนนานกว่าไม้ชนิดอื่น วิธีเผาถ่านเพื่อดูว่าสุกหรือไม่สุก ต้องใส่ไฟ สังเกตสี และกลิ่นของควัน ผู้ที่ชำนาญจะสังเกตรู้ เสร็จแล้วส่งขายลำเลียงโดยเรือโตน เรือใบ สามหลักส่งขายปีนัง ราคาขายประมาณ 1.50

บาทต่อกิโล ต้องเสียภาษีให้กับรัฐบาลต่อกิโล ตามสรรพากรกำกับตามปรีายได้อาใบเสร็จมาทำ ใบเบิกทางกำกับกับการส่งออก มีการทำใบเบิกทาง

การดูแลภาษี 30 % เพื่อการบำรุงรักษาป่า โดยการปลูกป่าแปลงที่ตัดฟันไปแล้ว มีค่าจ้าง ในการดูแลรักษาป่า

3.11 สภาพป่าชายเลนและทรัพยากรในป่าชายเลน

ป่าชายเลนชุมชนบ้านในทอนมีเนื้อที่ประมาณ 15,000 ไร่ ในอดีตมีสัมปทานเผาถ่าน 3 ราย ป่าชายเลนบ้านทอนอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรนานาชนิด เด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านท่า คลองซึ่งเป็นโรงเรียนในชุมชนซึ่งได้ร่วมสำรวจด้วยได้รวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

พันธุ์ไม้ในป่าชายเลน โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ แสมดำ แสมขาว พืผี ปาด ตะบูนดำ ตะบูนขาว ใต้ด โหระหว ถั่ว สุดม พังกาหัวสุม หลุมพอทะเล ตีห้า แก้มหมอ

สัตว์บก เช่น ลิง วุพังกา วุเหลียม วุปล้องทอง ค่าง ผึ้ง คอ เตือปลา นกเป็ดน้ำ นกกวัก นกยาง นกกระปูด นกพังกา นกอีหลุม นกกระเด้าดิน นกกรงหัวจุก นกเหยี่ยว นกลา นกบินหลาจิ้งจอก

ในคลอง มี กุ้ง กุ้งขาว กุ้งดำ กุ้งเคย กุ้งหัวเรียว กุ้งแซบวัย กุ้งหาวัย กุ้งลาย

ปู มีปูจิ้งไก่ ปูดำ ปูเขียว ปูม้า ปูดาว

ปลา ปลากระพงแดง ปลากระพงขาว ปลาลัง ปลาลาหาด ปลาดุกทะเล ปลาเดือย ปลาโทง ปลาดูด ปลาทูน่า ปลามะหลง ปลาเก๋า ปลาตาเดียว ปลาผ้าซิ่น ปลากระเบน ปลาแยระ ปลากด (ปลาดุกทะเล) ปลากระบอก ปลาแขยง ปลาหนาม ปลาปากเป่า ปลาอีกรองดำ ปลาอีกรองแดง ปลาอีกรองขาว ปลาวัว ปลาแกแสด ปลาแกดัว ปลาส้มเปรด ปลาลาปูหิน ปลาดาลัง ปลาลังเขียว

หอยในป่าชายเลน ป่าชายเลนบ้านในทอนมีเนื้อที่ประมาณ 15,000 ไร่ สภาพป่าอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะหอยในป่าชายเลนมีหลากหลายชนิดมาก เช่น หอยในป่าชายเลน มีหอยเขี้ยว หอยรู หอยสันขวาน หอนก้น หอยคุด หอยจับแฉง หอยโล๊ะ หอยรากไม้

เท่าที่สำรวจพบว่าการหาบริโภคกันในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ มีดังนี้

1. หอยปากแดง อาศัยอยู่บนคันโกงกาง หาดอนน้ำจืด ปกติจะหากินกันภายในชุมชน เมื่อมีพ่อค้ามาสั่งจึงหาขายกัน ราคา กิโลกรัมละ 20 บาท หวได้ประมาณ ครั้งละ 10 กิโลกรัม ต่อคน
2. หอยแครง หาดอนน้ำจืดแห้ง บริเวณดินเลนที่เป็นแหล่งหอยริมคลอง ส่วนมากจะหาขายภายในหมู่บ้าน กิโลกรัมละ 25 บาท
3. หอยเขี้ยว จะหาดอนน้ำจืด เดินหาตามคันโกงกางในป่าชายเลน ราคา กิโลกรัมละ 5-10 บาท หรือขายรวมกับหอยปากแดง

4. หอยติเติบ พบมากบริเวณป่าหินในป่าชายเลน วิธีการหาโดยใช้ปะโต๊ะ (เหล็กแหลมทำเป็นตะขอ) เจาะให้ฝาข้างหนึ่งออกมาแล้วเก็บเอาเนื้อมารับประทาน ส่วนมากออกไปหาเพื่อรับประทานในครัวเรือน
5. หอยรากไม้ (หอยนางรม) จะอาศัยอยู่บริเวณรากโกงกาง ส่วนมากจะเก็บโดยการตัดเอารากโกงกางไปด้วย หากินในครัวเรือน
6. หอยโข่งทะเล พบในคลองจะได้มาตอนออกไปหากุ้งในคลอง ไม่นิยมขาย ส่วนมากจะหากินกันครัวเรือน
7. หอยกะบัง คล้ายหอยแมลงภู่แต่ตัวเล็กกว่า อาศัยอยู่ในดินทราย ต้องใช้ตะแกรงร่อนออกมา ส่วนมากจะเอามาตากแห้งขายเป็นอาหารกึ่งกูลาดำ
8. หอยก้น จะพบบริเวณป่าชายเลนที่มีดินค่อนข้างแข็ง หรือขึ้นมาบริเวณใกล้ติดกับแผ่นดินใหญ่ ส่วนมากจะหากินในครัวเรือน หรือแกะขายภายในชุมชนทุ่งละ 10 บาท (ประมาณ 10 ตัว)
9. หอยปะ อาศัยอยู่ในดินบริเวณป่าชายเลน ส่วนมากจะเอามาทำเป็นหอยส้มบริโภครภายในครัวเรือน
10. หอยดุด ลักษณะคล้ายหอยโข่ง พบมากบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนที่อยู่ติดกับแผ่นดินใหญ่ หรือบริเวณป่าชายเลนที่มีคันเบี่ยงอาศัยอยู่
11. หอยจิง จะเกาะอยู่ตามขอนไม้ผุ ๆ ในคลองหรือป่าชายเลน นิยมเอามาต้ม หากินกันในครัวเรือนไม่มีการขาย
12. หอยเมลิ็ดขนุน จะอาศัยอยู่ในริมตลิ่งในดินเลน หาโดยใช้จอบขุด หาดอนน้ำลง
13. หอยรูจุก จะอาศัยอยู่ในดินเลนบริเวณริมตลิ่ง หาโดยใช้จอบขุด ดอนน้ำลง

3.12 วิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน

อาชีพที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนในปัจจุบัน

อาชีพ	จำนวน (คน)	ต้นทุน เรือ 5,000 บ. เครื่องเรือ 20,000 บ.	รายได้/คน หรือลำ/วัน	ฤดูกาล/สถานที่	ผลิตภัณฑ์ที่ได้
ขุดเยื่อ (วาวา)	40	น้ำมัน 5 ลิตร จอบ ถังน้ำ	100-1000 บาท ก.ก. 200 บาท	ตลอดปี ช่วงฝนได้ดี ในป่าชายเลน	อาหารกุ้ง
อวนถ่วง	10	อวน 12,000 บาท น้ำมัน 5 ลิตร	300-1000 บาท	ตลอดปี ช่วงฝนได้ดี น้ำตาย 4-11 ค่ำ ในคลอง	ปลากระเพ ปลาดูตู(ปลา สาก) ปลาลาหิน
อวนลอยคา หลัง	10	อวน 3,000 น้ำมัน 5 ลิตร	300-500 บาท	ตลอดปี น้ำใหญ่ 11-15 และ 1-4 ค่ำ ในคลอง	ปลาดาลัง ปลาดูตู ปลาลาหิน ปลาขาวข (ปลาจะละเม็ด)
อวนลอย	10	อวน 2,000 น้ำมัน 5 ลิตร	200-500 บาท	ตลอดปี น้ำใหญ่ ในคลอง	ปลาลัง ปลาลาหา ปลาขาว ปล หลังเขียว
แกะเนื้อปู	6-7	ซื้อปู 10 บาท/ ก.ก	ไม่แน่นอน ปู 5 โตได้เนื้อ 1 ก.ก. ขายก้ามก.ก. 100 เนื้อก.ก.120	ตลอดปี	เนื้อปู

หาสาย	3	ค่าน้ำมัน 50 บาท	500-600 บาท	ตลอดปี/ช่วงฝนหาไม่ได้	สาย(สาหร่าย)
โล๊ะกุ้ง	80 % ของผู้ที่ทำประมง	น้ำมัน 5 ลิตร สวิง 20 ยากันยุง 10 หม้อเบต แฉงไฟ หัวไฟ รวม 1300 บาท	200-300 บาท/คืน ราคาถ.ก. 70-400 บาท	ตลอดปี น้ำตาย 4-11 ค่ำ ริมคลอง	กุ้งขาว กุ้งดำ ปลามิหลัง ปลากะพง ปลา อมไข่ ปลากระบอก หอยโข่ง
ผูกเบ็ด รวเบ็ด	10	น้ำมัน 5 ลิตร เบ็ด 300 เหยื่อ 30	200-400 บาท	ตลอดปี ในคลอง	ปลามิหลัง ประกระพง ปลาแดง ปลาดุก
ไซปูดำ	20 คน	ไซลูกตะ 37 บาท 50 ลูก/คน รวม 1,850 บาท น้ำมัน 5 ลิตร เหยื่อ 50 บาท	300-500 บาท	ตลอดปี น้ำใหญ่ ในคลอง	ปูดำ ปูจี่ไก่ ปูโม
ไซปลาเก๋า	20 คน	ไซลูกตะ 70 บาท 250 ลูก/ลำ รวม 17,500 บาท น้ำมัน 5 ลิตร เหยื่อ 150	500-800 บาท	ตลอดปี ทุกวัน ในคลอง	ปลาเก๋า ปูโม ปูจี่ไก่ ปลามิหลัง
จมนะหลง	10 คน	2,000-3,000 บาท/น้ำ (15 วัน)	8,000-2,000 บาท/น้ำ (15 วัน)	เดือนมีนาคม-เมษายน บริเวณร่องน้ำริมคลอง	ปลมนะหลง (ลักษณะคล้ายปลาไหล)

ข้อสังเกต ไม่มีแพปลาในหมู่บ้าน บางครั้งอาจมีรถข้างนอกมารับซื้อ แต่ส่วนใหญ่คนในชุมชนต้องไปขายนอกชุมชน ซึ่งมีตลาดสดไม่ไกลจากชุมชนให้ขายได้ทุกวัน ต้นทุนในเรื่องเครื่องมือประมงแพง เช่น เรือ แต่ไม่ต้องออกไปหาไกล เป็นการลงทุนครั้งเดียว แต่สามารถใช้ประกอบอาชีพได้นับ ๑๐ ปี และใช้งานได้ตลอดทั้งปี

กำนันตำบลสุโตะ เคยกล่าวไว้ว่า “ป่านี้เป็นป่าของเราเพราะบรรพบุรุษของเราอยู่กับป่าชายเลนมานาน คัดไม้ทำลายป่ามาพอแล้ว จนถึงจุดวิกฤติ ต้องมารวมตัวร่วมใจร่วมทำ เพื่อสืบทอดให้ป่าอยู่คู่กับลูกหลานตลอดไป”

ผู้ใหญ่ถนอม กล่าวไว้ว่า “การอนุรักษ์ไม่ใช่ห้ามใช้เด็ดขาด แต่หมายถึง เราจะใช้มันให้เกิดประโยชน์ตามความจำเป็นได้อย่างไร”

บทที่ 4

บทวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะ

ป่าชายเลนและแนวทางการในพื้นที่ฟื้นฟูป่าชายเลนบ้านในทอน

4.1 บทสรุป

ป่าชายเลนบ้านในทอนเป็นป่าที่มีระบบนิเวศหลากหลาย สายคลองน้อยใหญ่หลายสายจากเทือกเขาบรรทัดไหลมารวมที่นี่ ก่อนจะไหลลงไปสู่ทะเลอันดามัน ดินตะกอนที่พัดพามากับสายน้ำทับถม คกตะกอน กลายเป็นเนื้อดินสีดำไม้ป่าชายเลนจึงงอกงามตั้งแต่บริเวณน้ำขึ้นถึงเป็นแนวยาวกว้างใหญ่ไปตามแนวดิน จนชนทะเลอันดามัน เป็นที่เพาะฟักสัตว์น้ำตามธรรมชาติ เป็นที่อยู่ของสัตว์บกสัตว์น้ำ ในอดีตป่าชายเลนบ้านในทอน ถูกทำลายมาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นการเปิดสัมปทานระยะยาว นายทุนจากภายนอกเข้ามาลงทุนทำบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ มีการลักลอบตัดไม้ทั้งจากคนภายนอกและคนในชุมชน มีการประกอบอาชีพที่นำไปสู่การทำลายทรัพยากร

แม้ว่าจะมีการประกาศยกเลิกการสัมปทานป่าทั่วประเทศเมื่อปีพ.ศ.๒๕๓๒ แต่ในพื้นที่ยังคงมีการตัดไม้เถาถ่านกันอย่างต่อเนื่อง – เพิ่งจะหมดลงอย่างสิ้นเชิงเมื่อปี ๒๕๔๒ เมื่อไม่มีการทำลาย ดินไม้ดินเล็ก ๆ ก็เริ่มเติบโตทีละน้อย ๆ จนกระทั่งกลายเป็นป่าชายเลนที่สมบูรณ์เหมือนเดิม แม้ขนาดลำต้นจะยังไม่ใหญ่เท่าในอดีต แต่ต้นไม้ป่าชายเลนถึงอกงามเต็มพื้นที่กระจายไปตามสายคลองทอดตัวเป็นแนวยาวสุดลูกหูลูกตา กลายเป็นแหล่งรายได้แหล่งอาหารของคนในชุมชน และกำลังกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศน์ป่าชายเลนที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดตรัง และของประเทศ

4.2 คำถามวิจัย

ชุมชนบ้านในทอนจะมีแนวทางในการฟื้นฟูป่าชายเลนที่เหมาะสม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างไร?

- วิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร
- สภาพป่าชายเลนและทรัพยากรในป่าชายเลนมีอะไรบ้าง
- แนวทางการฟื้นฟูและจัดการป่าชายเลนที่เหมาะสมและยั่งยืนเป็นอย่างไร

นับตั้งแต่อดีต ความผูกพันระหว่างคนบ้านในทอนกับป่าชายเลน ไม่สามารถแยกออก

จากกันได้ ป่าชายเลนเป็นทั้งแหล่งอาหาร แหล่งอาชีพ แหล่งรายได้ ที่อยู่อาศัย แหล่งทรัพยากร ที่คนในชุมชนนำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่มาอย่างน้อย ๒ ชั่วโมงคน หมู่ที่ ๑๑ บ้านในทอน ตำบลสุโตะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๕,๐๐๐ ไร่ เป็นป่าชายเลน จำนวน ๑๒,๐๐๐ ไร่ ทิศเหนือจรดหมู่ที่ ๔ บ้านท่าคลอง ทิศใต้จรดทะเลอันดามัน ทิศ ตะวันตกจรดคลองห้วยคลด ทิศตะวันออกจรดคลองสุโตะ ปัจจุบันมีประชากรรวมทั้งสิ้น ประมาณ ๔๐๐ คน จาก ๘๘ ครัวเรือน ๘๘% นับถือศาสนาอิสลาม มีคนไทยพุทธในชุมชนเพียง ๒ ครัวเรือนเท่านั้น ร้อยละ ๘๐ ทำการประมงควบคู่ไปกับการทำสวนยางพาราและรับจ้าง เช่น รับจ้างโรงเผาถ่าน รับจ้างตัดตายาง รับจ้างบ่อกุ้ง เด็ก ๆ เรียนหนังสือแค่ภาคบังคับ หลังจากนั้นก็ ออกจากโรงเรียนช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพ หารายได้ และสร้างครอบครัวของตัวเองต่อไป

ในอดีตบ้านในทอนไม่มีถนนตัดผ่าน การติดต่อกับภายนอก การขนส่ง โดยเฉพาะการ ประกอบอาชีพ การหาอยู่หากินจึงอยู่ในชุมชนโดยเฉพาะป่าชายเลน และสายน้ำในป่าชายเลน เป็นหลัก เนื่องจากบ้านในทอนมีทั้งพื้นที่ดินที่สามารถทำสวน ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ปลูกข้าว ปลูกผักไว้กินเองในหมู่บ้านได้ และยังมีป่าชายเลน ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ ไม่จากป่าชาย เลนนำมาทำที่อยู่อาศัย เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ คนในชุมชนจึงไม่เดือดร้อนที่ จะต้องหาสิ่งของอื่นใดจากภายนอก

แต่เมื่อมีการสัมปทานป่าระยะยาว นานเข้าความเปลี่ยนแปลงจึงเริ่มเกิดขึ้น มี บุคคลภายนอกเข้าปักหลักทำอยู่ทำกินมากขึ้น ถนนกลายเป็นสิ่งจำเป็น เมื่อมีถนนสิ่งใหม่ ๆ ก็ เริ่มคืบคลานเข้าหมู่บ้าน ไฟฟ้ากลายเป็นสิ่งจำเป็น ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์เหลือเพียงคอกไม้ พื้นที่ ซึ่งเคยเป็นป่าชายเลน กลายเป็นบ่อกุ้งนับพันไร่ รายได้จากการประกอบอาชีพประมงแบบดั้งเดิม ตามวิถีธรรมชาติไม่พอเพียง เพราะไม่มีทรัพยากรมากเหมือนในอดีต บางส่วนหันมาทำประมง แบบทำลายล้าง ใช้วนลากอวนรุน บางส่วนหันไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน หารายได้ตอบสนอง ความต้องการตามกระแสสังคม ความเปลี่ยนแปลงในด้านความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงอย่างเห็น ได้ชัดก็เมื่อมีไฟฟ้าและถนนตัดเข้าไปในหมู่บ้านนี้เอง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคนในชุมชนจะหารายได้เพื่อตอบสนองความต้องการตามกระแส บริโภคนิยม โดยการประกอบอาชีพนอกเหนืออาชีพประมงเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่โดยวิถีชีวิต ที่เป็นมาแต่ดั้งเดิม ไม่สามารถละทิ้งอาชีพประมงที่ทำมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าได้ เมื่อป่าถูกทำลายไป เกณฑ์ในชุมชนส่วนหนึ่ง ก็เริ่มพูดคุยเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อให้สามารถดำรงชีพด้วย การประมงเช่นบรรพบุรุษ มีการขยายความคิด จากหนึ่งเป็นสอง เป็นสามเป็นสี่ เป็นกลุ่มคน และกระจายเป็นวงกว้างไปในชุมชน โครงการวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนบ้านในทอน จึง เกิดขึ้นเพื่อต้องการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้หันมาให้ความสำคัญ ร่วมมือร่วมใจอนุรักษ์ป่า

ชายเลน โดยการไม่ทำลายป่า ไม่ทำอาชีพประมงแบบผิดกฎหมาย ความเปลี่ยนแปลงเห็นได้ชัดเจน เช่น

- ไม่มีการถางป่าให้เป็นลานเรียกนกอีก
- ไม่มีการทำประมงแบบผิดกฎหมาย
- มีการทำเวทีประชาคมเรื่องการแบ่งโซนป่า เพื่อการอนุรักษ์ เพื่อการใช้สอย อย่างเด่นชัด
- มีการตั้งกฎกติกาในการใช้ป่าโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- ร่วมกันปลูกป่าทดแทนพื้นที่ที่เคยเป็นบ่อถ้ำ
- คนในชุมชนร่วมกันทำกิจกรรม

เช่น ปลูกป่า ปลอ่ยพันธุ์สัตว์น้ำ ร่วมเวทีต่าง ๆ ช่วยกันสร้างสะพานไม้ในป่าชายเลนเพื่อศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน

4.3 ทรัพยากรในป่าชายเลน

ป่าชายเลนบ้านในทอน ปัจจุบันมีสภาพแตกต่างจาก ๑๐ ปีที่แล้วมาก เมื่อก่อนสภาพของป่าชายเลนบ้านในทอนจะเห็นเพียงร่องรอยของการตัดโค่นต้นไม้เป็นลานกว้างสุดสายตา ป่าชายเลนไม่ได้เป็นป่าเช่นปัจจุบัน แต่มองไปเห็นเพียงคอไม้ จะมีก็เพียงต้นเล็ก ๆ ไม่ได้ขนาดที่หลงเหลือจากการตัดโค่น และหน่ออ่อนที่เพิ่งโผล่พื้นดินมีกิ่งใบไม่มาก เมื่อหยุดการทำลาย ปลอ่ยเวลาให้ผ่านไปแค่ประมาณ ๑๐ ปี สภาพป่าเริ่มคืนความสมบูรณ์เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ เพียงแต่ขนาดยังไม่ใหญ่เท่าในอดีต คนในชุมชนได้พึ่งพิงทรัพยากร มีความพึงพอใจที่เห็นป่าชายเลนขึ้นเป็นแนวเขียวขจีไปตลอดสายคลอง และได้ทำมาหาอยู่หากินกับป่าชายเลนใกล้บ้าน

ผู้ใหญ่บ้านในทอนเคยกล่าวไว้ว่า “ป่าชายเลนไม่จำเป็นต้องไปปลูกไปเข้าแถวให้มันเหวี่ยง เพียงแต่ไม่ตัดไม่ทำลาย ปล่อยให้มันงอกงามขึ้นมาเอง”

แม้ว่าปัจจุบันจะมีอาชีพใหม่เข้ามายังชุมชนคือ อาชีพรับจ้างตัดตายงับ รับจ้างสวนป่าลัม จะสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนมาก แต่ก็เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น และส่วนใหญ่ยังคงมีการทำอาชีพประมงควบคู่ไปด้วย

พันธุ์พืช พันธุ์พืชป่าชายเลนบ้านในทอนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลายตามลักษณะพิเศษของแต่ละชนิด มีทั้งนำมาใช้สร้างที่อยู่อาศัย ใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ยาสมุนไพร เช่น โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ ตะบูนขาว ตะบูนดำ หลุมพอทะเล แสมขาว แสมดำ เตยปาลัน พืพิ ปาด ไม้คุด ไทรย ต้นถั่ว สุดม พังกาหัวสุม ตีห้า แก้มปลาหมอ เหงือกปลาหมอ หัวร้อยรู เฟิร์นทะเล

พันธุ์สัตว์ พันธุ์สัตว์ที่อยู่ในป่าชายเลน เช่น ลิง ค่าง ผึ้ง นกชนิดต่าง ๆ เช่น นกเป็ดน้ำ นก
กิ้งก่า นกกระปูด นกฟังกา นกอีหลุม นกกระเจ้าดิน นกกรงหัวจุก นกเหยี่ยว นกปลา นกบิน
หลาจีควาย โดยเฉพาะนกกวัก ช่วงปลายปีจะอพยพมาจากทั่วโลกเหนือจำนวนมาก นางอาย
ตะกวด เตือปลา ภูปล้องทอง ภูสามเหลี่ยม ภูพังกา ภูกะปะ ภูเห่า ภูเขียว ใต้เดือนทะเล (ว่าว) ภู
ดำ ภูแสม ภูกำคาบ ภูโม้ ภูจีโก้ ภูม้า ภูดาว หอยชนิดต่าง ๆ มีทั้งเกาะอยู่ตามคันไม้ ฟังตัวอยู่
ในดินเลน และบนผิวดิน เช่น หอยแฉิม หอยปากแดง หอยโหล๊ะ หอยจาก หอยสันขวาน หอย
จับแฉง หอยรู หอยราก หอยโข่ง หอยคุด หอยกัน หอยวงเคื่อน หอยนางรม หอยแมลงภู่
หอยดาชัย หอยหวาน หอยแครง กุ้ง เช่น กุ้งแชบ๊วย กุ้งหัวเรียว กุ้งขาว กุ้งกุลาดำ กุ้งเคย กุ้งหัว
เรียว กุ้งหวาย กุ้งลาย และปลานานาชนิด เช่น ปลากะพงขาว ปลากะพงแดง ปลาแดง ปลาลัง
ปลาลาหัด ปลาตุกทะเล ปลาเคียว ปลาโทง ปลาดูดู ปลาหู ปลามะหลอง ปลาเก๋า ปลาตาเดียว
ปลาผ้าจีน ปลากระเบน ปลาแยระ ประหลาด ปลากระบอก ปลาแขยง ปลาหนาม ปลา
ปึกเป้า ปลาแขยง ปลาผ้าจีน หอยแครง ปลาอีกรองดำ ปลาอีกรองแดง ปลาอีกรองขาว ปาวัว ปลา
แกแดด ปลาแกตัว ปลาส้มเปรด ปลาลาปูหิน ปลาดาลัง ปลาบาหวาย ปลาบาตี ปลาอมไข่
ปลาคูกัง ปลาหลังเขียว

หนามรุ่ม จะมีปลาโลมาว่ายน้ำเข้ามาหลบมรสุมอยู่ในคลองคราวละหลาย ๆ ตัว
นอกจากนี้ยังมีสาหร่ายทะเล คือสาหร่ายขนนก และสาหร่ายแดง ที่หายากและมีแคลเซียมสูงมาก
หารับประทานได้ตลอดทั้งปี และที่พิเศษก็คือ ปลิงทะเลสีขาว ที่หายไปนานแล้ว มีจำนวนมาก
ชาวบ้านเรียก ลอนเ้าะ ใช้เป็นอาหาร โดยย่ำสด ๆ กับมะพร้าวคั่วและยอดมะม่วงหิมพานต์ หั่น
พริกขี้หนูได้ กลายเป็นอาหารชั้นเลิศ อุดมไปด้วยโปรตีน วิตามิน และแคลเซียม

สายคลองบริเวณป่าชายเลน ซึ่งคนในชุมชนใช้เป็นเส้นทางในการประกอบอาชีพ เป็น
ทางลัด เป็นที่หลบซ่อนของสัตว์น้ำตัวเล็ก เช่น คลองอูดหรือคลองอูม คลองในลัด คลองคือ
คลองน้ำเขียว คลองหวายคล คลองโครบ คลองเลนเซน และคลองสุโสะซึ่งเป็นคลองใหญ่ที่สุด
ก่อนจะถึงปากอ่าวตะเลอันดามัน

สำหรับฤดูกาลในการประกอบอาชีพ คนในชุมชนบ้านในทอนสามารถประกอบอาชีพ
เกี่ยวกับการประมงได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากมีทรัพยากรให้เลือกจำนวนมาก บางสิ่งบางอย่างต้อง
อาศัยช้างขึ้นช้างแรม บางอย่างต้องหากกลางวัน บางอย่างต้องหากกลางคืน เพราะฉะนั้นคนใน
ชุมชนสามารถสับเปลี่ยนหมุนเวียนตามลักษณะของทรัพยากรได้ เช่น อดนด่วง เพื่อหาประ
กะพง ปลาลาหิน ปลาดูดู แม้จะหาได้ตลอดปี แต่จะมีช่วงที่ได้ดีก็คือช่วงหน้าฝน และช่วงน้ำ
ตายแรม ๔ - ๑๑ ค่ำ ส่วนการขุดใต้เดือนทะเล หรือว่าว สามารถขุดได้ทั้งปี กิโลละประมาณ
๒๐๐ บาท ใช้เป็นอาหารกุ้งกุลาดำ ปูหาได้ตลอดปี มีทั้งขายสด และแกะเนื้อปูขาย (ปูแรม

ชนิดไม่มีราคา แต่หากแกะเนื้อปูขาย จะได้กิโลกรัมละ ๑๐๐ - ๓๐๐ บาท) มีพ่อค้า - แม่ค้าเข้ามารับซื้อถึงที่ ส่วนการผูกเบ็ดหรือราวเบ็ด สามารถทำได้ตลอดทั้งปี ไซปลาเก่า ทำได้ตลอดปี นอกจากนี้จะได้ปลาเก่าแล้ว ยังอาจได้ปู หรือปลาอื่น ๆ ดิคมัควย ได้ทั้งปลาที่เป็นอาหาร และปลาที่ขายได้ราคาดี

4.4 แนวทางการฟื้นฟูป่าชายเลนบ้านในทอน

ในอดีตป่าไม้ในประเทศไทยทั่วทุกภาคมีมาก ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์อย่างถึงที่สุด เพราะจำนวนประชากรน้อย เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำลายทรัพยากรไม่ทันสมัย ในขณะที่ประเทศอยู่ระหว่างการพัฒนาเพื่อรองรับความเจริญ รายได้ที่จะนำเข้าสู่ภาครัฐจึงเป็นสิ่งสำคัญ การเปิดให้มีการสัมปทานป่าไม้และป่าชายเลนทั่วประเทศ ก็เป็นอีกหนทางหนึ่งในการนำมาซึ่งรายได้เข้าภาครัฐ เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ กลายเป็นสินค้าส่งออก รัฐบาลได้ทั้งค่าสัมปทาน ค่าภาษี เพียงไม่กี่ปี ทรัพยากรที่มีอย่างเหลือเฟือก็หมดไปอย่างรวดเร็ว

หมดยุคสัมปทานหลายต่อหลายพื้นที่เกิดความเดือดร้อนทรัพยากรไม่เพียงพอต่อความต้องการ ตามอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร กลายเป็นปัญหาระยะยาว จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟู บำรุงรักษาอย่างเร่งด่วน บางชุมชนโชคคิดคนในชุมชนให้ความร่วมมือ ร่วมกันฟื้นฟู รักษา ดูแล ป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายขึ้นอีก ชุมชนบ้านในทอนก็เช่นกัน เกือบ ๑๐ ปีที่ผ่านมา มีการพยายาม เฝ้าระวัง ป้องกัน ดูแลรักษา ลดการทำลายทั้งป่าชายเลน ค่อย ๆ ลดการทำประมงในรูปแบบที่ทำลายล้าง ปลูกฝังจิตสำนึก สร้างการมีส่วนร่วมไปเรื่อย ๆ ทั้งกับคนในชุมชน โรงเรียน ครู ทำให้ปัจจุบันนี้ กลายเป็นป่าที่สวยงาม สมบูรณ์ขึ้นมาอีกครั้ง

- คนในชุมชนเลิกวางป่าเพื่อเรียกนกกวักอย่างถาวร ไม่มีลานเรียกนกกวักอยู่ในป่าชายเลนอีก
- เลิกการทำประมงแบบผิดกฎหมาย เช่น อวนลาก อวนรุน ระเบิด ยาเบื่อ
- แบ่งโซนในการดูแลรักษาป่า เป็น โซนใช้สอย ประมาณ ๕,๐๐๐ ไร่ โซนนี้เป็นป่าที่คนในชุมชนสามารถนำไม้มาใช้ตามความจำเป็นและความเหมาะสมได้ โซนป่าเศรษฐกิจ โซนอนุรักษ์ เป็นโซนที่ต้องการกันไว้สำหรับการอนุรักษ์โดยเฉพาะ และกำลังขยายออกไปเรื่อย ๆ
- สร้างสะพานไม้สำหรับศึกษาระบบนิเวศน์ในป่าชายเลน ยาวประมาณ ๘๐๐ เมตร
- องค์กรในท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนต่อเนื่อง
- โรงเรียนมีหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับป่าชายเลน และมีกิจกรรม เช่น ชมรม หรือการเข้าค่าย อนุรักษ์ป่าชายเลน ทุกปี

- มีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำปีละ ๒-๓ ครั้ง โดยขอความร่วมมือสำนักงานประมงจังหวัด
- มีการปลูกป่าชายเลนเพิ่มขึ้นอย่างน้อย ๒ ครั้ง โดยเฉพาะบริเวณที่เคยเป็นนาเกลือ
- มีกติกายุทธในการดูแลรักษาและใช้ป่าร่วมกัน
- มีการเปลี่ยนผลัดตรวจตราป่าสม่ำเสมอ (เวรยาม)
- มีการตั้งคณะกรรมการป่าชายเลน
- มีกองทุนสำหรับการอนุรักษ์ป่า

4.5 ผลที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการวิจัย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง ได้เข้าไปในพื้นที่บ้านในทอนเมื่อปลายปี พ.ศ.๒๕๔๔ แต่ตอนนั้นชาวบ้านไม่เข้าใจว่าวิจัยคืออะไร แล้วทำไมจะต้องวิจัย ปัญหาก็แก้กันไป ไม่จำเป็นต้องมีกระบวนการ ไม่จำเป็นต้องมีการวิจัย คนในชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาแค่ ประถม ๔ จะไปวิจัยอะไรได้ ชุมชนก็ไม่สนใจที่จะทำวิจัย แต่ระหว่างนั้นก็มีการพูดคุยปรึกษาหารือเรื่องอื่น ๆ สม่ำเสมอ แม้จะไม่ใช่งานวิจัยก็ตาม



ปี ๒๕๔๕ มีโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจซึ่งเป็นโครงการของรัฐบาล ผ่านลงมาทางจังหวัด คุณมานพ ช่วยอินทร์ ก็ได้ให้แนวคิด เป็นพี่เลี้ยงในการเขียนโครงการ ทำให้ได้งบประมาณเพื่อสนับสนุนกลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง จำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท เป็นงบประมาณก้อนแรกจากภายนอก ที่เข้าไปในชุมชน หลังจากนั้นก็มีมีการพูดคุยกันเป็นระยะ ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน แต่ก็ไม่ได้ขึ้นโครงการ จนกระทั่งเมื่อปลายปี ๒๕๔๖ ได้รับเชิญเข้าร่วมเวทีศกว.ภาคใต้ ที่อำเภอ

หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้เห็นนักวิจัยจากโครงการต่าง ๆ ที่นำเสนอ เห็นวิธีการ เห็นแนวคิด ได้แลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ ทำให้รู้ว่า วิจัยคืออะไร เป็นอย่างไร ในที่สุดก็พัฒนาโครงการต่อ และได้รับการอนุมัติโครงการเมื่อปลายปี ๒๕๔๖ ระหว่างดำเนินการจนสิ้นสุดโครงการมีผลดังนี้

4.6 ผลที่เกิดขึ้นกับนักวิจัย

๑. ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดจากตัวนักวิจัยก็คือเรื่องการพูด การนำเสนอในเวที ซึ่งทีมวิจัยมีพัฒนาการที่ดีขึ้น จากการที่ไม่กล้าพูดในณะที่เริ่มการทำงานระยะแรก จนกระทั่งปัจจุบัน การแลกเปลี่ยนในเวทีของทีมวิจัยเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติ ทั้งนี้ก็เพราะหลายคนบอกว่า เราพูดในสิ่งเรารู้ นอกจากการนำเสนอภาพงานวิจัยแล้ว การนำเสนอภาพชุมชน และความต้องการของชุมชน ต่อหน่วยงานต่างๆ ชัดเจนส่งผลให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆมากมาย เช่น งบประมาณสนับสนุนเรื่องการประกอบอาชีพจากโครงการการจัดการทรัพยากร งบประมาณสนับสนุนเรื่องการศึกษาดูงาน การปลูกป่า และพัฒนากลุ่มในชุมชน จากองค์การบริหารส่วนตำบลสุไโศ งบประมาณสนับสนุนในเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์ประชุม และปรับปรุงถนน จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นเงินสนับสนุนล้านบาท เป็นต้น

๒. นักวิจัยมีความมั่นใจมากขึ้น จากการพบปะ การสร้างเครือข่ายนักวิจัยในพื้นที่ และการได้แลกเปลี่ยนกับโครงการวิจัยอื่น ๆ ต่างจังหวัด ทำให้นักวิจัยมั่นใจว่าสิ่งที่กำลังทำเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และสมควร เป็นการก้าวเดินอย่างถูกต้องทิศทาง ในการแก้ปัญหาของชุมชนระยะยาว

๓. ได้ใช้กระบวนการจากการวิจัยไปทำงาน หรือ ไปแก้ปัญหาในเรื่องอื่น ๆ เช่น ปัญหาในหมู่บ้าน การทำงานกับองค์กรอื่น ๆ กับหน่วยงานราชการ

๔. เกิดแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์

๕. เกิดการทำงานแบบมีส่วนร่วม

๖. เกิดการบริหารจัดการ นอกเหนือจากโครงการแล้ว ยังสามารถบริหารจัดการงบประมาณอื่น ๆ ที่เข้ามาในชุมชนได้

๗. สามารถประสานงานกับหน่วยงานราชการได้เป็นอย่างดี

๘. สร้างความมั่นใจให้กับผู้หญิง กล้าออกมาเผชิญโลกภายนอก ซึ่งในอดีตผู้หญิงอิสลามมักเป็นแม่บ้าน ทำงานบ้าน เพราะหากออกไปนอกบ้านกลัวว่าจะทำผิดหลักปฏิบัติทางศาสนา แต่เมื่อได้ออกจากพื้นที่ร่วมเวที ร่วมแลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่น ๆ บ่อย ๆ ทำให้เกิดความมั่นใจว่าผู้หญิงก็สามารถทำงานส่วนรวมในชุมชนได้ สามารถ

บริหารจัดการอื่น ๆ ได้ และสามารถเป็นแกนนำได้ โดยไม่ผิดหลักปฏิบัติทางศาสนา และยังได้ดึงกลุ่มผู้หญิงคนอื่น ๆ ในชุมชนให้ร่วมกิจกรรม และสร้างกลุ่มแม่บ้านในการประกอบอาชีพได้

๕. นักวิจัยมีการจดบันทึก มีการเขียนมากขึ้น จากที่ไม่เคยลงมือเขียนมาก่อน

๑๐. เกิดความภาคภูมิใจ ในวิถีชีวิต วัฒนธรรม และตำน้ำกรักบ้านเกิด เข้าใจชุมชนของ ตนเอง ได้รู้ประวัติชุมชน ทรัพยากรป่าชายเลน การรู้แนวทางการจัดการที่เหมาะสมและยั่งยืน

๑๑. เรียนรู้เรื่องการทำงานร่วมกัน การแบ่งงานกันทำ

๑๒. ได้เรียนรู้โลกภายนอก ศึกษาดูงานกับทีมวิจัยภายนอกชุมชนทั้งในประเทศ ศึกษาการดูงานต่างประเทศ

๑๓. สามารถนำความรู้มาวางรูปแบบในการพัฒนาของชุมชนตนเอง เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเลี้ยงหอยแมลงภู่ หอยแครง การกันเขตอนุรักษ์ การเลี้ยงหอยแครงในบ่อกึ่งร้าง



4.7 ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน

๑. เกิดผู้นำคนใหม่ ๆ

๒. เกิดแนวคิดในการอนุรักษ์ของเก่า เช่น เตาถ่าน เพื่อเป็นบทเรียนของชุมชนในการร่วมกันทำลายป่า

๓. มีคนภายนอกเข้าไปศึกษาดูงานมากขึ้น

๔. มีการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มแม่บ้านทำขนม กลุ่มเลี้ยงปลากระพง กลุ่มเลี้ยงปู มีการสร้างเครือข่าย เช่น เครือข่ายอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน
๕. ยอมรับบุคคลภายนอก ปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกมากขึ้น
๖. มีหน่วยงานต่าง ๆ เชิญร่วมเวที เชิญร่วมประชุมบ่อยครั้ง เปิดกว้างมากขึ้น
๗. มีการร่วมคิดเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน
๘. เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน
๙. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนและให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี เช่น สนับสนุนงบประมาณในการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการป่าภาคตะวันออก ให้กับทีมวิจัย จำนวน ๓๐,๐๐๐ บาท สนับสนุนงบประมาณในการปลูกป่า และปล่อยพันธุ์สัตว์ทุกครั้ง ทั้งงบประมาณและตัวบุคคล การสรุปบทเรียน งบประมาณต่อเนื่องในการดูแลป่า และอนุรักษ์ป่าชายเลน งบประมาณในการเรียนรู้
๑๐. หน่วยงานราชการให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
๑๑. มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปพัฒนาต่อเนื่อง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้เข้าไปพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว ปรับภูมิทัศน์ สร้างสถานที่ประชุม พ ปรับปรุงสร้างถนนลาดยางในชุมชนระยะทาง ๗ กิโลเมตร สร้างสะพานเทียบเรือ ทางเดินในป่าชายเลน เป็นเงินจำนวนนับสิบล้านบาท เพื่อเตรียมรองรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศน์ป่าชายเลน สำหรับนักเรียนนักศึกษา ผู้สนใจทั่วไป
๑๒. องค์กรภาคเอกชนสนับสนุน เช่น โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง หรือ ชาร์ม (CHARM) สนับสนุนการรวมกลุ่ม การประกอบอาชีพของคนในชุมชน ถึง ๕ โครงการ คือ
 - โครงการทำขนมของกลุ่มแม่บ้าน ได้งบประมาณในเรื่องอุปกรณ์การทำขนม งบประมาณในการซื้ออุปกรณ์ 50,000 บาท งบประมาณในการจ้างครูเพื่อสอนการทำขนม มีสมาชิกทั้งหมด ๒๐ คน
 - โครงการเลี้ยงปลาในกระชัง ได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวน 20 กระชัง สมาชิกกลุ่มมีทั้ง 20 คน
 - โครงการเลี้ยงปูดำในบ่อกึ่งร้าง ได้รับงบประมาณสนับสนุน 2 โครงการ จำนวน 11 คน
 - โครงการอวนลอยกุ้ง อวนถ่วงปลา รวม 35 คน
 - โครงการฟื้นฟูหลังสึนามิ ได้รับงบประมาณ ๓๐๐,๐๐ บาท เป็นอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ

๑๓. โรงเรียนบ้านท่าคลอง ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถม และเป็นโรงเรียนเดียวในชุมชนไม่ถูกยุบ เนื่องจากไม่ผ่านเกณฑ์ในเรื่องจำนวนนักเรียนไม่ครบตามกำหนดตามกฎหมายของกระทรวงศึกษาธิการ แต่จากการที่โรงเรียนนำเด็กนักเรียนร่วมกิจกรรมในชุมชนทำให้โรงเรียนไม่ถูกยุบ นอกจากนั้นปัจจุบันมีนักเรียนเพิ่มขึ้น เกิดหลักสูตรท้องถิ่น การที่นักเรียน ครู เข้ามาเรียนรู้เรื่องงานวิจัย เรียนรู้ระบบนิเวศน์ป่าชายเลน ทำให้มีแนวคิดในการทำเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น ขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินการ ในโรงเรียนมีโครงการค่ายเยาวชนรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งจะนำเด็กนักเรียนเข้าค่ายทำกิจกรรม เรียนรู้ระบบนิเวศน์ในป่าชายเลน ทุกปี

4.8 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

๑. ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ทำให้โครงการล่าช้า
๒. ระยะแรกทีมวิจัยขาดความมั่นใจ ไม่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง
๓. ขาดการบันทึกอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะระยะแรกของการดำเนินโครงการ
๔. ขาดอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงาน เช่น กล้องถ่ายรูป
๕. ทีมวิจัยบางส่วนออกไปทำงานนอกชุมชน เช่น รับจ้างคิดตามยาง รับจ้างสวนป่าล้ม เนื่องจากรายได้ดี และไม่ต้องลงทุน เป็นการใช้แรงงานเพียงอย่างเดียว
๖. ปัญหาเรื่องการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับบน ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในชุมชน
๗. ปัญหากายในชุมชนส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานวิจัยจำเป็นต้องขอให้สถานการณ์คลี่คลาย



4.9 ข้อเสนอแนะ

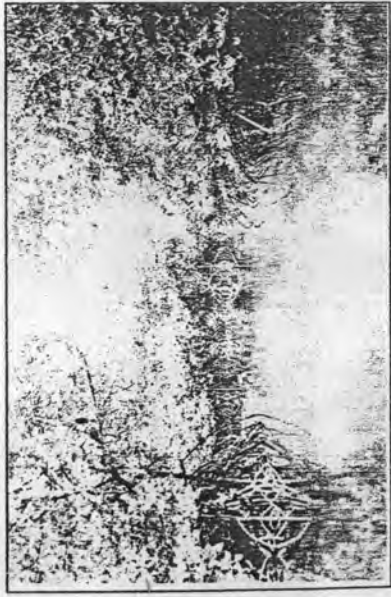
๑. การทำงานวิจัยต้องการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาหรือเกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชนควรจะให้คณะกรรมการกับปัญหาหรือข้อขัดแย้งในชุมชนก่อน เพื่อจะได้ง่ายขึ้นในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการวิจัย
๒. นักวิจัยไม่ควรคล้อยตามทิศทางการเมือง แต่ควรมีหลักเดียวกันคือการทำสิ่งดี ๆ เพื่อชุมชนตามหลักของการมีส่วนร่วม
๓. หากคนในชุมชนยึดมั่นถือหลักปฏิบัติตามศาสนาอย่างเคร่งครัด ปัญหาอื่น ๆ ก็จะมีน้อยลง
๔. หากจะให้การอนุรักษ์ป่าชายเลนยั่งยืน ระยะเวลา ควรตั้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่เข้าร่วมรับรู้ทุกระยะ และโรงเรียน นักเรียนมีส่วนสำคัญในการช่วยกระตุ้น หรือปลูกจิตสำนึกระยะยาว
๕. กิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ หรือการดูแลป่าชายเลน ควรจะต่อเนื่องและเป็นประจำ
๖. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรับเป็นนโยบายหรือเป็นแผนระยะยาวในการดูแล อนุรักษ์ ป่าชายเลนอย่างจริงจัง
๗. การทำวิจัยแบบท้องถิ่นจะต้องมีความศรัทธา จริงใจ เชื่อมั่น ทั้งต่อตนเองและทีมวิจัย ตั้งใจทำเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง ไม่หวังผลประโยชน์ของตัวเอง เสียสละ และต้องอดทนต่อปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น และพร้อมที่จะหาวิธีแก้ปัญหาพร้อมกันอย่างเหมาะสมที่สุด

4.10 อนาคตป่าชายเลนบ้านในทอน

- แหล่งท่องเที่ยว
- แหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศน์ป่าชายเลน
- เป็นป่าชายเลนที่สมบูรณ์

.....

“บ้านโนน” เป็นหมู่บ้านใหม่ เพิ่งแยกตัวออกจาก หมู่ ๔ บ้านท่าคลอง เมื่อไม่นานนัก แม้จะเป็นน้องใหม่แต่ก็เป็นหมู่บ้านที่มีความสำคัญไม่น้อย



เมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่ผ่านมา คนบ้านโนนตอนมีอาชีพรับจ้างตัดไม้ส่งเจ้าเตาเผา บางคนก็รับจ้างแบกไม้ เป็น

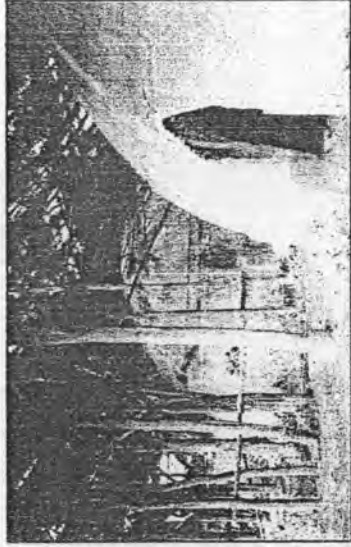


ลูกจ้างหน้าเตา แต่ละวัน รายได้นับพันบาท ช่วงนั้นชุมชนก็คึกคักมากเป็นพิเศษ ต้นไม้ในป่าชายเลนกลายเป็นเงิน

“เตาถ่าน” คือที่มาของ

สัมปทานป่าชายเลนทำให้ชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปหลายปีให้หลัง ป่าชายเลนที่เคยสมบูรณ์เหลือเพียงตอไม้เมื่อป่าหมดรายได้จะมาจากไหน อาชีพประมงที่เคยทำก็ไม่ได้ผลเสียแล้ว บ่อน้ำเกลือหลายพันไร่ก็ทิ้งน้ำเสียลงคลองไม่มีกุ้งหอยปูปลาให้คนในชุมชนจับ ประมงขนาดใหญ่เครื่องมือทันสมัยก็กลายเป็นของนายทุน

กว่าชาวบ้านจะรู้ตัวก็สายไปเสียแล้ว...



“เตาถ่าน” คือ ชากแห่งความเจ็บปวดที่นายทุนทิ้งไว้ให้ เก็บไว้เป็นอนุสรณ์เตือนใจ

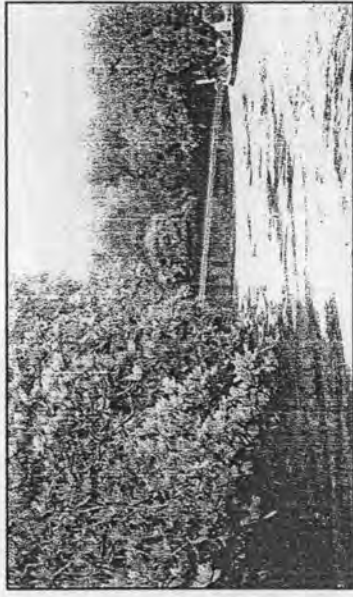


เกือบ ๒๐ ปีที่ผ่านมาชุมชนเคยควมรทำลายป่าชายเลน มีการตั้งคณะกรรมการ มีกติกาที่เป็นข้อตกลงการใช้ประโยชน์

จากป่าชายเลนร่วมกัน มีการปลูกบ้านหลังใหม่ทำป่าชายเลนมีชีวิตขึ้นอีกครั้ง



วันนี้ป่าชายเลนของบ้านโนนตอนอุดมตั้งชื่อลำคลอง สอ พากฝั่งเดิมไปด้วยพืชพันธุ์ไม้ป่าชายเลนนานาชนิด พอดตัดเป็นแนวยาวสุดลูกหูลูกตา อาชีพประมงกลายเป็นอาชีพหลัก



ของคนในชุมชนอีกครั้ง สำหรับวันนี้เสียเวลามากเกินไปแล้วเคลียจะมีให้กันทั้งปี หอยนางรมตัวโต ปลิงทะเลสีขาวหายาก ยำกับยอดมะม่วงหิมพานต์สดรสชาตินุ่มลิ้นใครได้ชิมติดใจ กุ้งแชบ๊วยตัวใหญ่ เป็ดท่าไถ่จ่าย หอยมามากมายหลายชนิด ไม่ต้องไปไกลก็ได้เต็มถุง ออกเรือไม่นานก็ได้ปลาได้กลับบ้านพอกินพอขาย สิ่งแสนน่ายินดีใหญ่ขึ้น และหาซื้อได้ได้เห็นปลาโลมาเป็นฝูงว่ายน้ำหน้าหลบคลื่นลมแรงยาม

สนับสนุนโดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.สำนักงานภาค